

UCHWAŁA NR XX/376/20
SEJMIKU WOJEWÓDZTWA WIELKOPOLSKIEGO

z dnia 29 czerwca 2020 r.

w sprawie przyjęcia oceny zasobów pomocy społecznej województwa wielkopolskiego za rok 2019 w oparciu o analizę lokalnej sytuacji społecznej i demograficznej

Na podstawie art. 16a ust. 4 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. z 2019 r. poz. 1507, z późn. zm.) Sejmik Województwa Wielkopolskiego uchwala, co następuje:

§ 1.

Przyjmuje się przedstawioną przez Zarząd Województwa Wielkopolskiego ocenę zasobów pomocy społecznej województwa wielkopolskiego za rok 2019 w oparciu o analizę lokalnej sytuacji społecznej i demograficznej, w brzmieniu załącznika do niniejszej uchwały.

§ 2.

Ocena, o której mowa w § 1, wraz z rekomendacjami stanowi podstawę do planowania budżetu na rok następny.

§ 3.

Wykonanie uchwały powierza się Zarządowi Województwa Wielkopolskiego.

§ 4.

Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

Przewodnicząca Sejmiku
Województwa
Wielkopolskiego

Małgorzata Waszak-Klepka

Ocena zasobów pomocy społecznej województwa wielkopolskiego za rok 2019

Spis treści

WSTĘP.....	2
WYKAZ UŻYWANYCH SKRÓTÓW.....	3
1. Sytuacja społeczno-demograficzna województwa wielkopolskiego w ujęciu przestrzennym.....	4
1.1. Dane o sytuacji demograficznej i społecznej.....	4
1.2. Infrastruktura społeczna.....	6
1.3. Bezrobocie w województwie wielkopolskim.....	8
2. Dane o korzystających z pomocy i wsparcia.....	10
2.1. Klienci pomocy społecznej.....	10
2.2. Osoby i rodziny korzystające z pomocy i wsparcia.....	11
2.3. Świadczeniobiorcy w systemie pomocy społecznej - profil demograficzny.....	12
2.4. Deprywacja lokalna.....	16
2.5. Powody udzielania pomocy i wsparcia.....	17
3. Zadania gminy - OPS, MOPS, MOPR, GOPS.....	18
3.1. Świadczenia pieniężne z pomocy społecznej.....	18
3.1.1. Zasiłek stały.....	19
3.1.2. Zasiłek okresowy.....	20
3.1.3. Zasiłek celowy.....	20
3.2. Świadczenia niepieniężne z pomocy społecznej.....	21
3.2.1. Wspieranie Rodziny i Piecza Zastępcza.....	24
4. Usługi pomocy społecznej.....	27
4.1. Usługi opiekuńcze.....	27
4.2. Specjalistyczne usługi opiekuńczej dla osób z zaburzeniami psychicznymi.....	31
4.3. Wybrane usługi pomocy społecznej.....	33
5. Inne rodzaje pomocy i świadczeń.....	37
6. Powiat - zadania PCPR oraz MOPR.....	42
6.1. Piecza zastępcza.....	42
6.1.1. Rodzinna piecza zastępcza.....	43
6.1.2. Instytucjonalna piecza zastępcza.....	45
6.2. Usamodzielnienie.....	46
6.3. Rehabilitacja zawodowa i społeczna osób niepełnosprawnych.....	47
7. Kadra jednostek organizacyjnych pomocy społecznej.....	53
7.1. Struktura kadry socjalnej.....	54

7.2. Dostępność kadry socjalnej.....	55
8. Zasoby instytucjonalne pomocy i wsparcia.....	59
8.1. Placówki oferujące wsparcie seniorom.....	59
8.2. Placówki oferujące wsparcie osobom niepełnosprawnym.....	61
8.3. Placówki oferujące wsparcie rodzinom (w tym pieczy zastępczej).....	62
8.4. Placówki oferujące wsparcie osobom należącym do grupy podwyższonego ryzyka socjalnego.....	63
9. Aktywność projektowo-konkursowa jednostek organizacyjnych pomocy społecznej.....	64
10. Środki finansowe na wydatki w pomocy społecznej i innych obszarach pomocy społecznej w budżecie jednostki samorządu terytorialnego.....	66
11. Działalność organizacji pozarządowych finansowanych przez SWW.....	71
12. Wnioski i rekomendacje.....	74
12.1. Infrastruktura społeczna.....	74
12.2. Korzystający z pomocy i wsparcia.....	76
12.3. Kadra pomocy społecznej.....	77
12.4. Zasoby instytucjonalne pomocy i wsparcia.....	79
12.5. Środki finansowe na wydatki w pomocy społecznej i innych obszarach polityki społecznej.....	81

WSTĘP

Nowelizacja *Ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej* (Dz. U. z 2009 r. Nr 175, poz. 1362, z późn. zm.), zgodnie z art. 16a, wprowadziła obowiązek corocznego przygotowywania przez gminy, powiaty i samorząd województwa oceny zasobów pomocy społecznej.

Ocena zasobów pomocy społecznej zastąpiła od 2012 r. dotychczas przygotowywany przez jednostki samorządu terytorialnego bilans potrzeb pomocy społecznej.

OZPS powinna zostać sporządzona w oparciu o analizę lokalnej sytuacji społecznej i demograficznej, a zasoby, o których mowa, w szczególności obejmują: infrastrukturę, kadre, organizacje pozarządowe i nakłady finansowe na zadania z pomocy społecznej bez względu na podmiot je finansujący i realizujący (art. 16a, p.1 i 2 *Ustawy*). Ocena, o której mowa, obejmuje osoby i rodziny korzystające z pomocy społecznej, rodzaje ich problemów oraz ich rozkład ilościowy (art.16a, p.3 *Ustawy o pomocy społecznej*).

Ocena zasobów przedstawiana jest przez organ wykonawczy jednostki samorządu terytorialnego co roku do dnia 30 kwietnia odpowiednio radzie gminy, radzie powiatu, a do dnia 30 czerwca sejmikowi województwa właściwej jednostki samorządu terytorialnego. Ocena wraz z rekomendacjami ma być podstawą do planowania budżetu na rok następny (art.16a, p.4 *Ustawy o pomocy społecznej*).

Następnie, samorząd województwa jest zobligowany do przekazania oceny zasobów pomocy społecznej sporządzonej na podstawie ocen przygotowanych przez gminy i powiaty z obszaru województwa, właściwemu wojewodzie do 31 lipca każdego roku (art. 21 pkt. 8 *Ustawy o pomocy społecznej*).

Instytut Rozwoju Służb Społecznych w Warszawie w ramach projektu systemowego EFS nr 1.16 „Koordynacja na rzecz aktywnej integracji” przygotował narzędzie umożliwiające ocenę zasobów pomocy społecznej dla gmin i powiatów oraz województw. Narzędzie zostało umieszczone w systemie CAS (Centralna Aplikacja Statystyczna), należącym do Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej. Dane potrzebne do uzupełnienia formularza OZPS zostały częściowo zasilone ze sprawozdań resortowych, jednorazowych, zbiorów centralnych oraz systemów innych instytucji. Są to m.in. dane dotyczące jednostek organizacyjnych pomocy społecznej (SAC-MPiPS 03), świadczeń rodzinnych (MPiPS-DSR), funduszu alimentacyjnego (QuickStat, sFundusz, aplikacje dziedzicowe), dane demograficzne (GUS – Bank Danych Lokalnych), dane Ministerstwa Rodziny, Pracy Polityki Społecznej (dane ze zbiorów centralnych), dane Ministerstwa Edukacji Narodowej (SIO).

Narzędzie zostało użyte po raz pierwszy wiosną 2012 roku do sporządzenia oceny zasobów pomocy społecznej za rok 2011. Od tamtego czasu narzędzie było kilkakrotnie modyfikowane, zgodnie z postulatami zgłaszanymi przez jednostki organizacyjne pomocy społecznej.

Sprawozdanie OZPS za 2018 rok, Edycja 2019 zostało poddane znacznej modyfikacji w wyniku realizacji przez Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej oraz Instytut Pracy i Spraw Socjalnych projektu pn. „Narzędzie agregowania i monitorowania danych w obszarze włączenia społecznego”. Projekt realizowany był w ramach środków europejskich Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój 2014-2020.

Założeniem projektu było uproszczenie wypełniania formularza sprawozdania przez jednostki organizacyjne pomocy społecznej oraz ułatwienie prezentacji gotowego materiału lokalnym władzom. W zmodyfikowanym formularzu sprawozdania znaczna część danych z tabel przeniesiona została do automatycznie generujących się raportów graficznych.

Rok 2020 jest drugim rokiem funkcjonowania zmienionego narzędzia dla wyposażonego w nowe możliwości graficznego przedstawienia pewnych zjawisk społecznych. Wypełnianie formularza zarówno dla gmin, powiatów, jak i województw nadal obfitowało w różne trudności techniczne, np. brak możliwości wygenerowania wszystkich raportów graficznych, czy błędne zasilenia danych z baz dziedzinowych do raportów graficznych.

Nowa formuła narzędzia w swoim założeniu miała uprościć użytkownikowi korzystanie z formularza i uatrakcyjnić formę prezentacji danych. Jednakże na poziomie wojewódzkim, zabieg ten spowodował istotny ubytek danych. Brak potrzebnych statystyk uniemożliwił w roku 2020 (podobnie, jak w 2019) analizę niektórych zjawisk oraz porównywanie poszczególnych wartości na poziomie gminnym i powiatowym w perspektywie kilku ostatnich lat.

Aby zachować dotychczasową obszerną i wielowymiarową formułę corocznej publikacji OZPS dla województwa wielkopolskiego, w raporcie wykorzystano szereg dostępnych źródeł danych statystycznych, m.in. dane GUS, sprawozdania resortowe MRPiPS-03 oraz MRPiPS-05 czy sprawozdania z realizacji zadań z zakresu wspierania rodziny i pieczy zastępczej.

Należy w tym miejscu zasygnalizować, iż niektóre, istotne dane, z punktu widzenia opracowywania analizy wojewódzkiej, zostały utracone (np. wskaźnik osób w wieku emerytalnym korzystających z usług opiekuńczych) i aktualnie nie ma możliwości pozyskania ich z innych źródeł.

Mimo zmiany zawartości rozdziałów formularza sprawozdania w porównaniu do ubiegłego roku, ich układ w raporcie pozostał w prawie niezmienionej formie, tj.:

1. Wprowadzenie
2. Dane o sytuacji demograficznej i społecznej
3. Dane o korzystających z pomocy i wsparcia
 - 3.1 Gmina – zadania OPS oraz MOPS, MOPR
 - 3.2 Powiat – zadania PCPR oraz MOPR
4. Inne rodzaje pomocy i świadczeń
5. Zasoby instytucjonalne pomocy i wsparcia
6. Kadra jednostki organizacyjnej pomocy społecznej
 - 6.1 Zatrudnienie pomocnicze w jednostce organizacyjnej pomocy społecznej
 - 6.2 Zespoły pracy socjalnej i integracji społecznej w jednostce pomocy społecznej
7. Środki finansowe na wydatki w pomocy społecznej i innych obszarach polityki społecznej w budżecie jednostki samorządu terytorialnego
8. Aktywność projektowo-programowa jednostki organizacyjnej pomocy społecznej
9. Współpraca z organizacjami pozarządowymi – zadania zlecone w obszarze pomocy i wsparcia
10. Wnioski końcowe

Ocena zasobów województwa wielkopolskiego została przygotowana w oparciu o sprawozdania nadesłane ze wszystkich jednostek samorządu terytorialnego z terenu województwa wielkopolskiego, a więc 226 gmin, 31 powiatów i 4 miast na prawach powiatu.

WYKAZ UŻYWANYCH SKRÓTÓW

CAS	Centralna Aplikacja Statystyczna
CIS	Centrum Integracji Społecznej
DPS	Domy Pomocy Społecznej
EFS	Europejski Fundusz Społeczny
JST	Jednostka Samorządu Terytorialnego
KIS	Klub Integracji Społecznej
MOPR	Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie
NGO	Organizacje pozarządowe (Non-Governmental Organization)
OZPS	Ocena Zasobów Pomocy Społecznej
OPS	Ośrodek Pomocy Społecznej
PCPR	Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie
ROPS	Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Poznaniu
ŚDS	Środowiskowy Dom Samopomocy

Ustawa o pomocy społecznej Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. z 2019 r. poz. 1507, z późn. zm.)

Ustawa o pieczy zastępczej Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz. U. z 2020 r. poz. 821)

WTZ	Warsztat Terapii Zajęciowej
ZAZ	Zakład Aktywności Zawodowej
↑	symbol oznacza wzrost w stosunku do roku ubiegłego
↓	symbol oznacza spadek w stosunku do roku ubiegłego

1. Sytuacja społeczno-demograficzna województwa wielkopolskiego w ujęciu przestrzennym

1.1. Dane o sytuacji demograficznej i społecznej

Województwo wielkopolskie leży w zachodniej części Polski i graniczy z województwami: zachodniopomorskim, pomorskim, kujawsko-pomorskim, łódzkim, opolskim, dolnośląskim i lubuskim, zajmując **9,5% powierzchni kraju – 29 826,5 km²** (2 miejsce w kraju po mazowieckim – 35 558 km²). Udział gruntów rolnych na terenie województwa wynosił niecałe 65%, natomiast gruntów zabudowanych i zurbanizowanych 5,6%. W 2018 roku Wielkopolskę zamieszkiwało **3 493 969 ludności** (3 miejsce w kraju, po województwie mazowieckim i śląskim), co w efekcie daje liczbę 117 osób przypadających na 1 km². **Województwo wielkopolskie w 2018 roku zamieszkiwało 9% ludności Polski**. W miastach mieszkało 54,3% ludności, a na wsiach 45,7% ludności¹⁾.

Rysunek nr 1 Udział kobiet i mężczyzn w liczbie ludności województwa w 2018 roku

¹⁾ Dane za rok 2019 nie zostały jeszcze opublikowane.

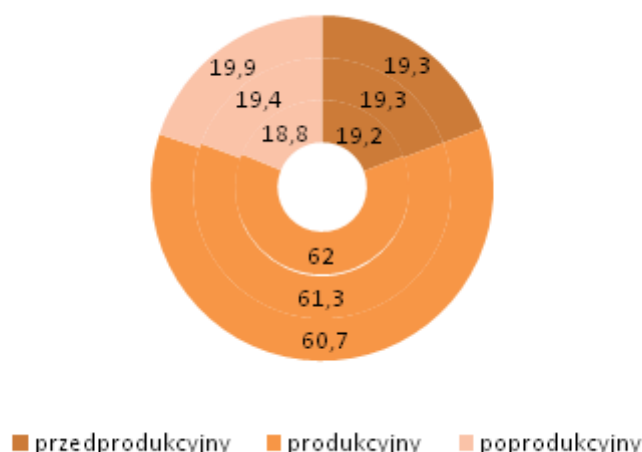

Źródło: GUS - BDL

W roku 2018 województwo wielkopolskie zamieszkiwało **1 794 046 kobiet (51,3%)** i **1 699 923 mężczyzn (48,7%)**. W porównaniu do zeszłego roku rozkład płci wśród mieszkańców województwa pozostaje na takim samym poziomie. Rozkład płci w poszczególnych powiatach województwa jest tożsamy z tym, zaprezentowanym dla całego województwa.

W roku 2018 województwo wielkopolskie zamieszkiwało **672 300 osób w wieku przedprodukcyjnym**, **2 139 386 w wieku produkcyjnym** i **677 524 osób w wieku poprodukcyjnym**.

Wykres nr 1 Struktura wielkopolskiej ludności w ekonomicznych grupach wieku w latach 2016, 2017 i 2018 (%)

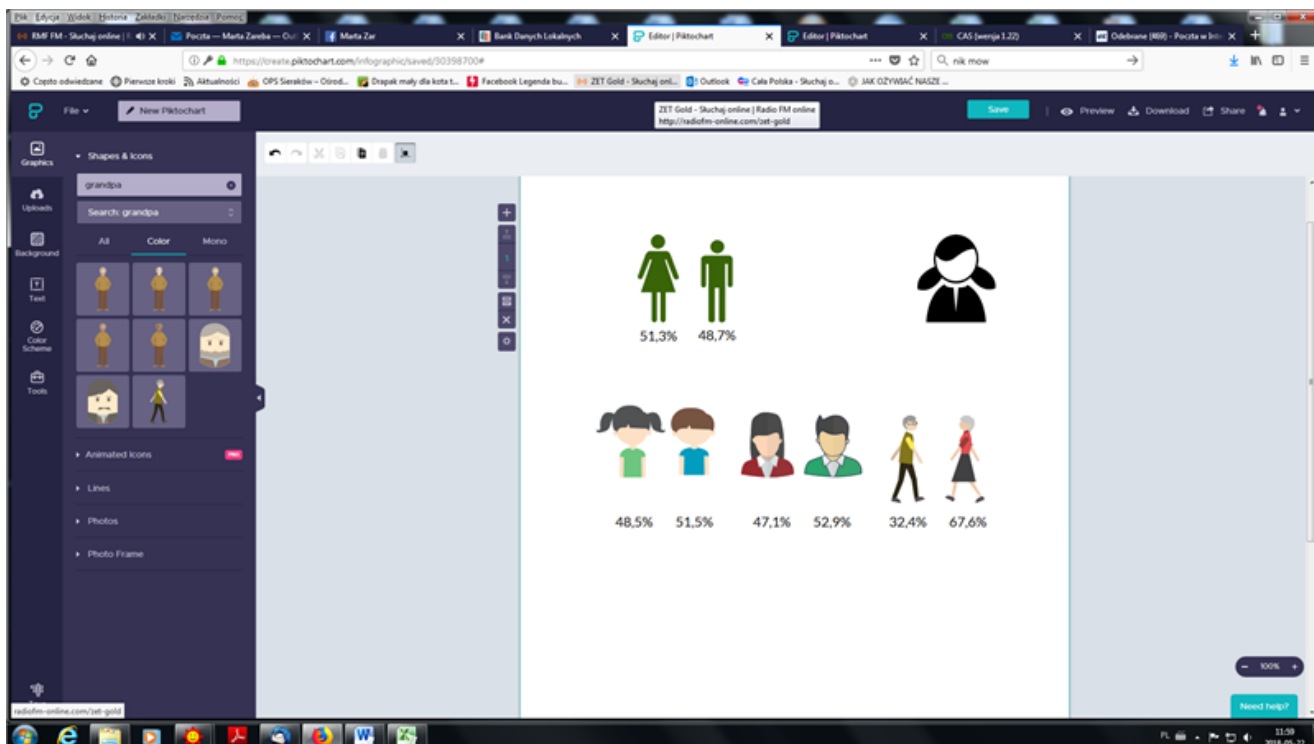

Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS BDL

Na przestrzeni ostatnich kilku lat widać nieznaczne zmiany struktury wieku mieszkańców Wielkopolski w ekonomicznych grupach wieku. Zauważalny jest ubytek liczby ludności w wieku produkcyjnym (odsetek w populacji Wielkopolan spada) oraz wzrost liczby osób w wieku poprodukcyjnym (odsetek w populacji rośnie). Na powyższym wykresie odsetek osób w wieku przedprodukcyjnym pozostaje na przestrzeni trzech ostatnich lat praktycznie na takim samym poziomie, jednak prognozy demograficzne GUS wskazują na kurczenie się liczebności tej subpopulacji.

Zauważalna jest niewielka dysproporcja kobiet i mężczyzn w grupie osób w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym, odsetek kobiet jest nieznacznie niższy w grupie osób w wieku przedprodukcyjnym, w wieku produkcyjnym już wzrasta, natomiast w grupie osób w wieku poprodukcyjnym zauważalna jest znaczna dysproporcja płci, zdecydowanie przeważają w niej kobiety, które stanowią prawie 68% tej subpopulacji. Kobiety żyją statystycznie dłużej niż mężczyźni. Kobieta, która w 2018 roku skończyła 60 lat, ma przed sobą średnio 23,8 lat życia, natomiast mężczyzna w takiej samej sytuacji 18,8 lat. Udział kobiet i mężczyzn w ekonomicznych grupach wieku zaprezentowano poniżej.

Rysunek nr 2 Rozkład płci w ekonomicznych grupach wieku w roku 2018

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS za 2018 r.

Współczynnik feminizacji, określający liczbę kobiet przypadającą na 100 mężczyzn w skali ogólnopolskiej populacji w 2018 roku wyniósł – 107, w tym dla osób w wieku 60 lat i więcej – 139. Wartość współczynnika wzrasta wraz z wiekiem, dla 60-64-latków wynosił 113, dla 70-74-latków – 137, dla 80-84-latków – 196, a dla grupy wiekowej 85 lat i więcej – 258. **Rosnący udział kobiet w starszych kohortach wieku jest konsekwencją nadumieralności mężczyzn i zróżnicowanych współczynników trwania życia seniorów i senierek, z tych właśnie powodów sędziwa starość w Polsce częściej ma twarz kobiety²⁾.**

1.2. Infrastruktura społeczna

Zgodnie z danymi GUS-BDL w roku 2018³⁾ w Wielkopolsce funkcjonowało **386 żłobków** (żłobki, kluby dziecięce, oddziały żłobkowe w przedszkolach) oferujących **10 540 miejsc** dla dzieci w wieku od 0 do 3 lat. Dostępność różnych form opieki nad najmłodszymi stale wzrasta – **w porównaniu do 2017 roku odnotowano w tym zakresie wzrost liczby placówek o 62 i liczby miejsc o 3211.** W świetle danych GUS BDL w 2017 jedynie w powiecie leszczyńskim (ziemskim) nie funkcjonowała ani jedna placówka instytucjonalnej opieki nad dziećmi do lat 3, w pozostałych powiatach zaś opieka taka była zapewniona. **Mimo to, w przypadku niektórych powiatów liczba placówek jest skrajnie niska** (np. 1 placówka występowała na terenie powiatów: grodzkiego, leszczyńskiego i rawickiego). Spoglądając na poniższą gminną mapę dostępności opieki żłobkowej w 2018 roku widać sporo białych plam na terenie województwa wielkopolskiego. JST, w których są dostępne tego rodzaju usługi, zlokalizowane są w szczególności w centralnej części województwa, zwłaszcza w pobliżu stolicy województwa, uboga w takie formy wsparcia jest wschodnia i północno-wschodnia część województwa.

Na 226 wielkopolskich gmin opiekę żłobkową świadczyło 98 gmin – 43,4% (dla porównania, w 2017 roku – 80 gmin, 35,4% wszystkich samorządów gminnych). **W 2018 roku 17 z 19 gmin miejskich** oferowało przynajmniej jedną placówkę opieki żłobkowej. Wśród gmin miejsko-wiejskich 54 z 91 posiadało taką placówkę, a wśród wiejskich jedynie 27 na 116.

Pomimo widocznej z roku na rok poprawy dostępności opieki żłobkowej, jej stan w województwie wielkopolskim jest dalece niewystarczający i niezadowolający.

Analizie poddano również wartość wskaźnika dostępnego w statystyce prowadzonej przez GUS – „odsetek dzieci objętych opieką żłobkową”, czyli stosunek liczby dzieci objętych opieką w żłobkach,

²⁾ GUS Sytuacja osób starszych w Polsce w 2018 roku, Warszawa 2020 s. 19

³⁾ Dane za rok 2019 nie zostały jeszcze opublikowane.

oddziałach żłobkowych oraz klubach dziecięcych do liczby dzieci w grupie wieku do lat 3 (bez trzylatków) – wyrażony procentowo.

W 2018 roku średni odsetek dzieci w wieku do lat 3 objętych opieką żłobkową w Wielkopolsce wyniósł 10,3%. Wartość tego wskaźnika na terenach wiejskich wynosiła 4,0%, a na terenach miejskich 16,1%. **W stosunku do 2017 roku, wartość wskaźnika uległa lekkiej poprawie:** dla ogółu województwa wyniosła wówczas 8,4%, przy czym (podobnie jak w roku 2018) na terenach wiejskich była o ponad 10 pkt. procentowych niższa aniżeli na obszarach wiejskich (w miastach osiągnęła wartość 13,6%, a na wsiach 2,8%).

Znacznie lepiej sytuacja w województwie wielkopolskim przedstawia się w przypadku opieki przedszkolnej nad dziećmi w wieku 3-6 lat. Wychowanie przedszkolne obejmuje dzieci w wieku 3–6 lat i realizowane jest w następujących placówkach: przedszkolach (w tym specjalnych), oddziałach przedszkolnych w szkołach podstawowych oraz w zespołach wychowania przedszkolnego i punktach przedszkolnych. Przedszkola, zespoły wychowania przedszkolnego i punkty przedszkolne przeznaczone były dla dzieci w wieku 3–6 lat, a oddziały przedszkolne w szkołach podstawowych – dla dzieci sześciolletnich. **W 2018 w województwie wielkopolskim funkcjonowały 1952 placówki wychowania przedszkolnego** (wzrost o 42 placówki względem roku poprzedniego), **które łącznie oferowały 126 211 miejsc** (wzrost o 6115 miejsc).

Wskaźniki dotyczące opieki przedszkolnej prezentują się dużo korzystniej, aniżeli te dotyczące opieki żłobkowej. **Odsetek dzieci w wieku 3-6 lat objętych wychowaniem przedszkolnym na terenie województwa wielkopolskiego w 2018 roku wyniósł 91,7%** (↑ o 0,9 p.p.). Na wsiach wartość wskaźnika wynosiła 71,7% (↑ o 2,7 p.p.) a w miastach 111,4% (↑ o 3,6 p.p.). Na poniższych mapach poglądowych znajduje się prezentacja wartości odsetka dzieci w wieku 3-6 lat, objętych wychowaniem przedszkolnym w miastach i na wsiach w 2018 roku.

Na obszarach miejskich w przypadku niektórych powiatów wartości procentowe przekraczają 100%. Oznacza to, że na terenach miejskich liczba dzieci korzystających z opieki żłobkowej była większa, aniżeli liczba dzieci w wieku 3-6 lat zamieszkałych na tych obszarach.

W ramach oferty dla starszych Wielkopolan w regionie funkcjonują 492 **kluby i inne miejsca spotkań dla seniorów** (↑ o 28). W roku oceny niespełna 40% wielkopolskich gmin nie posiadało na swoim terenie klubów i innych miejsc spotkań dla seniorów (85 gmin).

Mapa nr 1 Liczba klubów i innych miejsc spotkań dla seniorów w Wielkopolsce w 2019 roku (ujęcie powiatowe)

Źródło: Sprawozdanie OZPS za 2019 r.

W świetle sprawozdań gminnych w roku oceny **zmalął liczbę mieszkań komunalnych znajdujących się w zasobach gminy – z 52 807 w 2018 roku do 52 015 w roku 2019** (↓ o 792 mieszkania). Zmniejszyła się także liczba wniosków złożonych na mieszkanie komunalne z zasobów gminy – z 7 487 w 2018 roku do 7 088 w roku 2019 (↓ o 399 wniosków). Z danych wykazanych w OZPS wynika, że 6 wielkopolskich gmin nie posiadało w 2019 r. w swoim zasobie w ogóle mieszkań komunalnych.

W roku oceny zmalała również liczba lokali socjalnych – w roku 2018 wielkopolskie gminy dysponowały zasobem 6 256 mieszkań, a w 2019 – 5 085 mieszkaniami socjalnymi. Z danych wykazanych w OZPS wynika, że 72 wielkopolskie gminy nie posiadały w 2019 r. w swoim zasobie w ogóle mieszkań socjalnych. W roku oceny 4 315 osób (↑ o 463 os.) oczekiwały na przyznanie lokalu socjalnego. W porównaniu do roku 2018 wzrosła za to liczba wyroków eksmisyjnych bez wskazania lokalu socjalnego – z 670 w 2018 roku do 720 w 2019 roku (↑ o 50).

Na przestrzeni ostatnich kilkunastu lat zapotrzebowanie na lokale socjalne było wyższe niż oferta lokalnych samorządów. **Lokal socjalny**, zgodnie z definicją zawartą w ustawie o ochronie praw lokatorów, to lokal nadający się do zamieszkania ze względu na wyposażenie i stan techniczny, którego powierzchnia

pokoju przypadająca na członka gospodarstwa domowego najemcy – tj. jedną osobę w przypadku zamieszkiwania co najmniej dwóch osób – nie może być mniejsza niż **5 m²**, a w wypadku jednoosobowego gospodarstwa domowego **10 m²**, przy czym lokal ten może być o obniżonym standardzie. Sąd musi przyznać prawo do lokalu socjalnego w wyroku eksmisyjnym (art. 14 ust. 4 ustawy o ochronie praw lokatorów) następującym osobom:

1. Kobietom w ciąży.
2. Małoletniemu, niepełnosprawnemu lub ubezwłasnowolnionemu oraz sprawującemu nad taką osobą opiekę i wspólnie z nią zamieszkałą.
3. Obłożnie chorym.
4. Emerytom i rencistom spełniającym wymagania do otrzymania świadczenia z pomocy społecznej (określone w rozporządzeniu Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji w sprawie funduszu socjalnego emerytów i rencistów Policji, Straży Granicznej, Biura Ochrony Rządu i Państwowej Straży Pożarnej oraz ich rodzin z dnia 9 września 2004 r.).
5. Osobie posiadającej status bezrobotnego.
6. Osobie spełniającej przesłanki określone przez radę gminy w drodze uchwały, z reguły mającej niskie dochody.

W 2019 r. na terenie województwa wielkopolskiego prowadzonych było 14 hospicjów.

Według danych OZPS hospicja usytuowane są na terenach miejskich oraz w gminach miejsko-wiejskich. Wszystkie miasta na prawach powiatu posiadają na swoim terenie placówki hospicyjne.

Na terenie województwa wielkopolskiego w 2019 roku wciąż nie funkcjonował żaden ośrodek dla cudzoziemców, co biorąc pod uwagę aktualne, intensywne ruchy migracyjne z państw Dalekiego Wschodu i Afryki do Europy i możliwe relokacje uchodźców przebywających na terenie innych krajów europejskich, stanowi istotny deficyt w zasobie województwa.

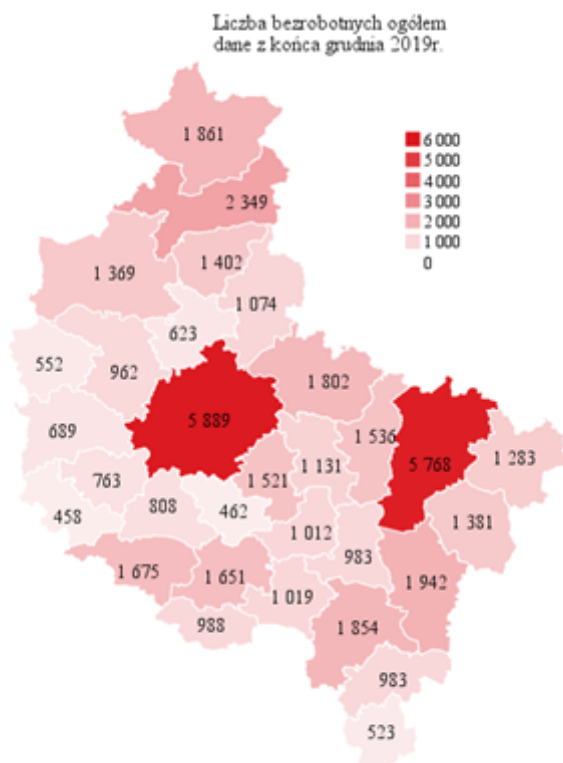
1.3. Bezrobocie w województwie wielkopolskim

Liczba osób bezrobotnych zarejestrowanych w wielkopolskich powiatowych urzędach pracy w grudniu 2019 roku wyniosła **46 313 osoby** (↓ o 9%). Z tej grupy osób, **39,1%** (w analogicznym okresie 2018 roku – 42,9%) **było długotrwale bezrobotnymi**, a **14,8%** (18% w 2018 r.) nie podjęło pracy przez okres co najmniej ostatnich 2 lat. Natomiast **prawo do zasiłku przysługiwało 9 081 os.** (w 2018 r. 9 794 os.). Wśród ogółu bezrobotnych zarejestrowanych w 2019 roku 60% stanowiły kobiety, a 40% mężczyźni. Proporcja płci osób bezrobotnych w porównaniu do 2018 roku nie uległy znaczącej zmianie.

W Wielkopolsce połowę bezrobotnych stanowią osoby z wykształceniem gimnazjalnym i niższym oraz zasadniczym zawodowym (odpowiednio 24,9% i 28,1%).

Patrząc na proporcje płci i poziomu wykształcenia zarejestrowanych osób bezrobotnych, wynika, że największe dysproporcje płciowe występują wśród osób bezrobotnych z wykształceniem wyższym – 70% kobiet i 30% mężczyzn, policealnym, średnim zawodowym – 68,4% kobiet i 31,6% mężczyzn oraz średnim ogólnokształcącym – 73,3% kobiet i 26,7% mężczyzn. Wśród osób z wykształceniem zasadniczym zawodowym oraz gimnazjalnym i poniżej, rozkład płci kształtuje się prawie po równo (z niewielką przewagą kobiet).

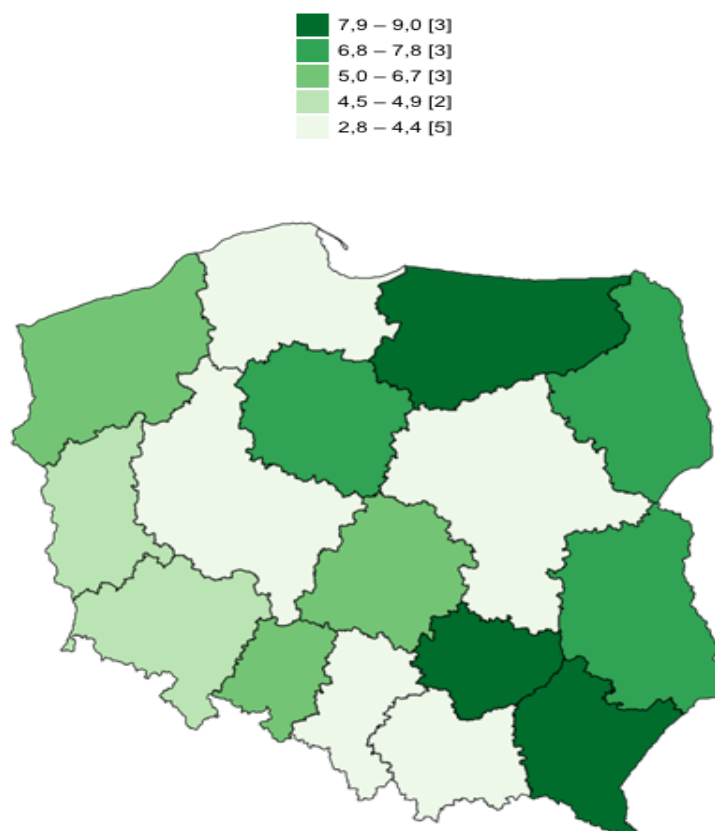
Mapa nr 2 Liczba zarejestrowanych osób bezrobotnych w grudniu 2019 roku w ujęciu powiatowym

Źródło: Biuletyn Informacyjny WUP w Poznaniu, Styczeń 2020, s. 19

Wskaźnik stopy bezrobocia rejestrowanego dla Wielkopolski w grudniu 2019 wyniósł **2,8%** (3,1% w 2018 r.) i jest to najniższy poziom odnotowany wśród wszystkich województw w naszym kraju.

Mapa nr 3 Stopa bezrobocia (%) w Polsce w 2019 r.

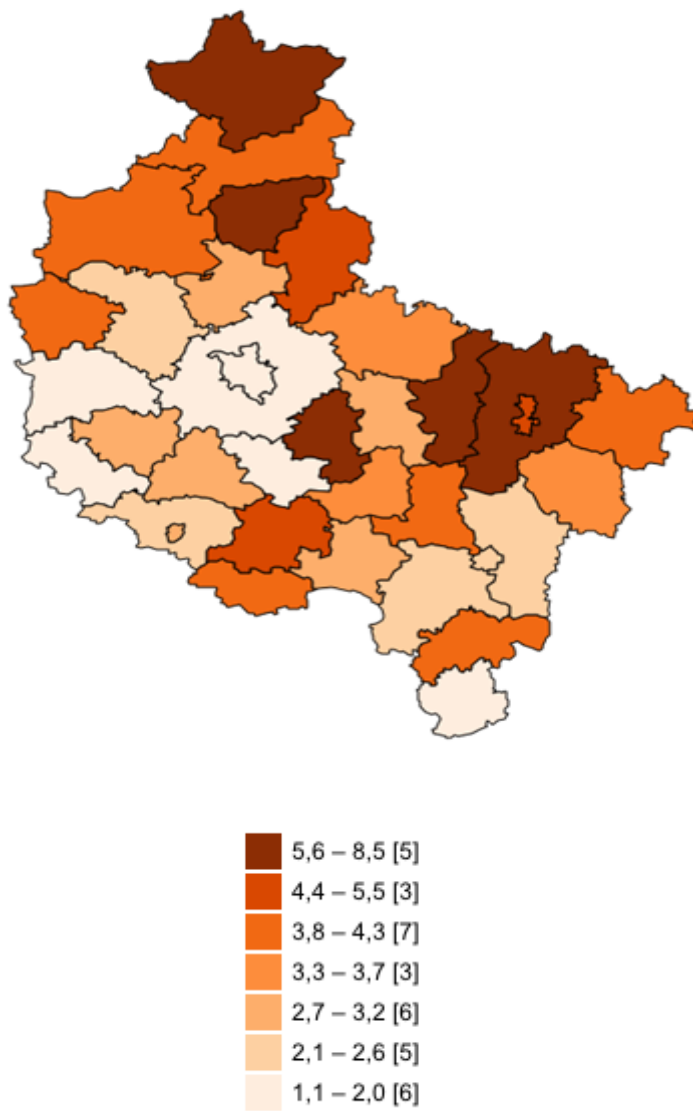

Źródło: Mapa wygenerowana za pośrednictwem portalu: www.strateg.stat.gov.pl

Najniższe wskaźniki odnotowano w woj. wielkopolskim 2,8%, śląskim 3,6%, małopolskim 4,1%, mazowieckim 4,4% i pomorskim 4,4%. Najwyższe wskaźniki odnotowano w woj. warmińsko-mazurskim 9%, świętokrzyskim 7,9% oraz podkarpackim 7,9%, natomiast średnia stopa bezrobocia w Polsce to 5,2%.

W wielkopolskich powiatach stopa bezrobocia osiąga wartość od 1,1% w powiecie poznańskim do 7,2% w powiatach konińskim. Zmniejsza się zróżnicowanie wewnętrzne regionu (6,1 p. p. w XII' 19, 6,4 p.p. w XII'18 wobec 8,1 p.p. w XII'17). Pod koniec 2019 roku jedynie w 5 powiatach stopa bezrobocia była wyższa niż średni wskaźnik liczony dla kraju (5,1%) – koniński 7,2%, chodzieski 7%, słupecki 6,8%, średzki 6,3% oraz złotowski 5,7%.

Mapa nr 4 Stopa bezrobocia (%) w wielkopolskich powiatach w 2019 r.

Źródło: Mapa wygenerowana za pośrednictwem portalu: www.strateg.stat.gov.pl

2. Dane o korzystających z pomocy i wsparcia

2.1. Klienci pomocy społecznej

Zgodnie z ustawą o pomocy społecznej (art. 17) do zadań własnych i zleconych gminy należą, m.in.:

- udzielanie schronienia, zapewnianie posiłku oraz niezbędnego ubrania osobom tego pozbawionym,
- przyznawanie i wypłacanie zasiłków celowych i specjalnych celowych,
- przyznawanie i wypłacanie zasiłków okresowych,
- przyznawanie i wypłacanie zasiłków celowych na pokrycie wydatków powstałych w wyniku zdarzenia losowego,

- przyznawanie i wypłacanie zasiłków celowych na pokrycie wydatków na świadczenia zdrowotne osobom bezdomnym oraz innym osobom niemającym dochodu i możliwości uzyskania świadczenia na podstawie przepisów o powszechnym ubezpieczeniu w Narodowym Funduszu Zdrowia,
- przyznawanie zasiłków celowych w formie biletu kredytowanego,
- opłacanie składek na ubezpieczenia emerytalne i rentowe za osobę, która zrezygnuje z zatrudnienia w związku z koniecznością sprawowania bezpośredniej, osobistej opieki nad długotrwałe lub ciężko chorym członkiem rodziny oraz wspólnie niezamieszkującymi matką, ojcem lub rodzeństwem,
- praca socjalna,
- organizowanie i świadczenie usług opiekuńczych, w tym specjalistycznych, w miejscu zamieszkania, z wyłączeniem specjalistycznych usług opiekuńczych dla osób z zaburzeniami psychicznymi,
- prowadzenie i zapewnienie miejsc w mieszkaniach chronionych, dożywanie dzieci, sprawowanie pogrzebu, w tym osobom bezdomnym,
- kierowanie do domu pomocy społecznej i ponoszenie odpłatności za pobyt mieszkańca gminy w tym domu,
- pomoc osobom mającym trudności w przystosowaniu się do życia po zwolnieniu z zakładu karnego,
- przyznawanie i wypłacanie zasiłków stałych,
- opłacanie składek na ubezpieczenie zdrowotne określonych w przepisach o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych,
- przyznawanie i wypłacanie pomocy na ekonomiczne usamodzielnienie w formie zasiłków, pożyczek oraz pomocy w naturze,
- realizacja zadań wynikających z rządowych programów pomocy społecznej, mających na celu ochronę poziomu życia osób, rodzin, grup społecznych oraz rozwój specjalistycznego wsparcia,
- przyznawanie i wypłacanie zasiłków celowych, a także schronienia, posiłku oraz niezbędnego ubrania cudzoziemcom,
- wypłacanie wynagrodzenia za sprawowanie opieki.

Pomoc społeczna udzielana jest osobom, które spełniają kryteria zapisane w *Ustawie o pomocy społecznej*. Pierwszym warunkiem jest trudna sytuacja materialna, drugim – trudna sytuacja życiowa. Należy pamiętać, że powyższe kryteria muszą być spełnione jednocześnie, tzn. niskie dochody łączy się z innym powodami przyznawania świadczeń.

Kryteria dochodowe podlegają weryfikacji co 3 lata, z uwzględnieniem wyniku badań prognozy interwencji socjalnej. Rozporządzeniem z dnia 11 listopada 2018 r., w sprawie zweryfikowanych kryteriów dochodowych oraz kwot świadczeń pieniężnych z pomocy społecznej, Rada Ministrów podwyższyła dotychczas obowiązujące standardy. **Od 1 października 2018 r. prawo do świadczeń pieniężnych z pomocy społecznej przysługuje:**

- osobie samotnie gospodarującej, której dochód nie przekracza kwoty **701 zł netto**,
- osobie w rodzinie, w której dochód na osobę nie przekracza kwoty **528 zł netto**,

kryteria te będą obowiązywały do października 2021 r.

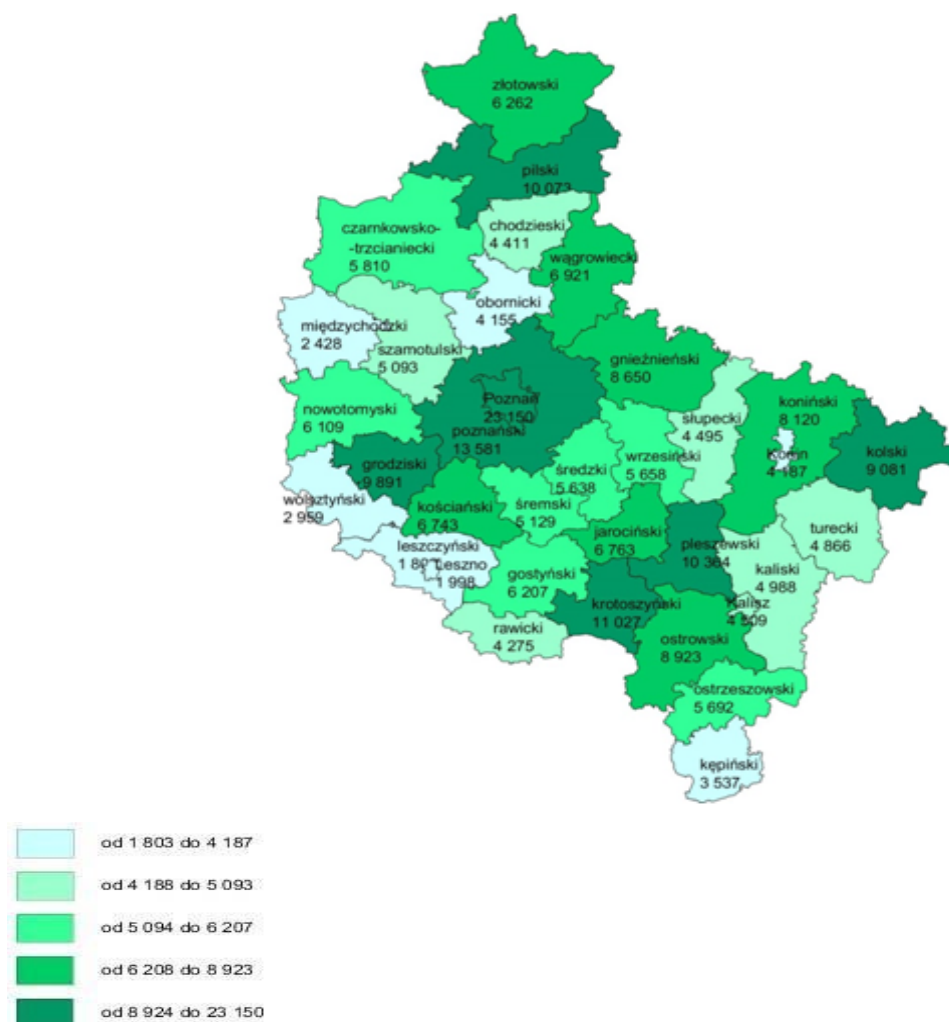
Do zadań własnych powiatu należy, m.in. udzielanie pomocy pieniężnej na usamodzielnienie oraz kontynuowanie nauki, a także zapewnienie pomocy w integracji ze środowiskiem osobom opuszczającym: domy pomocy społecznej dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie, domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży oraz schroniska dla nieletnich, zakłady poprawcze, specjalne ośrodki szkolno-wychowawcze, specjalne ośrodki wychowawcze, młodzieżowe ośrodki socjoterapii zapewniające całodobową opiekę lub młodzieżowe ośrodki wychowawcze (Art. 19 p. 6 i 7 *Ustawy o pomocy społecznej*).

2.2. Osoby i rodziny korzystające z pomocy i wsparcia

Wielkopolskie gminy i powiaty w 2019 roku udzieliły **pomocy i wsparcia 233 496 os.** (↓ o 2 439 os.), czyli **6,7% ogółu ludności województwa wielkopolskiego**. Kategoria osób, którym udzielono pomocy i wsparcia jest kategorią najszerszą i najliczniejszą, gdyż obejmuje osoby, które otrzymały świadczenia

pieniężne i niepieniężne z pomocy społecznej przyznane decyzją, jak również pomoc bezdecyzyjną oraz pracę socjalną. Wśród tych osób znalazły się również takie, które zostały objęte poradnictwem specjalistycznym, osoby kierowane do domów pomocy społecznej, osoby z niepełnosprawnościami korzystające ze środków PFRON, dzieci przebywające w pieczy zastępczej oraz usamodzielniani wychowankowie pieczy zastępczej. W latach 2016-2019 nastąpił spory spadek liczby osób, którym udzielono pomocy i wsparcia (o 33 878 os.).

Mapa nr 5 Liczba osób, którym w 2019 roku udzielono pomocy i wsparcia w Wielkopolsce (ujęcie powiatowe)

Źródło: Sprawozdanie OZPS za 2019 r.

Najwięcej osób zostało objętych pomocą i wsparciem wielkopolskich jednostek organizacyjnych pomocy społecznej w powiatach: m. Poznania (23 150 os.), poznańskim (13 581 os.), krotoszyńskim (11 027 os.), pleszewskim (10 364 os.), pilińskim (10 073 os.), grodzkim (9 891 os.) i kolskim (9 081 os.). Pod tym względem przodowały gminy: m. Poznań (23 150 os.), Grodzisk Wlkp. (6 772 os.) Ostrów Wlkp. (5 779 os.), m. Kalisz (4 509 os.) i m. Konin (4 187 os.).

2.3. Świadczeniobiorcy w systemie pomocy społecznej – profil demograficzny

W tej części sprawozdania wykazywane są tylko te osoby, które świadczenie otrzymały na podstawie decyzji administracyjnej, wyłącznie w oparciu o ustawę o pomocy społecznej. W Wielkopolsce tego typu świadczenie w 2019 r. przyznano **104 243 os.** (↓ 6 667 os.), co stanowiło **44,6% ogółu osób, którym udzielono pomocy i wsparcia**. Świadczenie z pomocy społecznej w 2019 r. przyznano **76 150 rodzinom**, które liczyły **161 357 os.**(↓ o 10 707 os.).

W ciągu kilku ostatnich lat liczba świadczeniobiorców w województwie wielkopolskim sukcesywnie maleje, od roku 2016 zmalała aż o **19,7%** (25 648 os.). Przyczyn poprawy warunków

maturalnych rodzin upatruje się przede wszystkim we wprowadzeniu rządowego programu 500+ (1 kwietnia 2016 roku), jednak wpływ na tę sytuację mógł mieć także dość znaczny spadek bezrobocia na przestrzeni kilku ostatnich lat, wzrost płacy minimalnej oraz systematyczny rozwój gospodarczy, dostrzegalny na poziomie wielu lokalnych samorządów (co zostało dostrzeżone na poziomie gminnych i powiatowych rekomendacji dołączonych do oceny zasobów pomocy społecznej). Zauważyć należy, że od roku 2016 liczba osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej z tytułu bezrobocia spadła dość znacznie (o 43,5%, czyli 14 261 rodzin). Niektóre z samorządów w poprawie sytuacji społeczno-gospodarczej upatrują również efektu realizowanych projektów unijnych, które wpłynęły, w ich ocenie, na rozwój gmin i powiatów (m.in. poprzez aktywizację zawodową prowadzoną w ramach projektów zewnętrznych, udzielanie wsparcia na rozwój przedsiębiorstw, dopłaty dla rolników, itp.). Być może zjawisko zmniejszania się liczby osób korzystających z pomocy społecznej jest wypadkową opisanych wyżej czynników, z pewnością jednak należy się przyglądać tym statystykom w kolejnych latach.

Najwięcej świadczeń pomocy społecznej wypłacono w powiatach: m. Poznań (14 022 os.), poznańskim (5 808 os.), pilskim (5 095 os.), ostrowskim (4 582 os.), konińskim (4 456 os.), m. Kalisz (4 384 os.) i m. Konin (3 444 os.).

Wywiad środowiskowy przeprowadzany jest przez pracownika socjalnego w celu ustalenia sytuacji osobistej, rodzinnej, dochodowej i majątkowej osób i rodzin, aby na podstawie uzyskanej wiedzy można było przyznać odpowiednią pomoc. Na podstawie informacji uzyskanych za pośrednictwem wywiadu, pracownik socjalny dokonuje analizy i oceny sytuacji danej osoby lub rodziny i formułuje wnioski, stanowiące podstawę planowania pomocy. W 2019 r. wywiad środowiskowy przeprowadzono w **88 591 rodzinach (o 3 624 rodzin).**

Mapa nr 6 Liczba osób, którym w 2019 roku przyznano świadczenie z pomocy społecznej

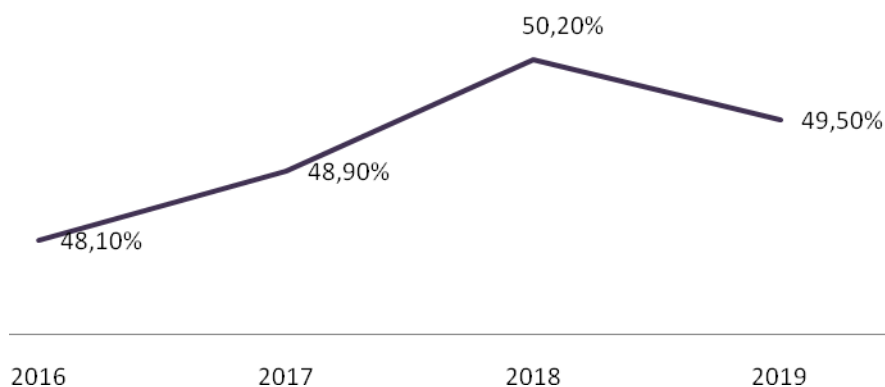

Źródło: Sprawozdanie OZPS za 2019 r.

W roku 2019 po raz pierwszy od kilku lat nastąpił niewielki spadek (o 0,7 p.p.) osób długotrwale korzystających ze świadczeń pomocy społecznej (zarejestrowanych w systemach pomocy społecznej w ciągu ostatnich 36 miesięcy przez co najmniej 18 miesięcy). Dotąd można było obserwować **utrwalanie zjawiska pozostawania w systemie osób długotrwale korzystających**. Dla przykładu, w 2016 roku 48,1% osób korzystających z pomocy należało do tej kategorii, w roku 2018 już 50,2%, natomiast w 2019 roku odsetek ten wysiósł 49,5%. Być może zadziałał tu efekt świadczenia wychowawczego 500+, który od lipca 2019 roku jest przyznawany na każde dziecko do 18 r.ż. pozostające na utrzymaniu rodziców, niezależnie od ich dochodu. Bez wątpienia należy to zjawisko obserwować w kolejnych latach i dopiero wtedy będzie można sformułować uprawnione tezy dotyczące tej tendencji.

Wykres nr 2 Odsetek osób długotrwale korzystających ze świadczeń pomocy społecznej w ogóle świadczeniobiorców, w latach 2016-2019

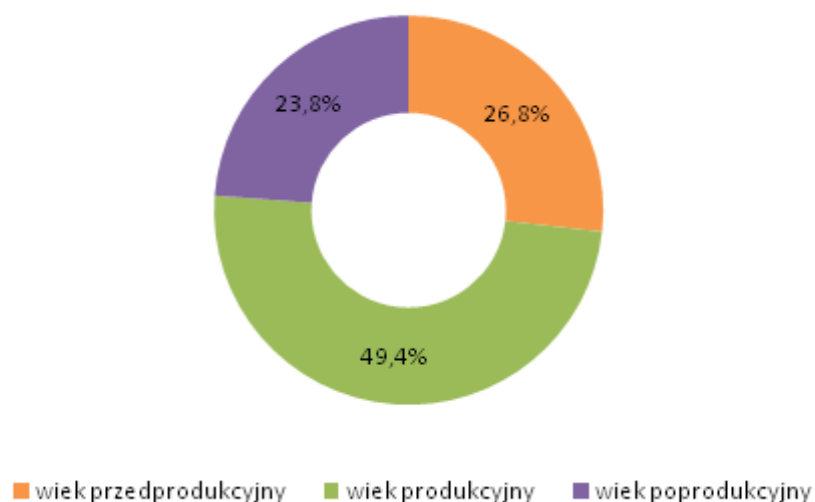

Źródło: Sprawozdanie OZPS za 2019 r.

Blisko połowę świadczeniobiorców w 2019 roku stanowiły osoby w wieku produkcyjnym (49,4%), 26,8% stanowiły osoby w wieku przedprodukcyjnym, natomiast 23,8% osoby w wieku poprodukcyjnym. W porównaniu z latami ubiegłymi wzrósł ponownie odsetek świadczeniobiorców w wieku starszym. O ile w 2018 roku stanowili oni 22,1% tej grupy, to w 2019 roku już 23,8%.

W przypadku osób niepełnoletnich decyzja administracyjna przyznająca świadczenie wystawiana była na jednego z rodziców/opiekunów, w tym szczególnym przypadku do grupy świadczeniobiorców zaliczony był zarówno rodzic/opiekun, jak i osoba niepełnoletnia, de facto pobierająca świadczenie. W znacznej mierze osoby niepełnoletnie otrzymywały świadczenie w formie dożywiania. Wśród osób w wieku poprodukcyjnym dominowały świadczenia w postaci usług opiekuńczych oraz dofinansowań do pobytu w domu pomocy społecznej.

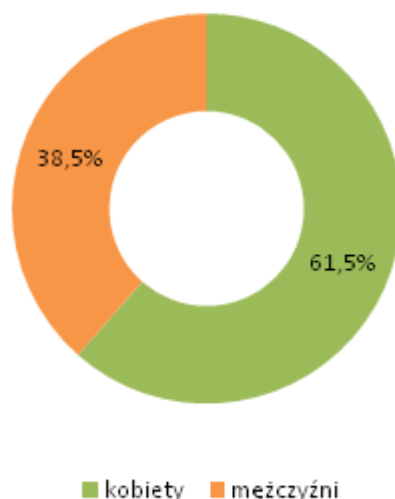
Wykres nr 3 Wiek świadczeniobiorców pomocy społecznej

Źródło: Opracowanie własne na podstawie OZPS za 2019 r.

Z analizy danych dotyczące płci świadczeniobiorców wynika, że ze świadczeń pomocy społecznej znacznie częściej korzystają kobiety – 61,5% niż mężczyźni – 38,5%.

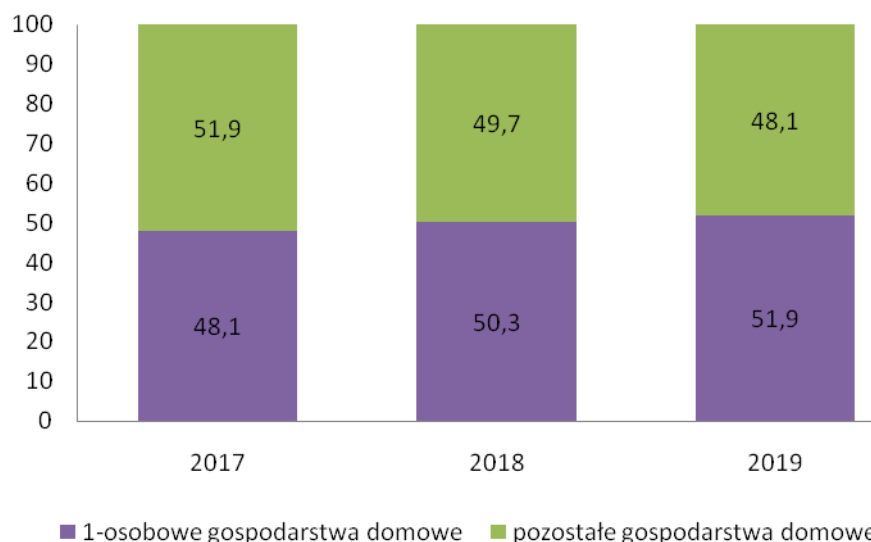
Wykres nr 4 Płeć świadczeniobiorców pomocy społecznej

Źródło: Opracowanie własne na podstawie OZPS za 2019 r.

Coraz częściej wśród klientów pomocy społecznej znajdują się osoby prowadzące jednoosobowe gospodarstwa domowe. Począwszy od roku 2018 grupa ta stała się liczniejsza niż grupa pozostałych gospodarstw domowych (w 2019 osiągnęła wartość 51,9%), w przeciągu ostatnich 3 lat został odnotowany wzrost o 3,8 p. p. W grupie wszystkich gospodarstw domowych otrzymujących świadczenia z pomocy społecznej 16,4% to 1-osobowe gospodarstwa domowe emerytów i rencistów.

Wykres 5 Struktura gospodarstw domowych korzystających z pomocy społecznej, ze względu na liczbę osób je zamieszkujących

Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdań MRPiPS-03 za lata 2017-2019

2.4. Deprywacja lokalna

Deprywacja potrzeb to trwający przez pewien czas brak zaspokojenia ważnych dla człowieka czynników: biologicznych, psychologicznych, bądź społecznych. Termin *deprywacja potrzeb* pojawia się jako komponent definicyjny pojęcia ubóstwa. Wyróżniamy deprywację absolutną i względną. Deprywacja absolutna jest stanem skrajnym, spowodowanym niezaspokojeniem podstawowych potrzeb bytowych natomiast deprywacja względna to pogorszenie się warunków egzystencji, może być odczuwana też, gdy sytuacja się nie zmienia lub gdy u innych zmiany, które następują, uznawane są za korzystniejsze. Rozróżnia się również poczucie deprywacji od samej deprywacji. Co ciekawe, Ralf Dahrendorf oraz Lewis Coser uważają, że przyczyną konfliktów jest odczuwanie własnej deprywacji⁴⁾.

Wskaźnik deprywacji lokalnej w niniejszym raporcie rozumiany jest jako stopień niezaspokojenia potrzeb mieszkańców wielkopolskich gmin i jest wyrażony liczbą bezwzględną jako stosunek liczby osób w rodzinach, którym przyznano świadczenie z pomocy społecznej na każdy 1000 mieszkańców gminy.

Wraz z malejącą liczbą świadczeniobiorców pomocy społecznej **maleje również średnia wartość wskaźnika deprywacji lokalnej⁵⁾ w województwie wielkopolskim** – w roku oceny wyniosła 46,18, co oznacza spadek w porównaniu do roku poprzedniego o 3,13 p. p.

Najwyższe wartości wskaźnika deprywacji lokalnej w roku 2019 wystąpiły w gminach: Malanów (152,41), Powidz (119,2), Chocz (113,68), Lipka (112,31) i Okonek (107,41). W tym zestawieniu znalazły się także gminy należące do powiatów: złotowskiego, chodzieskiego, jarocińskiego, tureckiego i kaliskiego.

Tabela nr 1 Gminy o **najwyższym** wskaźniku deprywacji w 2019 roku w Wielkopolsce

L.p.	gmina	typ gminy	powiat	współczynnik deprywacji lokalnej
1	Malanów	wiejska	turecki	152,41
2	Powidz	wiejska	słupecki	119,02
3	Chocz	miejsko-wiejska	pleszewski	113,68
4	Lipka	wiejska	złotowski	112,31
5	Okonek	miejsko-wiejska	złotowski	107,41

⁴⁾ Pacholski M, Słaboń A, Słownik pojęć socjologicznych, Kraków 1997, s. 25, 26.

⁵⁾ Wskaźnik deprywacji lokalnej rozumiany jest jako stopień niezaspokojenia potrzeb mieszkańców wielkopolskich gmin i jest wyrażony liczbą bezwzględną jako stosunek liczby osób w rodzinach, którym przyznano świadczenie z pomocy społecznej na każdy 1 000 mieszkańców gminy.

6	Margonin	miejsko-wiejska	chodzieski	106,52
7	Jastrowie	miejsko-wiejska	złotowski	102,21
8	Brudzew	wiejska	turecki	99,66
9	Kotlin	wiejska	jarociński	97,22
10	Szczytniki	wiejska	kaliski	96,54

Źródło: Opracowanie własne na podstawie OZPS za 2019 r.

Najniższy udział świadczeniobiorców w ogólnej liczbie ludności występuje w gminach: Komorniki (7,62), Rozdrażew (15,01) i Perzów (17,09). W tej kategorii znalazły się również gminy należące do powiatów: kępińskiego, ostrowskiego, poznańskiego, wolsztyńskiego i leszczyńskiego, gnieźnieńskiego.

Tabela nr 2 Gminy o **najniższym** wskaźniku deprivacji w 2019 roku w Wielkopolsce

L.p.	gmina	typ gminy	powiat	współczynnik deprivacji lokalnej
1	Komorniki	wiejska	poznański	7,62
2	Rozdrażew	wiejska	krotoszyński	15,01
3	Perzów	wiejska	kępiński	17,09
4	Ostrów Wielkopolski	wiejska	ostrowski	18,12
5	Suchy Las	wiejska	poznański	19,21
6	Rydzyna	miejsko-wiejska	leszczyński	19,82
7	Łubowo	wiejska	gnieźnieński	19,96
8	Czerwonak	wiejska	poznański	20,20
9	Przemęt	wiejska	wolsztyński	21,74
10	Kostrzyn	miejsko-wiejska	poznański	22,45

Źródło: Opracowanie własne na podstawie OZPS za 2019 r.

2.5. Powody udzielenia pomocy i wsparcia

Na podstawie art. 7. ustawy o pomocy społecznej wyróżniamy następujące powody przyznania osobom i rodzinom pomocy społecznej:

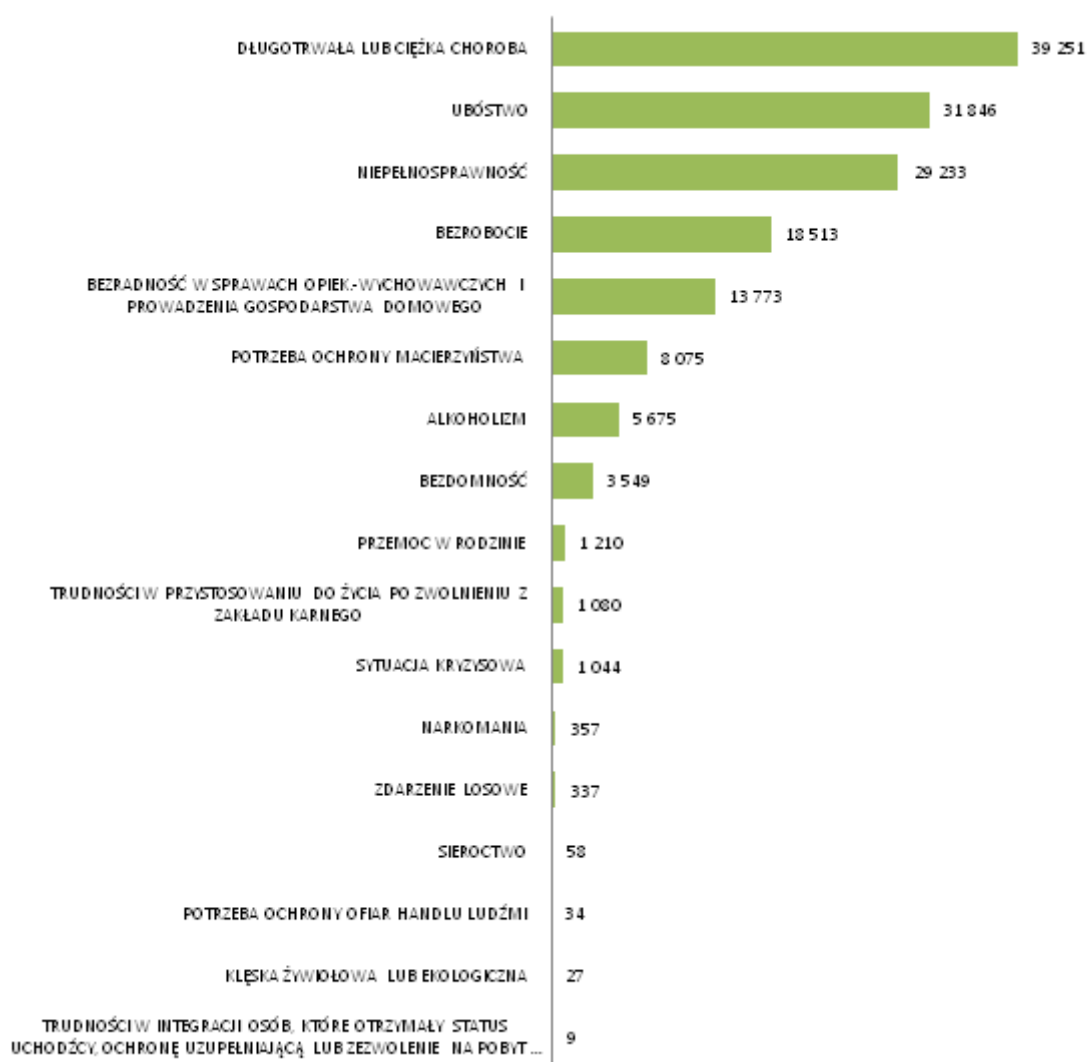
- ubóstwo,
- sieroctwo,
- bezdomność,
- bezrobocie,
- niepełnosprawność,
- długotrwała lub ciężka choroba,
- przemoc w rodzinie,
- potrzeba ochrony ofiar handlu ludźmi,
- potrzeba ochrony macierzyństwa lub wielodzietności,
- bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego, zwłaszcza w rodzinach niepełnych lub wielodzietnych,
- trudność w integracji cudzoziemców, którzy uzyskali w Rzeczypospolitej Polskiej status uchodźcy, ochronę uzupełniającą lub zezwolenie na pobyt czasowy udzielone w związku z okolicznością, o której mowa w art. 159 ust. 1 pkt 1 lit. c lub d ustawy z dnia 12 grudnia 2013 r. o cudzoziemcach,
- trudność w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego,

- alkoholizm lub narkomania,
- zdarzenie losowe i sytuacja kryzysowa,
- klęska żywiołowa lub ekologiczna.

Na przestrzeni kilku ostatnich lat czterema głównymi powodami udzielania pomocy i wsparcia w województwie wielkopolskim były niezmiennie: ubóstwo, bezrobocie, niepełnosprawność i długotrwała lub ciężka choroba, zmienna była natomiast ich kolejność na liście rankingowej w poszczególnych latach. Od trzech lat głównym powodem korzystania z pomocy społecznej w naszym województwie jest długotrwała lub ciężka choroba w rodzinie, następnie ubóstwo, niepełnosprawność i bezrobocie. We wszystkich tych kategoriach nastąpił spadek liczby rodzin korzystających, w stosunku do poprzedniego roku.

W 2019 roku lista rankingowa wyglądała następująco: **1. Długotrwała lub ciężka choroba – 39 251 rodzin** (o 506 rodzin), **2. Ubóstwo– 31 846 rodzin** (o 2 555 rodzin), **3. Niepełnosprawność – 29 233 rodzin** (o 1 301 rodzin) **4. Bezrobocie – 18 513 rodzin** (o 3 721 rodzin).

Wykres nr 6 Powody udzielania pomocy i wsparcia w roku 2019 (wg liczby rodzin korzystających)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie OZPS za 2019 r.

3. Zadania gminy – OPS, MOPS, MOPR, GOPS

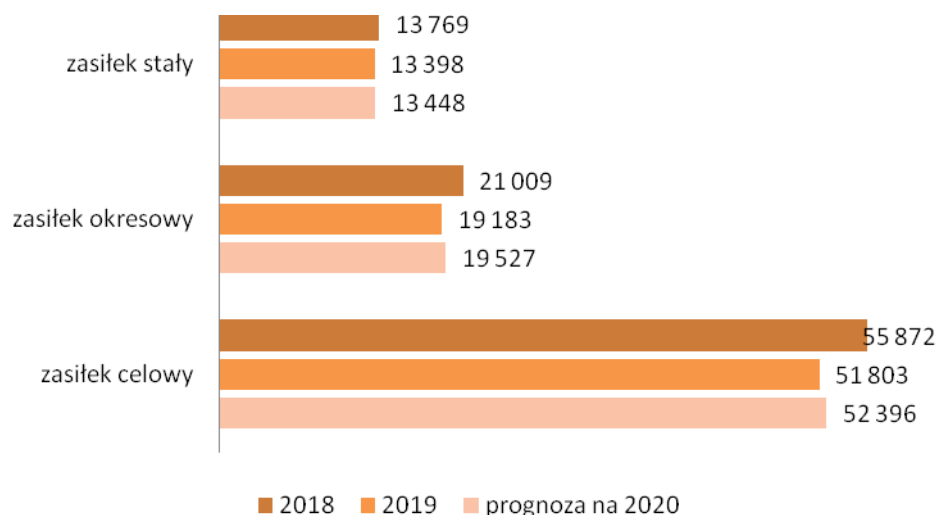
3.1. Świadczenia pieniężne z pomocy społecznej

Ustawa o pomocy społecznej określa rodzaje zasiłków, kryterium dochodowe, wysokości świadczeń i zasady ich waloryzowania. System zasiłków oparty jest na trzech podstawowych rodzajach zasiłków: **zasiłku stałym, okresowym i celowym**. Zadaniem własnym gminy o charakterze obowiązkowym jest

przyznawanie i wypłacanie ww. zasiłków, dlatego osoba, która chciałaby skorzystać z pomocy w takiej formie, powinna zgłosić się do ośrodka pomocy społecznej (OPS) w miejscu zamieszkania. W 2019 r. **59 740 osób** otrzymało świadczenie pieniężne (**↓o 2 271 os. niż w 2017 r.**). Stanowiło to blisko **59% świadczeniobiorców**.

Począwszy od 2013 roku w województwie wielkopolskim obserwowany jest spadek liczby klientów pomocy społecznej, utrzymuje się on również wśród świadczeniobiorców świadczeń pieniężnych, pobierających zasiłki okresowe i celowe. **W przypadku osób pobierających zasiłek stały, ich liczba jeszcze do 2017 roku nieznacznie, choć systematycznie wzrastała.** W 2018 roku spadek liczby osób po raz pierwszy nastąpił również w tej grupie świadczeniobiorców.

Wykres nr 7 Liczba osób, które pobierały zasiłki w latach 2018-2019 oraz prognozy na 2020 rok

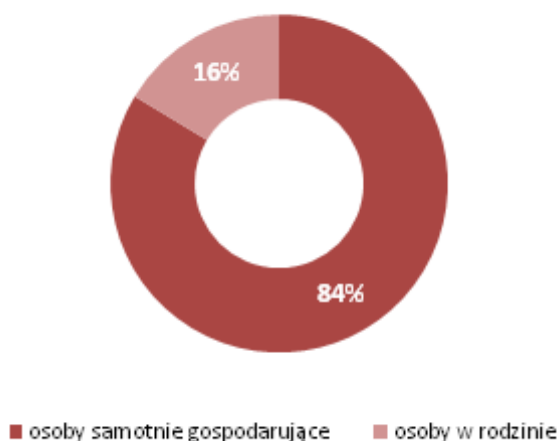
Źródło: Opracowanie własne na podstawie OZPS za 2019 r.

Na kolejny rok jednostki pomocy społecznej prognozują nieznaczne wzrosty we wszystkich trzech formach zasiłku, co z jednej strony może być związane z obecnym stanem pandemii i jej konsekwencjami gospodarczymi (np. pogorszenie się sytuacji na rynku pracy i wzrost bezrobocia), z drugiej założeniami budżetowymi i rezerwą finansową, która miałyby być przeznaczona na ten cel.

3.1.1. Zasiłek stały

W 2019 roku zasiłek stały wypłacono **13 398 os.** (**↓o 371 os.**) na łączną kwotę **71 070 927 zł** (**↑ 2 476 263 zł**). Prognozy na 2019 rok zakładają wzrost **liczby osób** pobierających zasiłek stały o 50 os., co spowoduje zwiększenie środków wydatkowanych na ten cel o 208 677 zł w stosunku do roku oceny. **Osoby, które pobierały zasiłek stały w 2019 roku, stanowiły prawie 23% osób otrzymujących świadczenia pieniężne oraz nieco ponad 13% osób, które otrzymały jakiegokolwiek świadczenie z pomocy społecznej w roku oceny.**

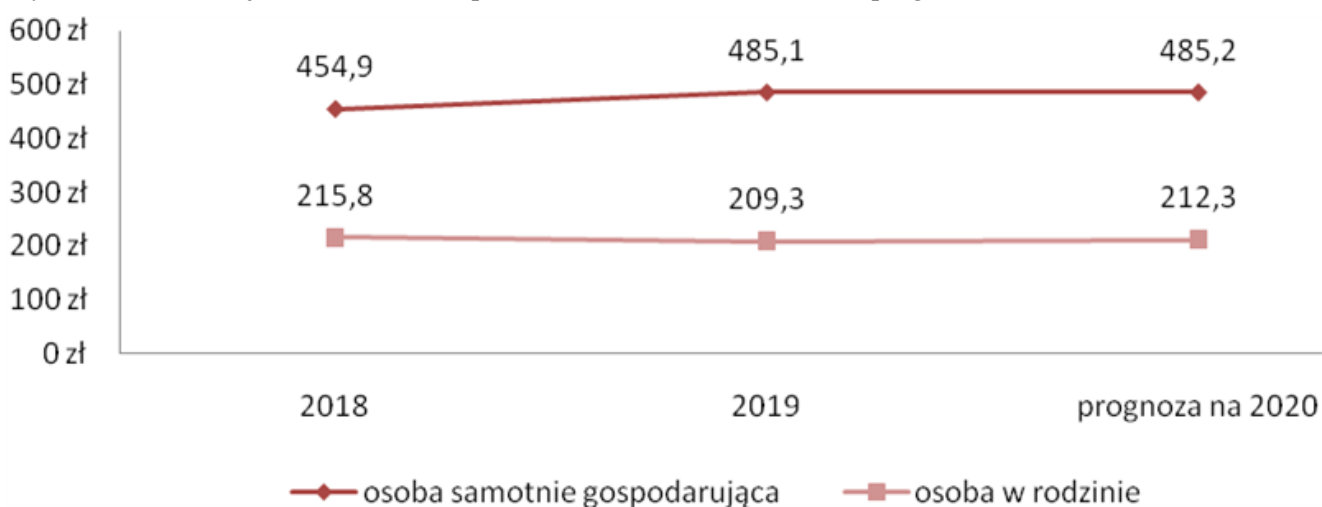
Wykres nr 8 Struktura pobierających zasiłek stały w 2019 roku z uwagi na rodzaj gospodarstwa domowego (os. samotnie gospodarujące, os. w rodzinie)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie OZPS za 2019 r.

Zdecydowaną większość osób pobierających zasiłek stały (84%), stanowiły osoby samotnie gospodarujące.

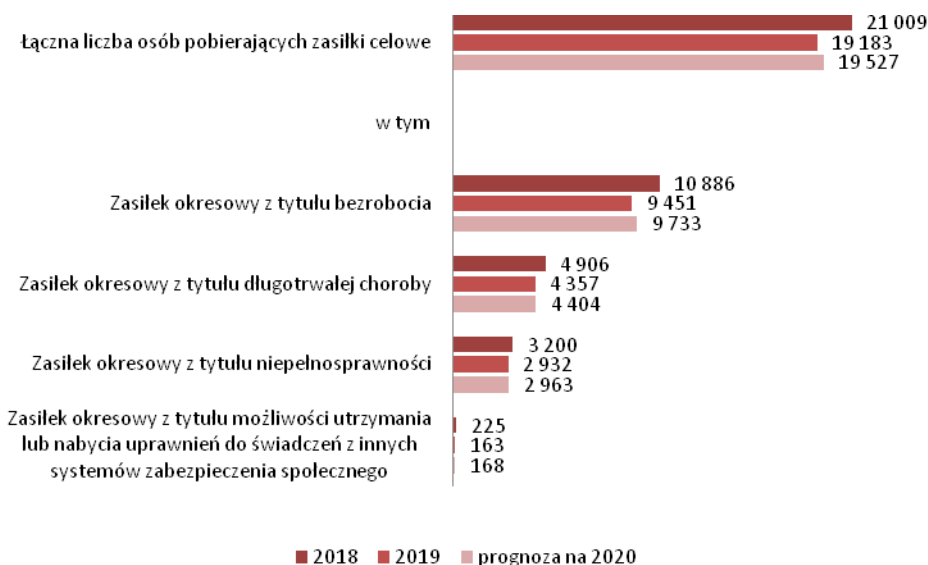
Wykres nr 9 Średnia miesięczna wysokość zasiłku stałego dla osoby samotnie gospodarującej oraz osoby w rodzinie w województwie wielkopolskim w latach 2018-2019 oraz prognoza na 2020 rok

Źródło: Opracowanie własne na podstawie OZPS za 2019 r.

3.1.2. Zasiłek okresowy

Wykres nr 10 Liczba osób otrzymujących zasiłek okresowy w latach 2018-2019 oraz prognozy na 2020 rok

Źródło: Opracowanie własne na podstawie OZPS za 2019 r.

Z danych zawartych w Ocenie Zasobów Pomocy Społecznej wynika, że w 2018 roku zasiłek okresowy przyznano **19 183** osobom (↓ **1 826 os.**). Łącznie, na zasiłki okresowe w pomocy społecznej **przeznaczono 34 703 595 zł** i była to kwota o **1 667 213 zł niższa niż w roku poprzednim**. Prognoza dotycząca zasiłku okresowego na kolejny rok zakłada 1% wzrost liczby świadczeniobiorców oraz wydatków na to zadanie w każdym z obszarów.

Najwięcej świadczeniobiorców otrzymujących zasiłek okresowy w roku oceny stanowiły osoby pobierające świadczenie z powodu bezrobocia (**9 451 os.**, ↓ **1 435 os.**), w dalszej kolejności z powodu długotrwałej choroby (**4 357 os.**, ↓ **549 os.**) iniepełnosprawność (**2 932 os.**, ↓ **268 os.**). Na spadek liczby osób pobierających zasiłek okresowy z tytułu bezrobocia wpływ mogła mieć dobra sytuacja na rynku pracy, szczególnie w województwie wielkopolskim⁶⁾, w pozostałych obszarach liczba świadczeniobiorców mogła

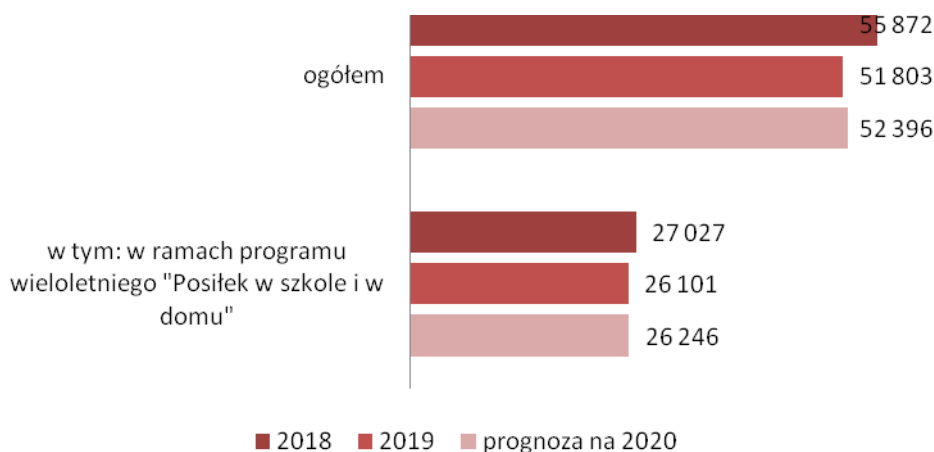
⁶⁾Sytuację na rynku pracy przedstawiono w części niniejszego opracowania pt. „Bezrobocie w województwie wielkopolskim”.

ulec zmianie dzięki poprawie sytuacji materialnej tych osób (m. in. wpływ na to mogła mieć wypłata tzw. „13-tej emerytury”⁷⁾).

3.1.3. Zasilek celowy

Zasilek celowy jest świadczeniem fakultatywnym przyznawanym na zaspokojenie niezbędnej potrzeby bytowej, a w szczególności na pokrycie części lub całości kosztów zakupu żywności, leków i leczenia, opału, odzieży, niezbędnych przedmiotów użytku domowego, drobnych remontów i napraw w mieszkaniu, a także kosztów pogrzebu. Osobom bezdomnym i innym osobom nie posiadającym dochodu oraz możliwości uzyskania świadczeń zdrowotnych, może być przyznany zasilek celowy na pokrycie części lub całości wydatków na świadczenia zdrowotne.

Wykres nr 11 Liczba osób otrzymujących zasilek celowy w latach 2017-2018 oraz prognozy na 2019 rok

Źródło: Opracowanie własne na podstawie OZPS za 2018 r.

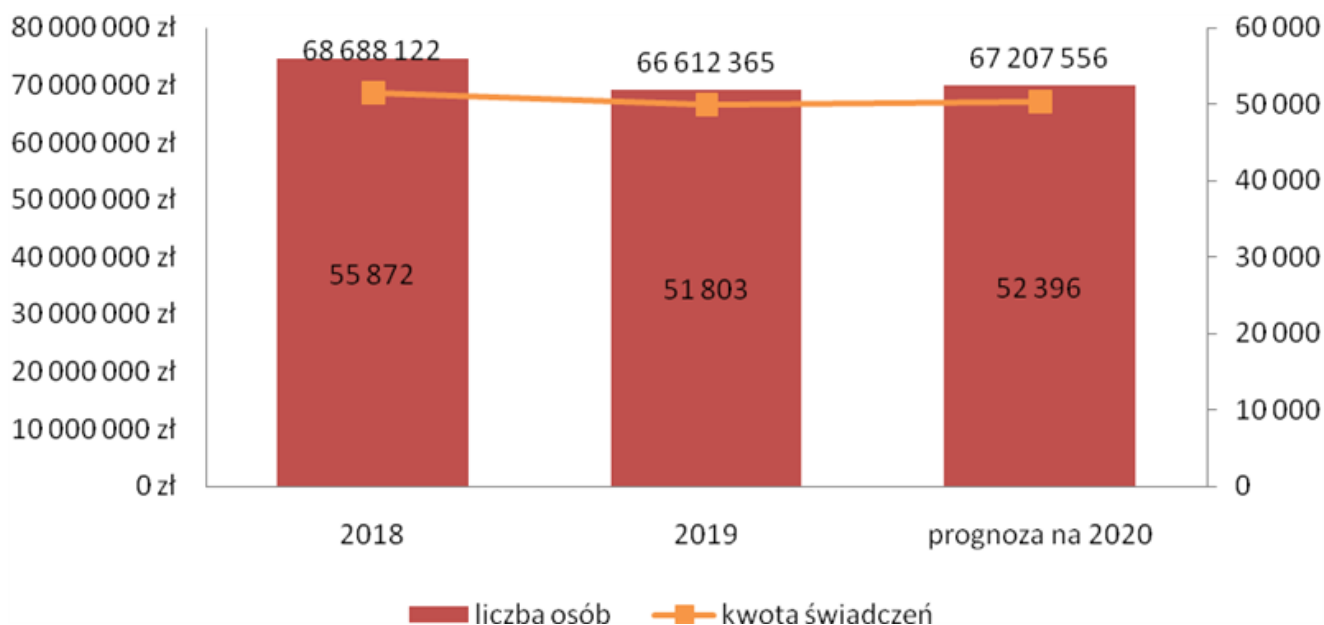
Na przestrzeni ostatnich lat zauważalny jest spadek liczby osób korzystających z tego typu świadczeń. Co wpisuje się w ogólną tendencję spadową liczby świadczeniobiorców zarówno pieniężnych, jak i niepieniężnych form wsparcia. Co ciekawe tendencja ta nie dotyczy usług środowiskowych i całodobowych polegających świadczeniu wsparcia osobom niesamodzielnym (starszym, z niepełnoprawnosćiami).

W 2019 roku zasilek celowy przyznano **51 803 osobom** (↓ o 4 069 os.) **na kwotę 66 612 365 zł** (↓ o 2 075 757 zł). Prognozy gmin na 2019 rok, zakładają spadek liczby osób pobierających ten typ świadczenia. Część z pracowników wielkopolskich JOPS przyczyn tego stanu upatruje m.in. we wprowadzeniu dodatkowych świadczeń dla rodzin, tj. świadczenia wychowawczego dla rodzin z dziećmi, w tym na pierwsze dziecko (od lipca 2019 bez względu na dochód rodziny) oraz programu „Dobry Start”⁸⁾.

Wykres nr 12 Liczba osób otrzymująca zasilek celowy oraz łączna wartość zasiłków w latach 2018-2019 oraz prognozy na 2020 rok

⁷⁾ <https://www.zus.pl/baza-wiedzy/biezace-wyjasnienia-komerek-merytorycznych/swiadczenia/-/publisher/details/1/trzynasta-emerytura-czyli-dodatkowe-roczne-swiadczenie-pieniezne/2552884> dostęp na: 19.05.2020 r.

⁸⁾ <https://www.gov.pl/web/rodzina/dobry-start>, dostęp na: 19.05.2020 r.

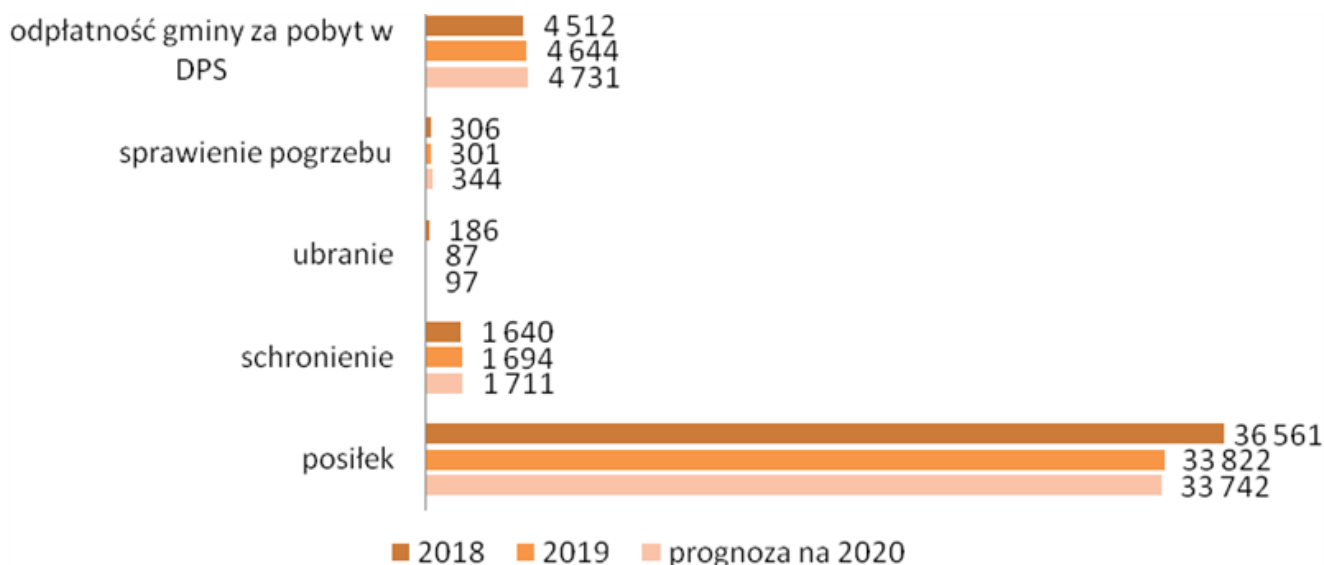
Źródło: Opracowanie własne na podstawie OZPS za 2019 r.

Z informacji otrzymanych w ocenie zasobów pomocy społecznej wynika, że niektóre z jednostek przygotowują się na przekształcenie ośrodka pomocy społecznej w centrum usług społecznych, które łączyć będzie zadania z zakresu pomocy społecznej i usług społecznych⁹⁾.

3.2. Świadczenia niepieniężne z pomocy społecznej

W myśl ustawy o pomocy społecznej wyróżniamy następujące rodzaje świadczeń niepieniężnych: pracę socjalną, bilet kredytowany, składki na ubezpieczenie zdrowotne, składki na ubezpieczenia społeczne, pomoc rzeczową, w tym na ekonomiczne usamodzielnienie, sprawienie pogrzebu, poradnictwo specjalistyczne, interwencję kryzysową, schronienie, posiłek, niezbędne ubranie, usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania, w ośrodkach wsparcia oraz w rodzinnych domach pomocy, specjalistyczne usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania oraz w ośrodkach wsparcia, mieszkanie chronione, pobyt w domu pomocy społecznej, pomoc w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych, w tym w mieszkaniu chronionym oraz pomoc w uzyskaniu zatrudnienia.

Wykres nr 13 Liczba osób otrzymujących w latach 2018-2019 wybrane rodzaje świadczeń niepieniężnych oraz prognozy dotyczące 2020 roku

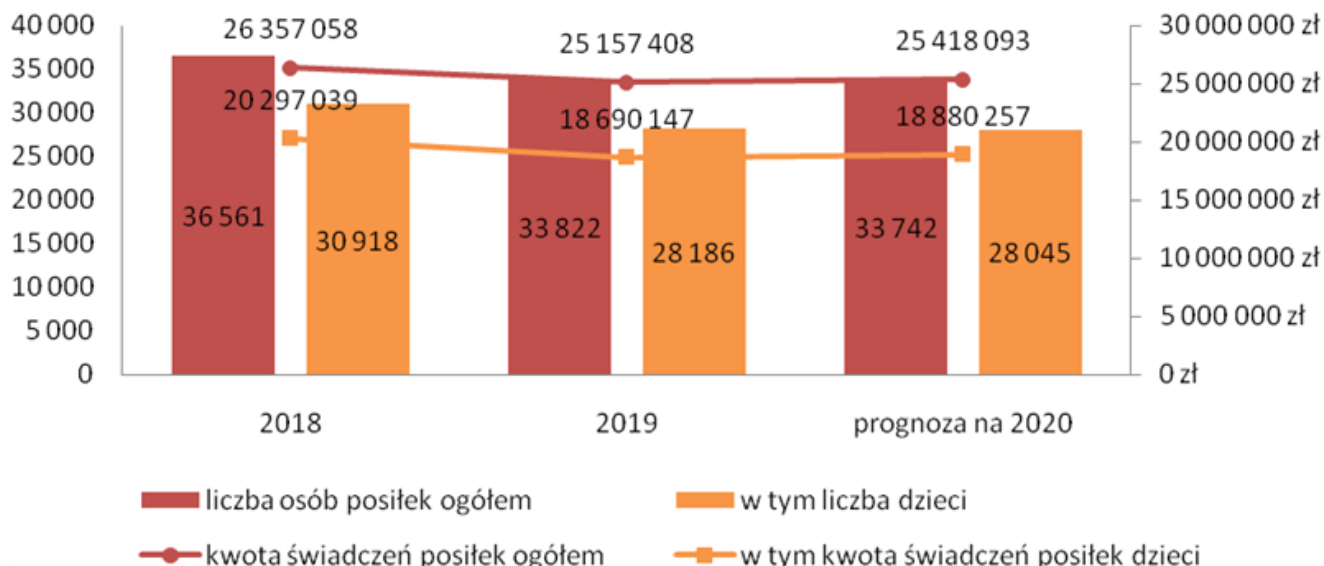

Źródło: Opracowanie własne na podstawie OZPS za 2019 r.

⁹⁾Zgodnie z zapisami ustawy z 19 lipca 2019 roku o realizowaniu usług społecznych przez centrum usług społecznych (Dz. U. 2019 poz. 1818).

W 2019 roku, podobnie jak w latach poprzednich, największa grupa osób skorzystała ze świadczeń niepieniężnych w formie posiłku. Mimo to, w porównaniu z rokiem poprzednim liczba osób korzystających z posiłków zmalała o **niewiele 7,5%**. W grupie osób korzystających z posiłków, największy udział stanowiły dzieci (ok. 83%), choć i w tej grupie możemy zaobserwować spadek liczby korzystających. **Łączna kwota wydatkowana przez gminy na pomoc niepieniężną w formie posiłku wyniosła 25 157 408 zł (↓ o 1 199 650 zł)**. Prognozy wielkopolskich gmin na 2019 rok zakładają dalszy spadek w grupie osób korzystających z posiłku. W przypadku korzystających z innych form pomocy niepieniężnej, gminy prognozują niewielki wzrost ich liczby.

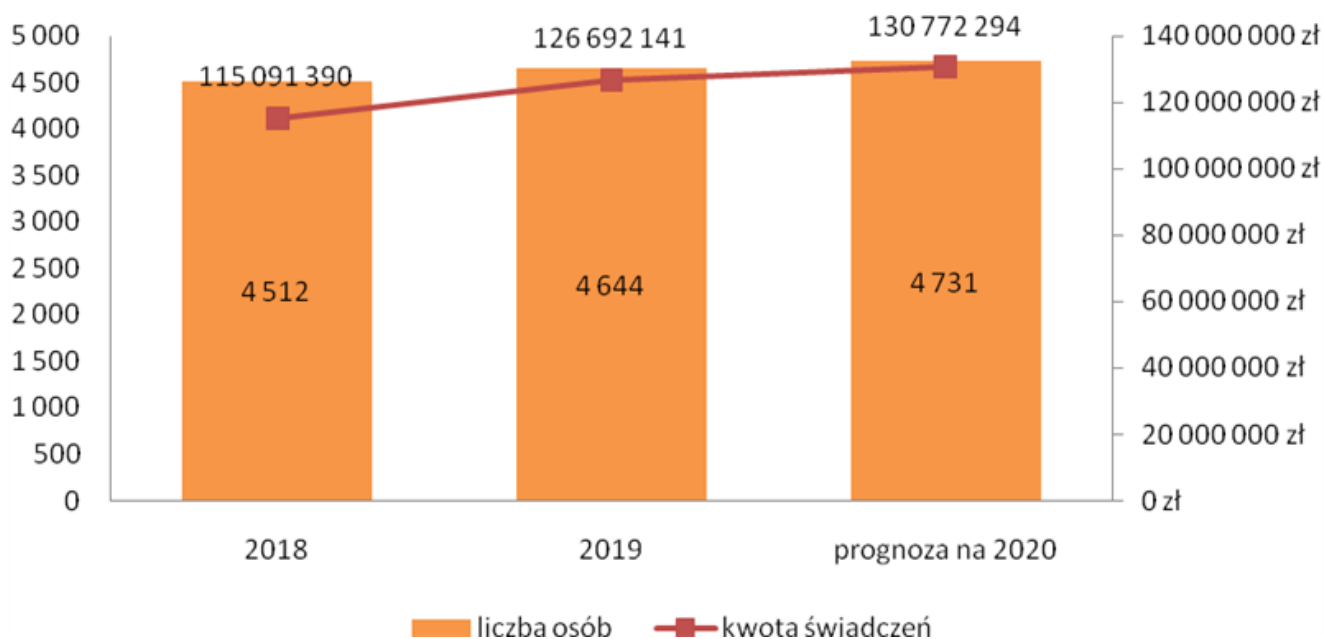
Wykres nr 14 Liczba osób (w tym dzieci) korzystających z posiłku oraz wydatki na ten cel w latach 2018-2019 oraz prognoza na 2020 rok

Źródło: Opracowanie własne na podstawie OZPS za 2019 r.

Kolejną, pod względem wielkości, grupą korzystającą ze świadczeń niepieniężnych są osoby przybywające w domach pomocy społecznej, którym gmina opłaca pobyt. Od roku 2012 zaobserwować można stały wzrost liczby osób przebywających w DPS, za które gmina ponosi całkowitą lub częściową odpłatność. Za pobyt **4 644 osób (↑ o 132)** w DPS wielkopolskie gminy poniosły w 2019 roku odpłatność w wysokości **126 692 141 zł**, co oznacza 10% wzrost w porównaniu z rokiem ubiegłym.

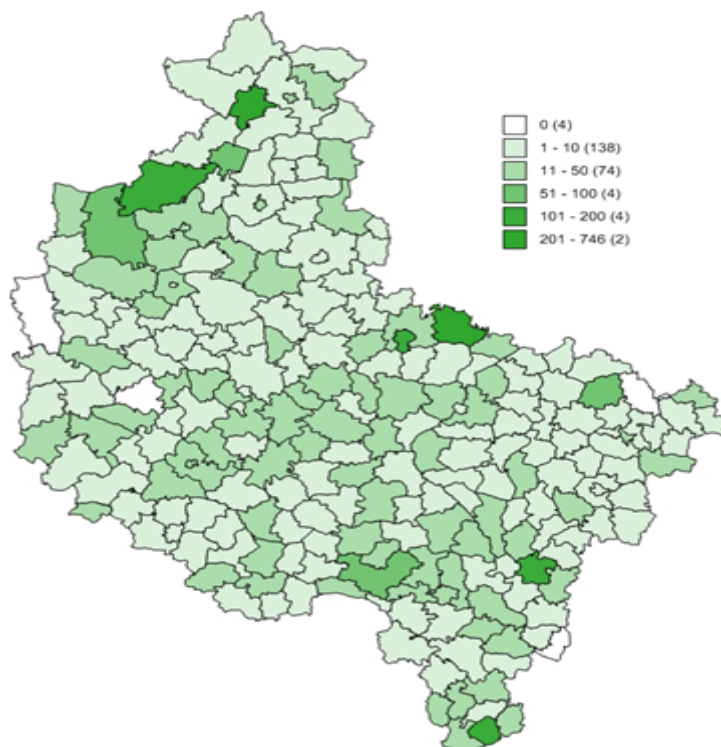
Wykres nr 15 Odpłatność wielkopolskich gmin za pobyt w domu pomocy społecznej w latach 2018-2019 oraz prognoza na 2020 rok

Źródło: Opracowanie własne na podstawie OZPS za 2019 r.

W 2019 roku jedynie 4 z 226 wielkopolskich gmin nie ponosiło odpłatności za pobyt mieszkańców w DPS (Wilczyn, Czajków, Gizałki, Zakrzewo). W porównaniu z usługami opiekuńczymi świadczonymi w miejscu zamieszkania usługa w formie pobytu w DPS jest dla gmin bardziej kosztowną formą wsparcia (por. z usługami opiekuńczymi).

Mapa nr 7 Liczba osób, którym gminy pokrywały odpłatność za pobyt w domu pomocy społecznej w 2019 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie OZPS za 2019 r.

Aktualny wydaje się wniosek formułowany w poprzednich edycjach OZPS, iż w przyszłości konieczne będzie przyjęcie rozwiązań systemowych w celu zabezpieczenia obywateli przed ryzykiem niesamodzielności lub/i konieczna będzie zmiana systemu finansowania usług opiekuńczych świadczonych w ramach systemu pomocy społecznej. Szczególnie w sytuacji, gdy wydatki gmin na usługi opiekuńcze (w tym całodobowe) rosną z każdym rokiem. W kontekście opieki, należałoby również instytucjonalizować ryzyko bycia opiekunem nieformalnym, co oznacza opracowanie form wsparcia adresowanych dla opiekunów rodzinnych.

Zdaniem przedstawicieli JOPS obecnie panująca pandemia COVID-19 wpływa na wzrost liczby świadczeń o charakterze niepieniężnym, takich jak: poradnictwo (w tym specjalistyczne), interwencja kryzysowa i pomoc w formie żywności (szczególnie w przypadku osób objętych kwarantanną). Pracownicy pomocy społecznej nie wykluczają jednak, że w niedalekiej przyszłości, z powodu pandemii i konsekwencji gospodarczych z nią związanych (nagła utrata pracy, wzrost bezrobocia, obniżenie wynagrodzeń, mniejsza liczba miejsc pracy), wzrośnie liczba osób korzystających ze świadczeń o charakterze pieniężnym. Często podkreślano, że w okresie wprowadzenia obostrzeń dot. przemieszczania się i powszechnej izolacji, odnotowano wzrost sytuacji konfliktowych w rodzinach oraz potrzebę wsparcia samotnych osób starszych i niepełnosprawnych, które zmagają się z problemem wykluczenia społecznego.

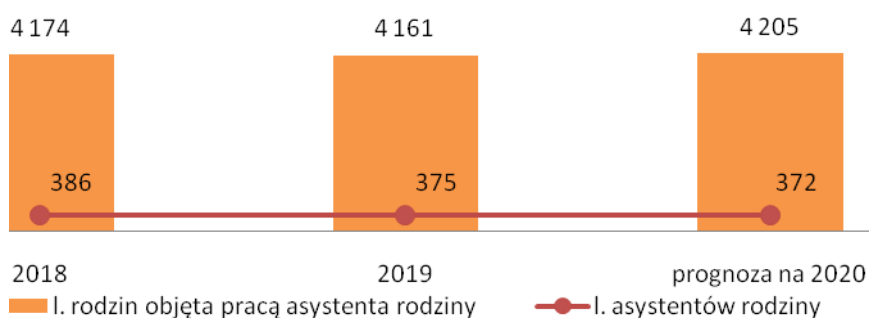
3.2.1. Wspieranie Rodziny i Piecza Zastępcza

Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej wyraźnie podzieliła kompetencje dotyczące wspierania rodziny i pieczy zastępczej między samorząd gminny i powiatowy. *Celem uregulowań było stworzenie systemu wsparcia rodziny, pozwalającego na efektywne budowanie mechanizmów współpracy z rodziną dziecka w środowisku rodzinnym, sprawną organizację systemu pieczy zastępczej oraz umożliwienie kompleksowej i szybszej pomocy.*¹⁰⁾

¹⁰⁾ Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej, Praktyczne ujęcie asystentury rodziny, Model Asystenta Rodziny Wypracowany na bazie wielkopolskich doświadczeń, Poznań 2014 r., s.3.

Od 2013 do 2015 roku w województwie wielkopolskim obserwowano tendencję wzrostową liczby zatrudnionych w gminach asystentów rodziny. Miało to związek w wprowadzeniem ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, a wraz z nią nowego zawodu – asystenta rodziny. Można powiedzieć, że od 2016 roku liczba asystentów rodziny w województwie wielkopolskim utrzymuje się na podobnym poziomie z niewielkimi odchyleniami. **Z danych OZPS wynika, że w 2019 roku nieco zmniejszyła się liczba zatrudnionych asystentów rodziny i było ich 375, tj. o 11 osób mniej niż ubiegłym.** Wielkopolskie gminy prognozują nieznaczny odpływ asystentów z systemu w kolejnym roku, jednak można przypuszczać, że ma to raczej związek z indywidualnymi decyzjami poszczególnych pracowników/ośrodków niż ogólną zmianą polityki kadrowej JOPS.

Wykres nr 16 Liczba asystentów rodziny i liczba rodzin objętych asystenturą w latach 2018-2019 oraz prognoza na 2020 rok

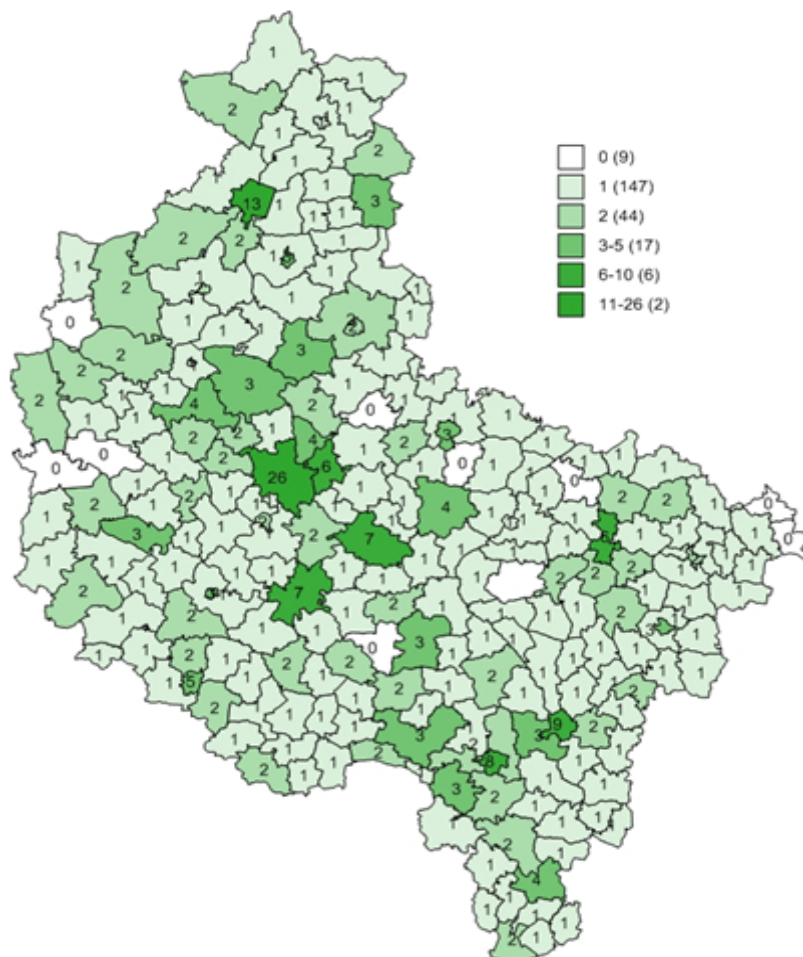
Źródło: Opracowanie własne na podstawie OZPS za 2019 r.

Jednym z czynników sprzyjającym utrzymaniu ciągłości zatrudnienia asystentów rodziny w gminach jest między innymi Program asystent rodziny i koordynator rodzinnej pieczy zastępczej realizowany przez Ministerstwo Rodziny Pracy i Polityki Społecznej, który szerzej opisany będzie w dalszej części opracowania.

375 asystentów zatrudnionych w województwie wielkopolskim w 2019 roku **współpracowało z 4 161 rodzinami (↓ o 13 rodzin) na terenie 217 gmin (↑ o 1 gminy)**. Oznacza to, że **1 asystent rodziny pracował średnio w ciągu roku z około 11 rodzinami**. Zaznaczyć przy tym należy, że liczba rodzin, z którymi w 2019 roku pracował asystent rodziny, jest wartością uśrednioną. Asystent rodziny może bowiem w pewnych okresach czasu pracować z większą¹¹⁾ lub mniejszą liczbą rodzin, w zależności od nasilenia problemów w rodzinie.

Mapa nr 8 Liczba asystentów rodziny zatrudnionych w wielkopolskich gminach w 2019 roku

¹¹⁾ Jednak nie więcej niż z 15 rodzinami w tym samym czasie (art.15 ust.4 Ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie OZPS za 2019 r.

Zadaniem asystenta rodziny jest praca z rodziną, u której zdiagnozowano problemy opiekuńczo-wychowawcze. Od 1 stycznia 2017 roku, na mocy ustawy z 4 listopada 2016 r. o wsparciu kobiet w ciąży i rodzin „Za życiem”, wprowadzono nowe zadania dla asystentów rodziny, mają oni bowiem koordynować wsparcie dla rodziców, którzy oczekują narodzenia nieuleczalnie chorego dziecka.

W 2019 roku wsparciem asystentów rodziny objętych zostało ok. 30% rodzin (4 161 rodzin) otrzymujących pomoc z tytułu bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych (13 773 rodziny).

Oznacza to, że w dalszym ciągu liczba asystentów rodziny jest wciąż zbyt mała w stosunku do potrzeb wynikających z liczby rodzin wymagającej wsparcia z powodu problemów w opiece i wychowaniu dziecka.

Zgodnie z zapisami ustawy, wspieranie rodziny jest prowadzone w formie pracy z rodziną oraz pomocy w opiece i wychowaniu dziecka. Asystent rodziny nie jest jedyną formą wsparcia, jakie oferowane jest w gminach w ramach ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej. Rodzina może bowiem otrzymać również wsparcie instytucji i podmiotów działających na rzecz dziecka i rodziny, placówek wsparcia dziennego oraz rodzin wspierających, jeśli gmina dysponuje taką ofertą.

W 2019 roku na terenie województwa wielkopolskiego zmniejszyła się liczba rodzin wspierających do 2. Działały one w dwóch nowych lokalizacjach, tzn. M. Poznań oraz Szamotułach. Warto podkreślić, że rodziny wspierające są często powoływane w celu udzielenia pomocy konkretnej rodzinie, w związku z czym ich liczba ulega zmianie w zasadzie co rok. Informacje dotyczące placówek wsparcia dziennego oraz ich liczebności zostaną opisane w dalszej części niniejszego opracowania w rozdziale „Zasoby instytucjonalne pomocy i wsparcia”.

W przypadku podjęcia przez sąd decyzji o umieszczeniu dziecka w pieczy zastępczej, gmina zobowiązana jest do współfinansowania pobytu dziecka w pieczy. Z danych przekazanych przez gminy w ramach Oceny Zasobów Pomocy Społecznej wynika, że odpłatność samorządów gminnych za pobyt dzieci w pieczy rodzinnej i instytucjonalnej w 2019 roku wyniosła **23 779 617 zł (↑ o 3 055 255 zł)**. Podkreślić należy, że stopień partycypacji gminy w odpłatności jest uzależniony od długości pobytu dziecka

w pieczy zastępczej. Oznacza to, że w przypadku, gdy dziecko nie powróci do rodziny biologicznej, koszty gminy związane z odpłatnością za pobyt dzieci w pieczy będą wzrastać. W związku z powyższym gminy na kolejny rok prognozują **dalszy wzrost wydatków na to zadanie o nieco ponad 11% (↑ do kwoty 26 527 228 zł)**. Dlatego też, aby z jednej strony zadbać o dobro dziecka, które powinno wychowywać się w rodzinie biologicznej, a z drugiej zmniejszyć obciążenie budżetu samorządu, gminy powinny rozwijać i wzmacniać system wsparcia rodziny.

Wiele jednostek (gminnych i powiatowych) zauważa potrzebę (zwłaszcza w gminach, gdzie ich nie ma) tworzenia placówek wsparcia dziennego dla dzieci i młodzieży, jako jeden z elementów systemu wsparcia rodzin z dziećmi. Szczególnie jednostki powiatowe wskazywały, że działalność placówek wsparcia dziennego (skierowana do dzieci i rodziców) oraz ściślejsza współpraca gmin z rodzinami biologicznymi umożliwiłaby utrzymanie dzieci w rodzinach biologicznych lub powrót tych, które są już w pieczy.

4. Usługi pomocy społecznej

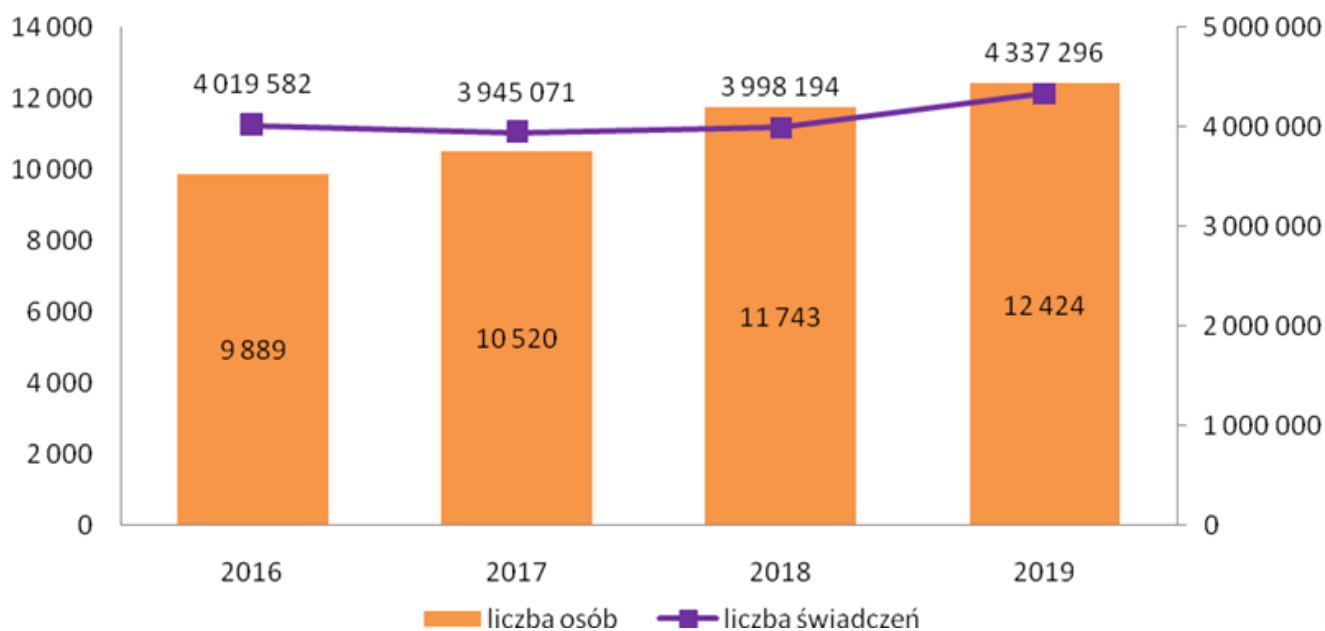
4.1. Usługi opiekuńcze

Zadaniem własnym gminy o charakterze obowiązkowym jest organizowanie i świadczenie usług opiekuńczych, w tym specjalistycznych, w miejscu zamieszkania. Pomoc w formie usług opiekuńczych (w tym specjalistycznych) przysługuje osobom, które z uwagi na wiek, chorobę lub innej przyczynę wymagają pomocy innych osób, a są jej pozbawione lub rodzina nie może zapewnić im takiej pomocy.

Usługi opiekuńcze są przykładem środowiskowej formy wsparcia klientów, którzy wymagają opieki i pielęgnacji. Dzięki opiece środowiskowej osoby potrzebujące pielęgnacji i opieki mogą pozostać w swoim dotychczasowym miejscu zamieszkania i utrzymać więzi rodzinne i sąsiedzkie.

W 2019 r. wsparcia w formie usług opiekuńczych udzielono **12 424 osobom (↑ o 681 os.)**, w tym **2,6% (327 os., ↑ o 70 os.)** stanowiły osoby, którym udzielono specjalistycznych usług opiekuńczych.

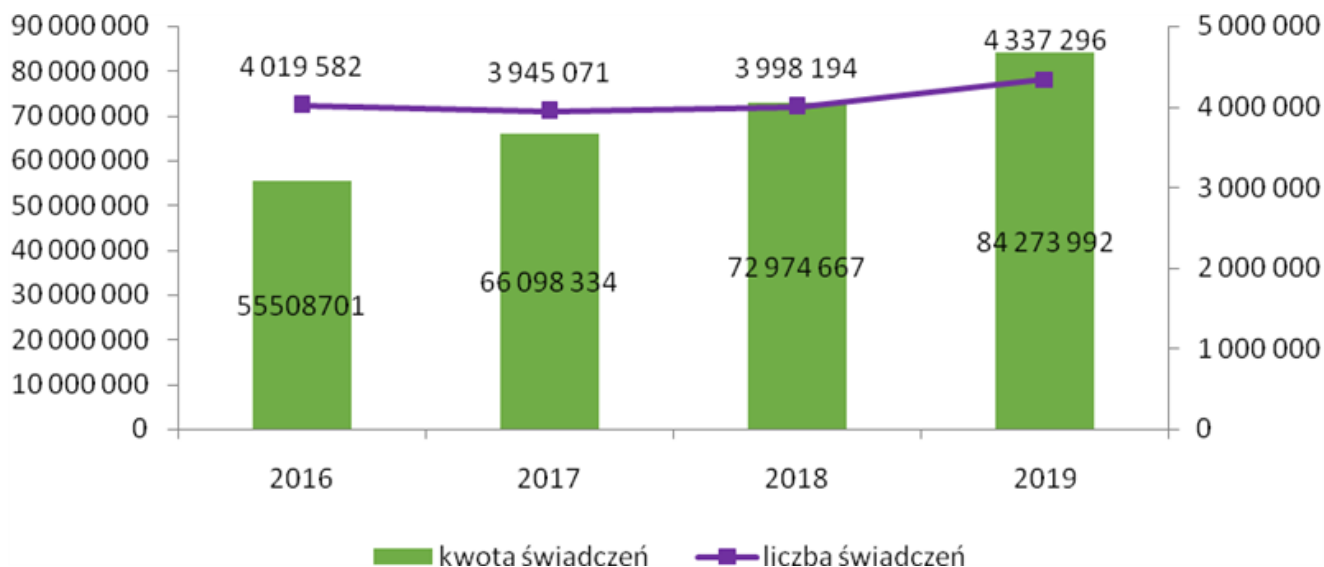
Wykres nr 17 Liczba osób objętych usługami opiekuńczymi i liczba świadczeń opiekuńczych w latach 2016-2019

Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdań MPRiPS-03 za 2016, 2017, 2018 i 2019 r.

W 2019 roku gminy ze środków własnych wydatkowały **84 273 992 zł (↑ o 11 299 325 zł)** na realizację **4 337 296 świadczeń opiekuńczych (↑ o 339 102 świadczeń)**. Warto podkreślić, że po dwóch latach przerwy, liczba świadczeń ponownie przekroczyła próg 4 milionów, bowiem w 2017 i 2018 roku zaobserwować można było spadek liczby świadczeń usług opiekuńczych w stosunku do 2016 roku, przy jednoczesnym wzroście nakładów finansowych na ten cel. Z dużym prawdopodobieństwem wpływ na to miał wzrost wynagrodzeń opiekunów związany ze wzrostem płacy minimalnej i wprowadzeniem minimalnej stawki godzinowej dla umów zlecenia. W roku oceny natomiast znacząco wzrosła liczba świadczeń (8,4% względem 2018 roku), a tym samym wydatki przeznaczone na ten cel (prawie o 15,5%).

Wykres nr 18 Wydatki wielkopolskich gmin na usługi opiekuńcze oraz liczba świadczeń opiekuńczych w latach 2016-2019

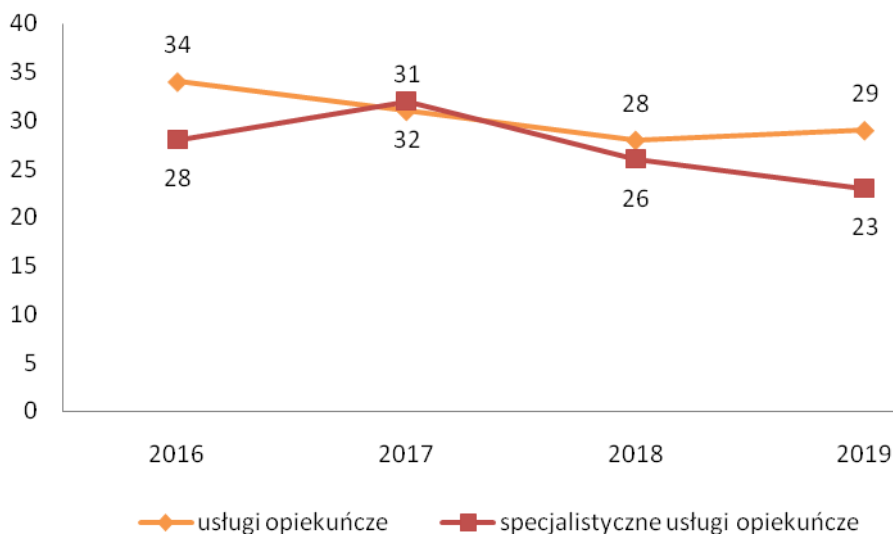
Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdań MPRiPS-03 za 2016, 2017, 2018 i 2019 r.

W 2019 r. udzielono **88609 specjalistycznych usług opiekuńczych** (↑ o 8 524 świadczeń) o łącznej wartości 2 652 186 zł (↑ o 678 340 zł), co oznacza, że przy 10 % procentowym wzroście liczby świadczeń specjalistycznych usług opiekuńczych, wydatki finansowe wielkopolskich gmin na to zadanie wrosły o ponad 34%.

Na podstawie powyższych danych można określić średni koszt 1 godziny usług opiekuńczych i specjalistycznych usług opiekuńczych ponoszony przez wielkopolskie gminy w 2019 roku. **Uśredniony koszt 1 godziny usług opiekuńczych ponoszony przez gminy w województwie wielkopolskim wyniósł 19,43 zł, natomiast uśredniony koszt 1 godziny specjalistycznych usług opiekuńczych to 29,93 zł.** Oznacza to, że średni koszt usług opiekuńczych wzrósł odpowiednio o 7,2% (1,31 zł), a specjalistycznych usług opiekuńczych wzrósł o ponad 21% (5,28 zł) w porównaniu z 2018 rokiem. Biorąc pod uwagę ciągle rosnący koszt usług opiekuńczych, bardzo prawdopodobne jest, że w kolejnym roku średnia cena za godzinę usług opiekuńczych przekroczy wartość 20 złotych, a specjalistycznych 30 złotych.

W 2019 roku, 18 gmin nie świadczyło usług opiekuńczych, natomiast specjalistycznych usług opiekuńczych nie świadczone w 198 gminach (87,6% ośrodków).

Wykres nr 19 Średnia miesięczna liczba godzin (świadczeń) usług opiekuńczych i specjalistycznych usług opiekuńczych przypadająca na jednego korzystającego w latach 2016-2019

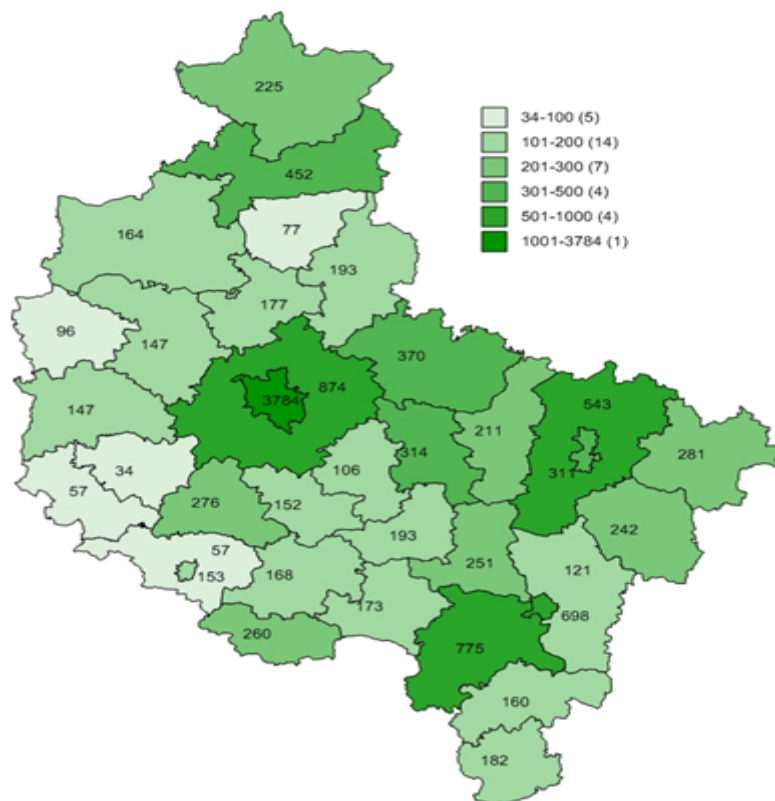

Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdań MPRiPS-03 za 2016, 2017, 2018 i 2019 r.

W 2019 roku, w porównaniu do poprzedniego, nieznacznie wzrosła średnia liczba godzin opiekuńczych (zwykłych) przypadająca na jedną osobę korzystającą z tej formy wsparcia (z 28 godz./mc do 29 godz./mc). Z kolei w przypadku specjalistycznych usług opiekuńczych nadal obserwujemy spadek średniej miesięcznej liczby godzin w przeliczeniu na korzystającego (z 26 w 2018 do 23 godz./mc w 2019 r.). Co bardziej niepokojące to fakt, że na przestrzeni dwóch lat, średnia liczba godzin specjalistycznych usług

opiekuńczych spadła prawie o 39% (9 godzin usług) w przeliczeniu na korzystającego. Ma to prawdopodobnie związek ze wzrastającą liczbą osób, które wymagają wsparcia w formie usług opiekuńczych oraz rosnącymi kosztami ich świadczenia. Nie bez znaczenia dla wzrostu wydatków gmin na usługi opiekuńcze było wprowadzenie (w 2017 r.) oraz systematycznie podnoszenie płacy minimalnej oraz stawki godzinowej dla osób zatrudnionych na umowach o pracę i cywilno-prawnych. Choć wydaje się to krok we właściwym kierunku, pozwolił on bowiem urealnić koszty usług opiekuńczych oraz zapewnił on pracownikom świadczącym usługi pewność minimalnego wynagrodzenia za świadczoną pracę (przed wprowadzeniem minimalnej stawki były samorzady, w których odpłatność za godzinę usług nie przekraczała 8 zł/godz.¹²⁾), to dla samorządów było to znaczne obciążenie budżetowe.

Mapa nr 9 Liczba osób korzystających z usług opiekuńczych w 2019 roku (ujęcie powiatowe)

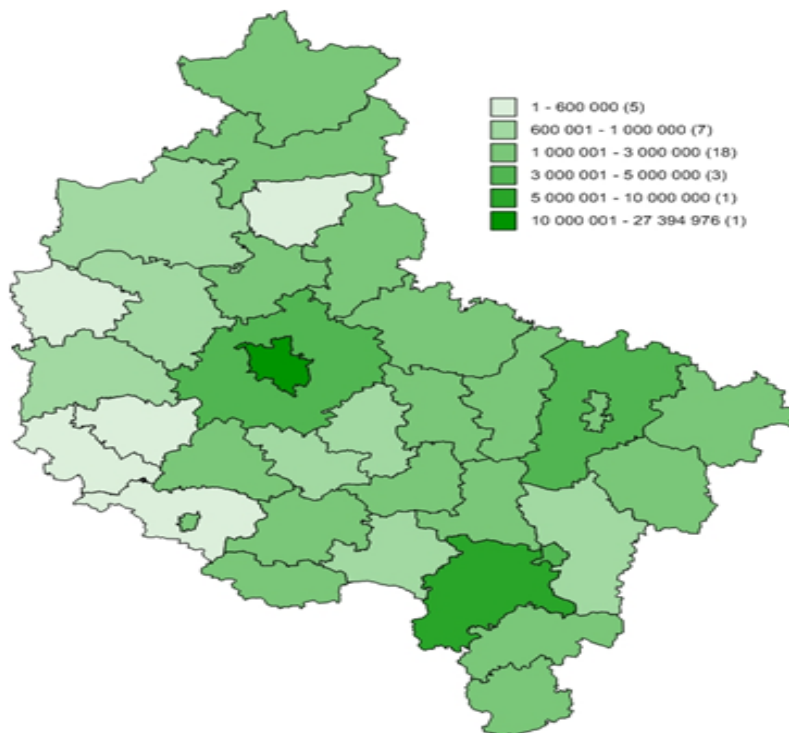

Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdań MPRiPS-03 za 2019 r.

Zestawiając powiatowo dane dotyczące liczby osób objętych usługami opiekuńczymi zauważyć można, że najwięcej osób objętych nimi jest w centralnej, północnej i wschodniej części województwa wielkopolskiego. Liderem wśród powiatów jest miasto Poznań, które w 2019 roku usługami objęło ponad 3 784 osób. Wydatki tylko tego miasta stanowiły blisko 1/3 wszystkich środków finansowych przeznaczonych na usługi opiekuńcze w województwie. Gminy z powiatów: grodziskiego (34 os.), wolsztyńskiego (57 os.) i leszczyńskiego (57 os.) objęły usługami opiekuńczymi najmniejszą liczbę mieszkańców.

Mapa nr 10 Kwota wydatkowana przez gminy na usługi opiekuńcze w 2019 roku (ujęcie powiatowe) (zł)

¹²⁾ Pogłębione studium usług opiekuńczych skierowanych do osób starszych. Środowiskowa opieka formalna i nieformalna, K. Czub, S. Szpyrka, M. Zaręba, Poznań 2017.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdań MPRiPS-03 za 2019 r.

Reasumując, w województwie wielkopolskim wzrasta liczba osób korzystających z usług opiekuńczych, a wraz z nią rosną wydatki gmin na świadczenie usług opiekuńczych. W większości gmin usługi opiekuńcze świadczone są na podstawowym poziomie, zaledwie 27 gmin w województwie świadczy specjalistyczne usługi opiekuńcze. Z uwagi na spadek średniej liczby godzin usług opiekuńczych w przeliczeniu na jedną osobę korzystającą przypuszczać należy, że samorządy gminne powoli nie są w stanie samodzielnie zaspokoić rosnących potrzeb w tym zakresie, choć jest to ich zadanie własne i zwiększają środki pieniężne na ten cel. W tym roku należy spodziewać się kolejnego wzrostu wydatków na usługi opiekuńcze, w związku ze wzrostem wynagrodzenia minimalnego i stawki godzinowej oraz panującą pandemią COVID-19 (konieczność zapewnienia pracownikom środków ochrony osobistej oraz czasowe wstrzymanie przyjęć do domów pomocy społecznej zapewniających opiekę całodobową). Biorąc pod uwagę aktualne trendy demograficzne oraz przeobrażenia społeczne, wydaje się, że nieuniknione będzie w przyszłości świadczenie przez gminy usług opiekuńczych w szerszym niż do tej pory zakresie lub w innej formule.

Wielkopolskie JOPS dostrzegają konieczność poszerzenia w gminach wachlarza usług dla seniorów, w szczególności dla osób wymagających wsparcia w formie usług opiekuńczych, w tym całodobowych. Powodem tego jest rosnąca grupa osób zależnych, które wymagają opieki (a którym rodzina nie może lub nie jest w stanie z różnych przyczyn jej zapewnić), a tym co za tym idzie wzrastające wydatki samorządów na ten cel. Pomysłów na rozwiązanie tej kwestii jest wiele, jednak elementem wspólnym większości z nich jest podjęcie takich działań, które utrzymają osobę starszą w dobrej kondycji w miejscu zamieszkania, tak długo jak tylko jest to możliwe. Stąd w tegorocznej Ocenie postulaty dotyczące tworzenia i utrzymania m.in. miejsc w dziennych domach pomocy społecznej, mieszkań komunalnych lub chronionych dla osób starszych z możliwością świadczenia usług opiekuńczych, klubów seniora, miejsc opieki wytchnieniowej czy usług opiekuńczych świadczonych w weekendy i dni wolne od pracy. Wraz z tworzeniem tych miejsc, konieczne jest wdrażanie (obok usług opiekuńczych) takich form wsparcia jak: poradnictwo dla seniorów (np. geriatryczne, psychologiczne, prawne), usługi asystenckie dla osób starszych z niepełnosprawnością, usługi zdrowotne (w tym rehabilitacyjne) oraz system teleopieki. Niektóre z jednostek wskazywały również na utrudniony dostęp na terenie swoich gmin do usług zdrowotnych takich jak opieka paliatywna. W związku z ograniczonymi możliwościami finansowymi wielkopolskie samorządy chętnie korzystają z programów rządowych (Senior+, Opieka 75+) oraz projektów unijnych, które umożliwiają finansowanie usług społecznych.

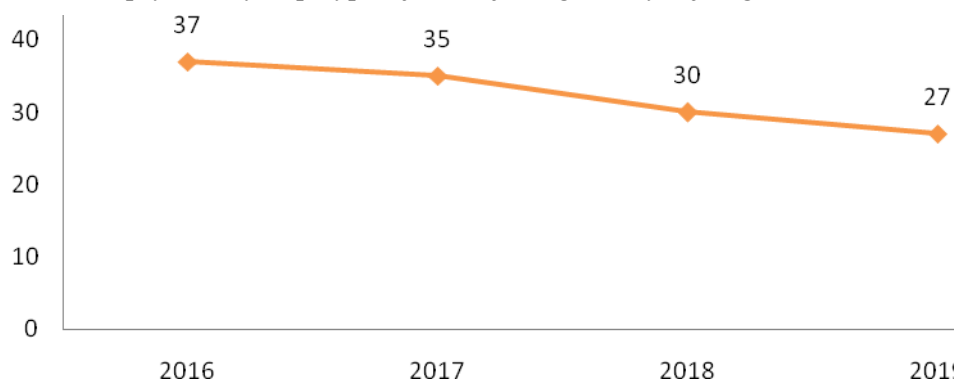
4.2. Specjalistyczne usługi opiekuńcze dla osób z zaburzeniami psychicznymi

Do zadań zleconych z zakresu administracji rządowej realizowanych przez gminę należy organizowanie i świadczenie specjalistycznych usług opiekuńczych w miejscu zamieszkania dla osób z zaburzeniami psychicznymi. Zasady przyznawania pomocy i odpłatności za usługi określa rozporządzenie Ministra Pracy

i Polityki Społecznej. Ustawa o ochronie zdrowia psychicznego precyzuje, że ośrodki pomocy społecznej, w porozumieniu z poradniami zdrowia psychicznego czy innymi specjalistycznymi placówkami terapeutycznymi, organizują oparcie społeczne. Jest ono skierowane do osób, które z powodu choroby psychicznej lub upośledzenia umysłowego mają poważne trudności w życiu codziennym, zwłaszcza w relacjach z otoczeniem, w zakresie edukacji, zatrudnienia oraz w sprawach bytowych. Przy określeniu adresatów pomocy w formie usług specjalistycznych, zastosowanie ma ogólna zasada dotycząca usług opiekuńczych zapisana w ustawie o pomocy społecznej, która wskazuje, że pomoc w formie usług specjalistycznych może być przyznana osobom, które wymagają pomocy innych osób, a rodzina nie może im jej zapewnić. Usługi świadczone są w miejscu zamieszkania osoby lub w ośrodkach wsparcia takich, jak środowiskowe domy samopomocy, kluby samopomocy, dzienne domy pomocy.¹³⁾

W Wielkopolsce w 2019 r. spadła liczba świadczeń w zakresie specjalistycznych usług opiekuńczych dla osób z zaburzeniami psychicznymi, wzrosła natomiast liczba osób korzystających z usług. Z danych zawartych w sprawozdaniu MPRIPS-03 wynika, że z **436 964 świadczeń (spadek o 572 świadczeń)** specjalistycznych usług opiekuńczych dla osób z zaburzeniami psychicznymi **skorzystało 1 355 os. (↑ o 133 os.)**. W przypadku usług opiekuńczych skierowanych do osób z zaburzeniami psychicznymi obserwujemy podobny trend, jak w przypadku zwykłych usług opiekuńczych, tzn. systematycznie spada średnia miesięczna liczba godzin przypadająca na jedną osobę korzystającą z usług opiekuńczych dla osób z zaburzeniami psychicznymi. W 2019 roku każda z tych osób korzystała średnio z 27 godzin opiekuńczych w miesiącu, czyli o 3 godzin mniej niż rok wcześniej.

Wykres nr 20 Średnia miesięczna liczba godzin (świadczeń) specjalistycznych usług opiekuńczych dla osób z zaburzeniami psychicznymi przypadająca na jednego korzystającego w latach 2016-2019

Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdań MPRiPS-03 za 2016, 2017, 2018 i 2019 r.

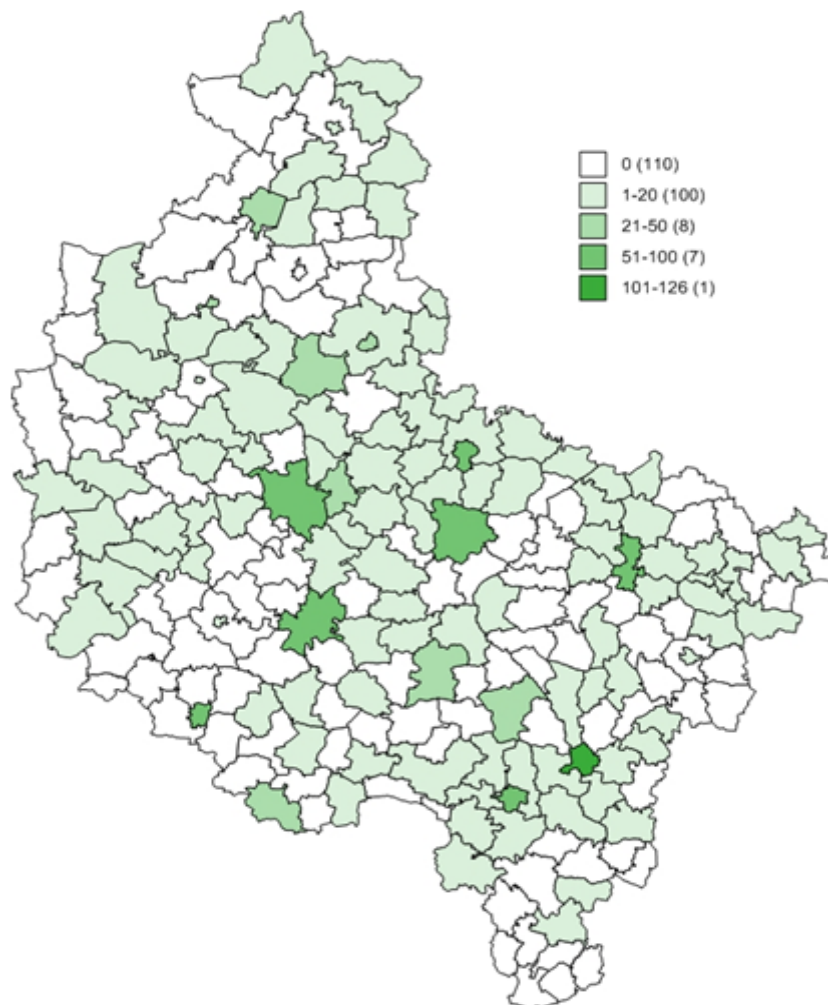
Ogólny koszt tych świadczeń w województwie wielkopolskim w 2019 r. wyniósł **17 182 876 zł** i był on wyższy o **4 588 762 zł** w porównaniu z rokiem wcześniejszym.

W 2019 r. specjalistyczne usługi opiekuńcze dla osób z zaburzeniami psychicznymi świadczyło 51,3% wielkopolskich gmin (116 gmin). Uśredniony koszt 1 godziny usług ponoszony przez gminę w 2019 r. wyniósł **39,32 zł**.

Oznacza to, że wzrosła liczba gmin świadczących specjalistyczne usługi opiekuńcze dla osób z zaburzeniami psychicznymi (↑o 7 gmin) oraz wzrosła ich cena jednostkowa za godzinę (o 10,54 zł).

Mapa nr 11 Specjalistyczne usługi dla osób z zaburzeniami psychicznymi w województwie wielkopolskim, liczba osób w 2019 roku (ujęcie gminne)

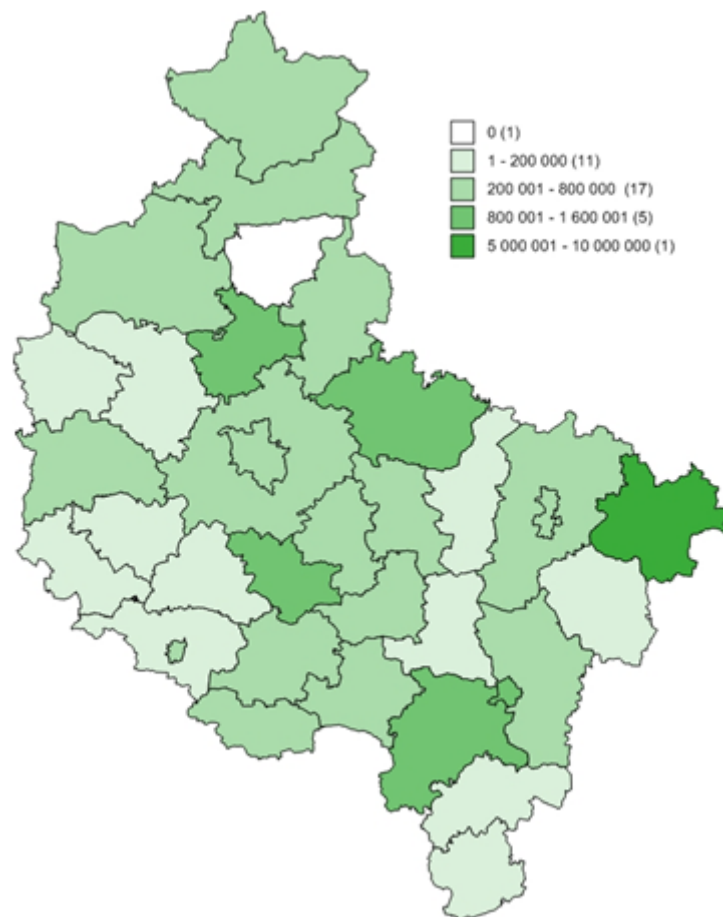
¹³⁾ Rozporządzenie Ministra Polityki Społecznej z dnia 22 września 2005 r. w sprawie specjalistycznych usług opiekuńczych z późn. zm.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdań MPRiPS-03 za 2019 r.

Tak jak w roku poprzednim, na terenie jednego powiatu (chodzieskiego) w 2019 roku żadna z gmin nie świadczyła specjalistycznych usług dla osób z zaburzeniami psychicznymi.

Mapa nr 12 Wydatki (w zł) na specjalistyczne usługi opiekuńcze dla osób z zaburzeniami psychicznymi w województwie wielkopolskim w 2019 roku (ujęcie powiatowe)

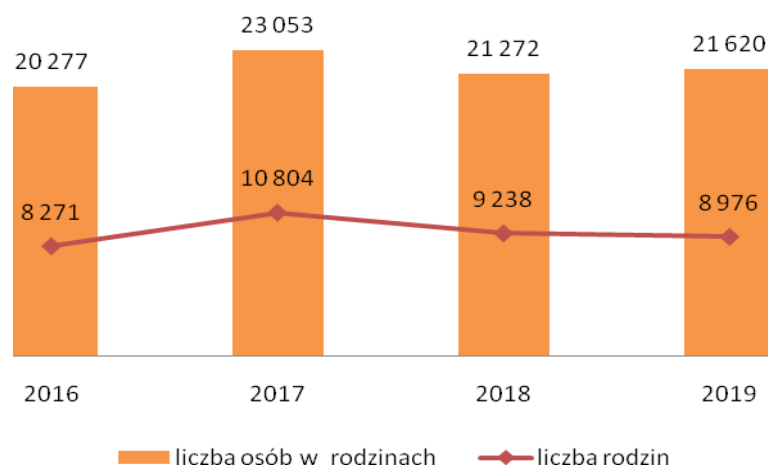
Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdań MPRI-PS-03 za 2019 r.

4.3. Wybrane usługi pomocy społecznej

Warte poddania analizie są również usługi pomocy społecznej takie jak: **poradnictwo specjalistyczne, praca socjalna, interwencja kryzysowa**. Należą one do grupy niepieniężnych świadczeń pomocy społecznej.

Specjalistyczne poradnictwo (w szczególności prawne, psychologiczne i rodzinne) udzielane jest osobom i rodzinom, które mają trudności lub potrzebę wsparcia w rozwiązywaniu swoich problemów życiowych. Korzystanie z poradnictwa nie jest uzależnione od wysokości dochodu, ponieważ świadczone jest ono bez względu na jego wysokość. Ze **specjalistycznego poradnictwa** w 2019 roku w Wielkopolsce skorzystało **8 976 rodzin** czyli **262 rodzin mniej** niż rok wcześniej (spadek o 9,7%). Łączna liczba osób w rodzinach, które skorzystały z poradnictwa specjalistycznego w roku oceny osiągnęła wartość 21 620 osób.

Wykres nr 21 Liczba rodzin objętych specjalistycznym poradnictwem w województwie wielkopolskim w latach 2016-2019

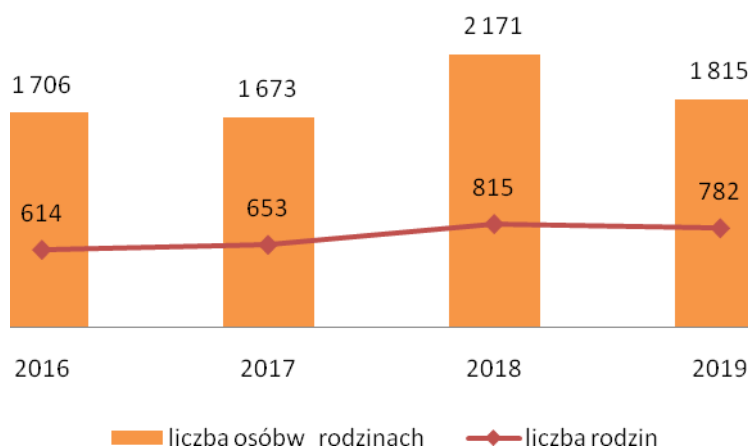
Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdań MPRI-PS-03 za 2016, 2017, 2018 i 2019 r.

Podkreślenia wymaga jednak fakt, iż w 2019 roku aż 119 wielkopolskich gminy nie świadczyło specjalistycznego poradnictwa.

Z kolei **interwencja kryzysowa** to zespół interdyscyplinarnych działań podejmowanych w stosunku do osób i rodzin, które znajdują się w stanie kryzysu. Celem interwencji kryzysowej jest przywrócenie równowagi psychicznej i umiejętności samodzielnego radzenia sobie, a w konsekwencji ochrona przed stanem chronicznej niewydolności psychospołecznej. Interwencją kryzysową obejmuje się osoby i rodziny, bez względu na posiadany dochód. W ramach interwencji kryzysowej udziela się natychmiastowej specjalistycznej pomocy psychologicznej oraz poradnictwa socjalnego lub prawnego (w zależności od potrzeb), a w sytuacjach uzasadnionych również schronienia (do 3 miesięcy)¹⁴⁾.

Interwencję kryzysową w roku oceny podjęto w przypadku **782 rodzin** (↓ o 33 rodziny) objętych pomocą społeczną. Wraz ze spadkiem liczby rodzin, spadła liczba osób w rodzinach korzystających z tej formy pomocy (↓ o prawie 10%).

Wykres nr 22 Liczba rodzin objętych interwencją kryzysową w województwie wielkopolskim w latach 2016-2019

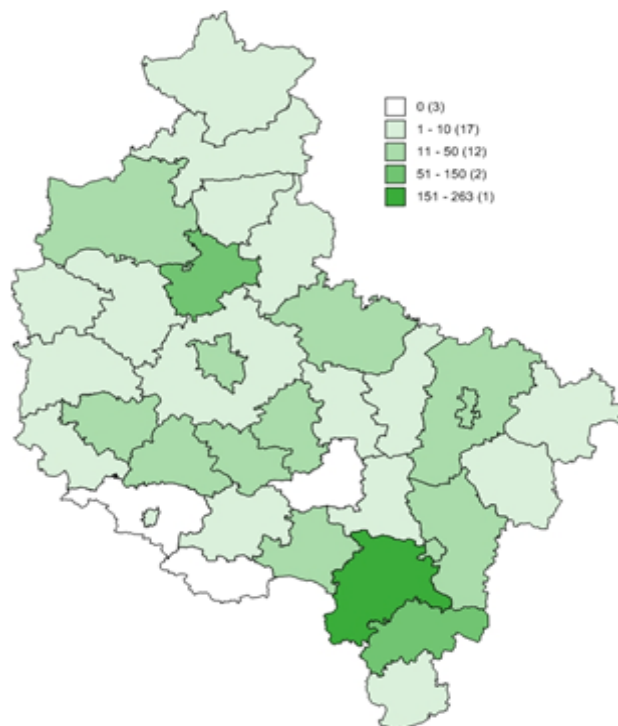

Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdań MPRI-PS-03 za 2016, 2017, 2018 i 2019 r.

Powiatami, które w 2019 roku interwencją kryzysową objęły największą liczbę osób były: ostrowski (262), ostrzeszowski (62), średzki (49) i kościański (45). Natomiast w 3 powiatach: jarocińskim, leszczyńskim i rawickim z interwencji kryzysowej nie skorzystała żadna osoba/rodzina.

Mapa nr 13 Liczba rodzin objętych interwencją kryzysową w województwie wielkopolskim w 2019 roku (ujęcie powiatowe)

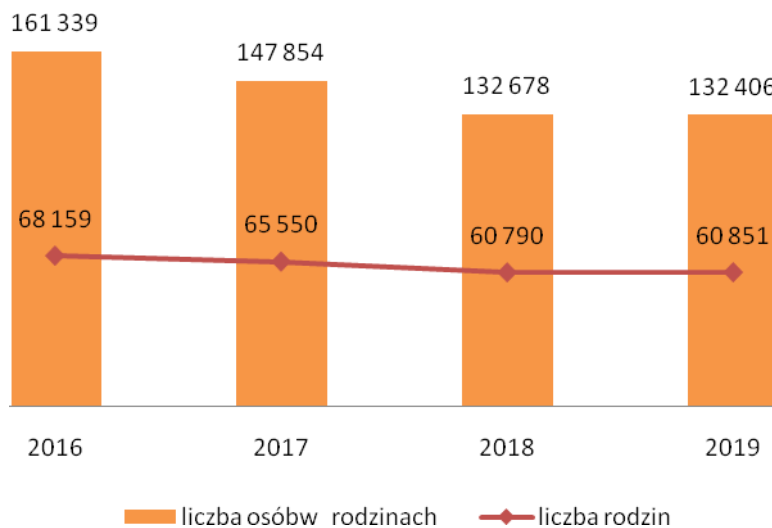
¹⁴⁾ <http://www.mpips.gov.pl/pomoc-spoeczna/formy-udzielanej-pomocy/interwencja-kryzysowa/> dostęp z 18 maja 2018 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdań MPRiPS-03 za rok 2019 r.

Działaniem o charakterze profilaktycznym w pomocy społecznej jest **praca socjalna**, która ma charakter pomocy niepieniężnej. Celem pracy socjalnej jest poprawa funkcjonowania rodzin i osób w ich środowisku społecznym oraz wzmocnienie współpracy i koordynacji działań różnych podmiotów na rzecz zaspokojenia potrzeb społeczności lokalnej.¹⁵⁾ Podobnie, jak wcześniej wymienione formy, praca socjalna świadczona jest na rzecz osób i rodzin, bez względu na posiadany dochód.

Wykres nr 23 Liczba rodzin i osób w rodzinach, których objęto pracą socjalną w latach 2016-2019

Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdań MPRiPS-03 za 2016, 2017, 2018 i 2019 r.

W 2019 roku pracą socjalną objęto **60 851** wielkopolskich rodzin (**↑ o 61 rodzin**), co stanowiło prawie 80% rodzin korzystających ze świadczeń pomocy społecznej (pieniężnych i niepieniężnych). Ponadto w dalszym ciągu w województwie wielkopolskim obserwowany jest trend spadkowy liczby rodzin wspartych usługą w formie pracy socjalnej, podobnie jak w przypadku liczby rodzin korzystających z pomocy społecznej.

Wykres nr 24 Liczba rodzin, którym przyznano świadczenie z pomocy społecznej i liczba rodzin objętych pracą socjalną w województwie wielkopolskim w latach 2016-2019

¹⁵⁾ <https://www.mpips.gov.pl/pomoc-spoeczna/formy-udzielanej-pomocy/praca-socjalna/> dostęp na: 18.05.2018 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdań MPRIPS-03 za 2016, 2017, 2018 i 2019 r. oraz OZPS za 2017, 2018, 2019 r.

Praca socjalna, zgodnie z zapisami ustawy o pomocy społecznej, może być prowadzona w oparciu o kontrakt socjalny, który jest pisemną umową zawartą z osobą ubiegającą się o pomoc. Kontrakt określa uprawnienia i zobowiązania stron (tj. osoby/rodziny oraz JOPS) mające na celu:

- przezwyciężenie trudnej sytuacji życiowej osoby/rodziny¹⁶⁾ (kontrakt socjalny część A)
- wzmocnienie aktywności i samodzielności życiowej, zawodowej lub przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu (kontrakt socjalny część B).

Odmowa zawarcia kontraktu socjalnego przez osobę/rodzinę lub niedotrzymywanie jego postanowień mogą stanowić podstawę do odmowy przyznania świadczenia, uchylenia decyzji o przyznaniu świadczenia lub wstrzymania świadczeń pieniężnych z pomocy społecznej.

Na podstawie sprawozdań gmin i powiatów ustalono, że w 2019 r. zawarto **4 518 kontraktów socjalnych** (↓ o 166), w ramach których wsparciem objętych zostało ogółem **5 162 os.** (↑ o 16 os.).

Wykres nr 25 Liczba osób objętych kontraktem i liczba osób, którym przyznano świadczenie z pomocy społecznej w województwie wielkopolskim w latach 2016-2019

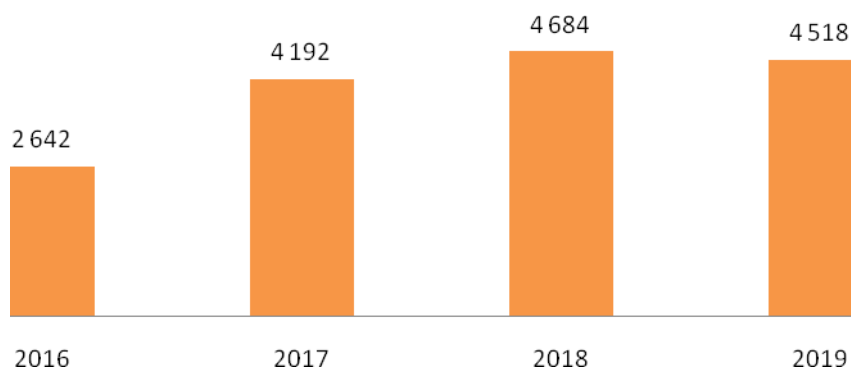
Źródło: Opracowanie własne na podstawie OZPS za 2017, 2018, 2019 oraz sprawozdań MPRIPS-03 za 2016, 2017, 2018 i 2019 r.

Od 2016 obserwować można było zdecydowany wzrost liczby zawieranych kontraktów pomiędzy pracownikami socjalnymi a klientami pomocy społecznej. Mimo, że w 2019 roku odnotowano nieznaczny

¹⁶⁾ Art. 45 Ustawy z dnia 12 marca 2004 roku o pomocy społecznej.

spadek liczby kontraktów, to liczba osób nimi objęta utrzymała się na podobnym poziomie, jak w roku ubiegłym. Zmiany w zakresie liczby zawartych kontraktów socjalnych wynikają przede wszystkim z realizacji przez jednostki organizacyjne pomocy społecznej projektów społecznych, które są współfinansowane ze środków Unii Europejskiej. Jednym z warunków realizacji tych projektów jest zawarcie umowy w formie kontraktu pomiędzy projektodawcą (najczęściej JOPS) a beneficjentem wsparcia.

Wykres nr 26 Liczba zawartych kontraktów socjalnych w latach 2016-2019

Źródło: Opracowanie własne na podstawie OZPS za 2017 i 2018, 2019 r.

W roku oceny 53% (137) gmin i powiatów z terenu województwa wielkopolskiego podjęło się realizacji kontraktu socjalnego z osobami, którym przyznano świadczenie z pomocy społecznej. W porównaniu z rokiem 2018 oznacza to spadek o 1 punkt procentowy, co jednak nie przełożyło się na zmianę wartości odsetka świadczeniobiorców objętych kontraktem socjalnym i w 2019 roku w dalszym ciągu oscylował on w granicach 4,9%. Do gmin o najwyższym odsetku osób objętymi kontraktami socjalnymi należały gminy: Śrem (p. śremski), Sompolno (p. koniński), Czerwonak (p. poznański), Nowe Miasto nad Wartą (p. średzki) oraz Białośliwie (p. pilski).

Z kolei w miastach na prawach powiatu najwyższy odsetek świadczeniobiorców objętych kontraktem socjalnym osiągnęły trzy miasta: Poznań, Konin, Kalisz (odpowiednio 13,5; 6; 5%). Natomiast w mieście Leszno wskaźnik kontraktu socjalnego wyniósł 1%.

5. Inne rodzaje pomocy i świadczeń

Zasilek rodzinny wraz z dodatkami

Przyznanie prawa do zasiłku rodzinnego uzależnione jest m.in. od spełnienia kryterium dochodowego. Zasiłek rodzinny przysługuje, jeżeli przeciętny miesięczny **dochód rodziny w przeliczeniu na osobę albo dochód osoby uczącej się nie przekracza kwoty 674,00 zł**. W przypadku gdy członkiem rodziny jest dziecko legitymujące się orzeczeniem o niepełnosprawności lub orzeczeniem o umiarkowanym albo o znacznym stopniu niepełnosprawności, zasiłek rodzinny przysługuje, jeżeli przeciętny miesięczny dochód rodziny w przeliczeniu na osobę albo dochód osoby uczącej się nie przekracza kwoty 764,00 zł.¹⁷⁾

Wysokość zasiłku rodzinnego wynosi miesięcznie:

1. 95,00 zł na dziecko w wieku do ukończenia 5 roku życia;
2. 124,00 zł na dziecko w wieku powyżej 5 roku życia do ukończenia 18 roku życia;
3. 135,00 zł na dziecko w wieku powyżej 18 roku życia do ukończenia 24 roku życia.

Zasiłek rodzinny ma na celu częściowe pokrycie wydatków na utrzymanie dziecka.

Rysunek nr 3 Zasiłek rodzinny wraz z dodatkami w 2019 roku

¹⁷⁾ <https://www.gov.pl/web/rodzina/zasilek-rodzinny> [Dostęp 31.05.2020]

104 229 rodzin w Wielkopolsce
pobierało średniomiesięcznie
zasiłek rodzinny
wraz z dodatkami

Na **3 463 798** świadczeń
zasiłku rodzinnego wraz z
dodatkami, przeznaczono
390 012 511,00 zł

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Świadczenia rodzinne za IV kwartał 2019 roku.

Zasiłek pielęgnacyjny

Wysokość zasiłku pielęgnacyjnego od 1 listopada 2019 r. wynosi 215,84 zł miesięcznie.

Zasiłek pielęgnacyjny przyznaje się w celu częściowego pokrycia wydatków wynikających z konieczności zapewnienia opieki i pomocy innej osoby w związku z niezdolnością do samodzielnej egzystencji.

Zasiłek pielęgnacyjny przysługuje:

- niepełnosprawnemu dziecku;
- osobie niepełnosprawnej w wieku powyżej 16 roku życia, jeżeli legitymuje się orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności;
- osobie niepełnosprawnej w wieku powyżej 16 roku życia legitymującej się orzeczeniem o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności, jeżeli niepełnosprawność powstała w wieku do ukończenia 21 roku życia;
- osobie, która ukończyła 75 lat.

Rysunek nr 4 Zasiłek pielęgnacyjny w 2019 roku (kwota w zł i liczba świadczeń wypłacona w ciągu roku)

203 928 003,00 zł
wydatkowano na **1 077 937**
świadczeń

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Świadczenia rodzinne za IV kwartał 2019 roku.

Wykres nr 28 Łączna kwota zasiłku pielęgnacyjnego pobranego w 2019 roku, w zależności od typu osoby uprawnionej do świadczenia

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Świadczenia rodzinne za IV kwartał 2019 roku.

Kwoty świadczeń są zróżnicowane w zależności od typu osoby uprawnionej do świadczenia. Osoby starsze, które pobierają dodatek pielęgnacyjny z ZUS, nie mogą ubiegać się o zasiłek pielęgnacyjny. Dodatek pielęgnacyjny z ZUS co roku podlega waloryzacji. Od 1 marca 2019 r. do 29 lutego 2020 r. wynosi 222,01 zł brutto. Kwota ta nie podlega pomniejszeniu o podatek dochodowy ani składki ubezpieczeniowe. Uprawniony do emerytury otrzyma więc kwotę powiększoną o 222,01 zł.

Świadczenie pielęgnacyjne

Świadczenie pielęgnacyjne z tytułu rezygnacji z zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej, przysługuje:

- matce albo ojcu,
- opiekunowi faktycznemu dziecka,
- osobie będącej rodziną zastępczą spokrewnioną, w rozumieniu ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej,
- innym osobom, na których zgodnie z przepisami ustawy z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy ciąży obowiązek alimentacyjny, z wyjątkiem osób o znacznym stopniu niepełnosprawności
- jeżeli nie podejmują lub rezygnują z zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej w celu sprawowania opieki nad osobą legitymującą się orzeczeniem o niepełnosprawności łącznie ze wskazaniami: konieczności stałej lub długotrwałej opieki lub pomocy innej osoby w związku ze znacznie ograniczoną możliwością samodzielnej egzystencji oraz konieczności stałego współudziału na co dzień opiekuna dziecka w procesie jego leczenia, rehabilitacji i edukacji, albo osobą legitymującą się orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności.

W 2019 roku wysokość świadczenia wynosiła 1583,00 zł

Rysunek nr 5 Świadczenie pielęgnacyjne w 2019 roku (kwota w zł wydatkowano w ciągu roku)

**W 2019 roku na świadczenia
pielęgnacyjne wydatkowano
263 137 392,00 zł**

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Świadczenia rodzinne za IV kwartał 2019 roku.

Fundusz Alimentacyjny

Świadczenia z funduszu alimentacyjnego przysługują w wysokości bieżąco ustalonych alimentów, jednakże **nie wyższej niż 500 zł miesięcznie**. Przyznanie prawa do świadczenia z funduszu alimentacyjnego uzależnione jest od spełnienia kryterium dochodowego. Świadczenia te przysługują, jeżeli dochód rodziny w przeliczeniu na osobę w rodzinie nie przekracza kwoty **800 zł**. Do świadczenia z funduszu alimentacyjnego ma prawo osoba uprawniona do alimentów od rodzica na podstawie tytułu wykonawczego pochodzącego lub zatwierdzonego przez sąd, jeżeli egzekucja okazała się bezskuteczna. **Świadczenie z funduszu alimentacyjnego przysługuje, jeżeli dochód rodziny w przeliczeniu na osobę w rodzinie nie przekracza kwoty 800 zł miesięcznie.**

Rysunek nr 6 Świadczenie z funduszu alimentacyjnego w 2019 roku (kwota w zł wydatkowano w ciągu roku)

12 577 rodzin
średniomiesięcznie otrzymywało
świadczenie alimentacyjne

95 095 866 zł
wydatkowano w 2019 roku
na świadczenie
alimentacyjne

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania fundusz alimentacyjny za IV kwartał 2019 roku.

Świadczenie wychowawcze 500+

Najważniejszą zmianą w dystrybuowaniu świadczenia wychowawczego, która nastąpiła w 2019 roku jest zniesienie kryterium dochodowego na pierwsze dziecko w rodzinie, od **1 lipca 2019** roku **świadczenie wychowawcze** przysługuje na wszystkie dzieci do 18. roku życia, bez względu na dochody uzyskiwane przez rodzinę.

Rysunek nr 7 Świadczenie wychowawcze 500+ w 2019 roku (kwota w zł wydatkowano w ciągu roku)

Od I do VI 2019 r. w województwie średniomiesięcznie **240 663 rodziny** pobierały świadczenie wychowawcze. W tym okresie wydatkowano **1 070 684 621,00 zł**

Od VII do XII 2019 r. w województwie średniomiesięcznie świadczenie przysługiwało **602 943 dzieciom** w wysokości **1 782 274 043,00 zł**

W 2019 roku łącznie w województwie wydatkowano **2 852 958 664,00 zł**

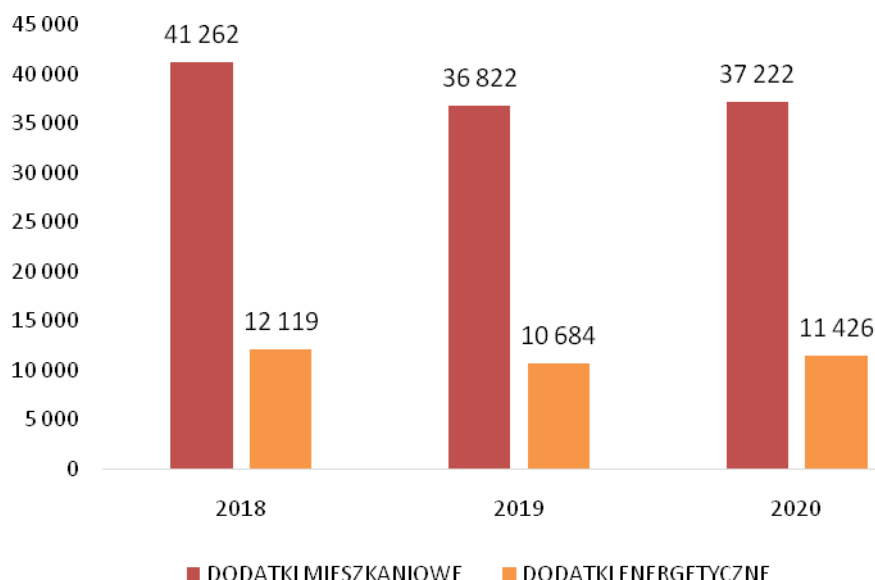
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania świadczenie wychowawcze w 2019 roku

Dodatek energetyczny i dodatek mieszkaniowy

Dodatek energetyczny przyznaje wójt, burmistrz lub prezydent miasta, w drodze decyzji, na wniosek odbiorcy wrażliwego energii elektrycznej. Wypłata dodatku energetycznego jest zadaniem z zakresu administracji rządowej. Dodatek energetyczny wypłacają gminy. Dodatek energetyczny to forma rekompensaty kosztów ponoszonych z tytułu opłat za energię elektryczną przez najuboższych odbiorców energii. Jest to rozwiązanie systemowe funkcjonujące od 2014 roku.

Dodatek mieszkaniowy funkcjonuje na podstawie ustawy o dodatkach mieszkaniowych. Są one zwolnione z opodatkowania. Wnioski o dodatek mieszkaniowy wraz z deklaracją o dochodach gospodarstwa domowego według wzoru stanowiącego załącznik do rozporządzenia w sprawie dodatków mieszkaniowych można złożyć w ośrodku pomocy społecznej albo urzędzie gminy w miejscu zamieszkania. Dodatek mieszkaniowy przyznawany jest w drodze decyzji administracyjnej przez: prezydenta miasta, burmistrza lub wójta.

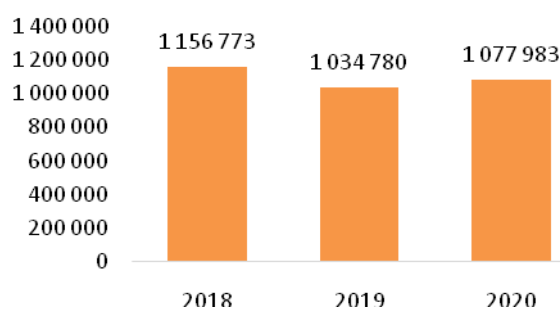
Wykres nr 28 Liczba gospodarstw domowych korzystających z dodatków mieszkaniowych i dodatków energetycznych, w latach 2016-2017 oraz prognoza na 2018 rok

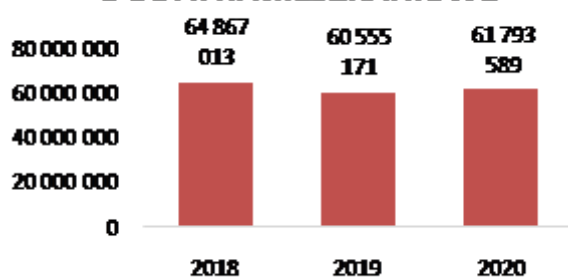
Źródło: Opracowanie własne na podstawie OZPS za 2019 r.

Wykres nr 29 Kwota świadczeń wypłacona w ramach dodatków mieszkaniowych i dodatków energetycznych, w latach 2018-2019 oraz prognoza na 2020 rok (zł)

DODATKI ENERGETYCZNE

DODATKI MIESZKANIOWE

Źródło: Opracowanie własne na podstawie OZPS za 2019 r.

W roku oceny w porównaniu do 2018 roku spadają wydatki na dodatki mieszkaniowe i dodatki energetyczne. Ekspertzy twierdzą, że wypłaty dodatku energetycznego nie są ukierunkowane na trwałe rozwiązanie problemu ubóstwa energetycznego, jedynie okresowo w niewielkim stopniu poprawiają płynność budżetu gospodarstwa domowego. Dodatek energetyczny to niewystarczający obecnie instrument ochrony najuboższych odbiorców energii i powinien w przyszłości zostać wpisany w kompleksowy system ochrony takich odbiorców.¹⁸⁾

6. Powiat – zadania PCPR oraz MOPR

6.1. Piecza zastępcza

¹⁸⁾ <https://www.wnp.pl/energetyka/dodatek-energetyczny-to-instrument-obecnie-niewystarczajacy-uwaza-mariusz-swora,339377.html> [Dostęp: 01.06.2020 r.]

Do głównych zadań samorządu powiatu wynikających z ustawy o wspieraniu rodziny i systemu pieczy zastępczej należą w szczególności:

- organizowanie pieczy zastępczej w placówkach, poprzez tworzenie warunków do powstawania oraz działania rodzin pomocowych, rodzinnych domów dziecka, placówek opiekuńczo-wychowawczych, w tym organizowanie wsparcia dla rodzinnej pieczy zastępczej,

- wsparcie dla usamodzielniających się osób, opuszczających rodziny zastępcze, rodzinne domy dziecka, placówki opiekuńczo-wychowawcze,

- organizowanie szkoleń dla kandydatów na rodziny zastępcze zawodowe, niezawodowe oraz prowadzących rodzinne domy dziecka.

Zadania powiatu w zakresie pieczy zastępczej starosta wykonuje za pośrednictwem powiatowego centrum pomocy rodzinie oraz organizatora(ów) rodzinnej pieczy zastępczej.

Organizacja pieczy zastępczej jest zadaniem własnym powiatu. Piecza zastępcza ma zapewnić pracę z rodziną umożliwiającą powrót dziecka do rodziny lub, gdy jest to niemożliwe – dążenie do przysposobienia dziecka. Wyróżniamy:

- Rodzinną pieczę zastępczą

- Instytucjonalną pieczę zastępczą

6.1.1. Rodzinna piecza zastępcza

Rodzinną pieczę zastępczą jest sprawowana w przypadku niemożności zapewnienia dziecku opieki i wychowania przez rodziców. Zapewnia pracę z rodziną umożliwiającą powrót dziecka do rodziny lub gdy jest to niemożliwe – dążenie do przysposobienia dziecka, przygotowanie dziecka do samodzielnego i odpowiedzialnego życia, zaspokojenia potrzeb emocjonalnych dzieci ze szczególnym uwzględnieniem potrzeb bytowych, zdrowotnych, edukacyjnych i kulturalno-rekreacyjnych. Formami rodzinnej pieczy zastępczej są:

1) rodzina zastępcza:

a) spokrewniona,

b) niezawodowa, umieszcza się w tym samym czasie nie więcej niż 3 dzieci (z wyjątkiem licznego rodzeństwa),

c) zawodowa – umieszcza się w tym samym czasie nie więcej niż 3 dzieci (z wyjątkiem licznego rodzeństwa), w tym:

- zawodowa specjalistyczna – umieszcza się w niej w szczególności: dzieci legitymujące się orzeczeniem o niepełnosprawności lub orzeczeniem o znacznym lub umiarkowanym stopniu niepełnosprawności, dzieci na podstawie ustawy z dnia 26 X 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich (Dz. U. z 2018 poz. 969), małoletnie matki z dziećmi,

- zawodowa pełniąca funkcję pogotowia rodzinnego – przyjmuje dziecko na podstawie orzeczenia sądu w przypadku gdy dziecko zostało doprowadzone przez Policję lub Straż Graniczną, na wniosek rodziców, dziecka lub innej osoby w przypadku, o którym mowa w art. 12a ustawy z dnia 29 VII 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz. U. z 2020 r. poz. 218),

- zawodowa niespokrewniona z dzieckiem, wielodzietna (funkcjonująca nie dłużej niż przez okres 3 lat od dnia wejścia w życie ustawy, tj. do 31 XII 2014 r.),

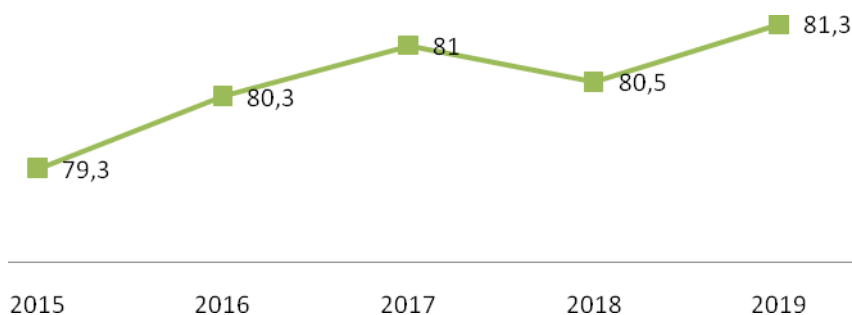
2) rodzinny dom dziecka – w tym samym czasie może w nim przebywać łącznie nie więcej niż 8 dzieci (z wyjątkiem licznego rodzeństwa).¹⁹⁾

Ze sprawozdania z realizacji ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej wynika, że w 2019 roku na terenie województwa wielkopolskiego w pieczy zastępczej przebywało **5 721 dzieci** (↓ o 43 dzieci), z czego 81,3% umieszczonych zostało w jej rodzinnych formach. Łącznie, na terenie województwa funkcjonowało **3 031 rodzin zastępczych** (↓ o 30 rodzin), w których przebywało **4 649 dzieci** (↑ o 7dzieci).

¹⁹⁾Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz. U. Nr 149, poz. 887 z późn. zm.).

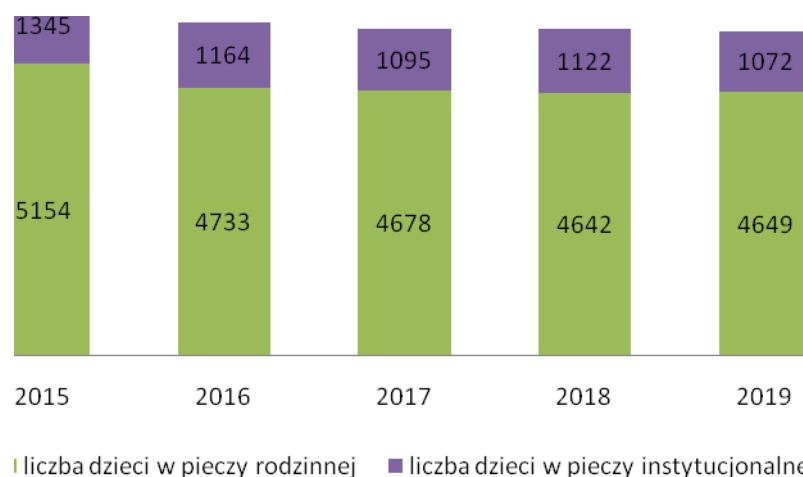
W ostatnich latach widać powolny, ale stopniowy spadek liczby dzieci przebywających w placówkach opiekuńczo-wychowawczych oraz rosnący odsetek dzieci umieszczanych w rodzinnych formach pieczy zastępczej.

Wykres nr 30 Odsetek dzieci przebywających w rodzinnych formach pieczy zastępczej w latach 2015-2019

Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdania z realizacji ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej za lata 2015-2019.

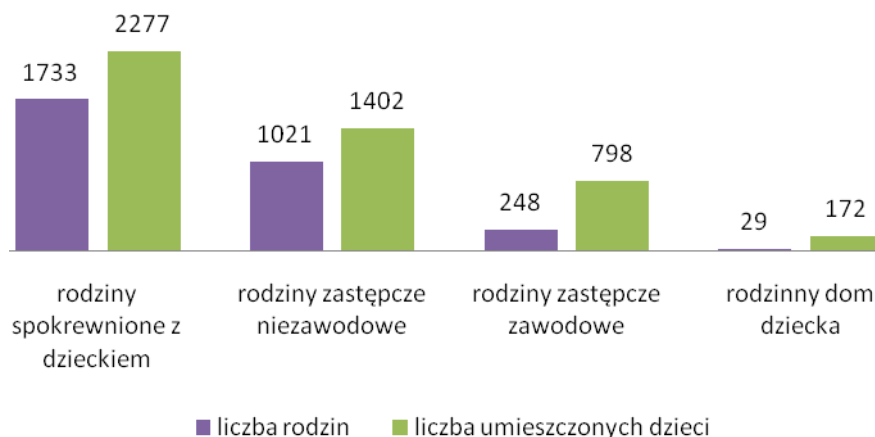
Wykres nr 31 Liczba dzieci przebywających w rodzinnych i instytucjonalnych formach pieczy zastępczej w latach 2015-2019

Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdania z realizacji ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej za lata 2015-2019.

W 2019 roku w Wielkopolsce funkcjonowały **1 733 rodziny zastępcze spokrewnionez dzieckiem** (↓ o 6 rodzin), w których wychowywało się 2 283 dzieci (↓ o 28 dzieci). Z danych wynika też, że w roku oceny nieznacznie wzrosła liczba **rodzin zastępczych zawodowych** (z 245 do 248), co jest dobrą informacją ze względu na występujące w tym zakresie deficyty. Pod koniec 2019 roku przebywało w nich 798 dzieci. Zanotowano za to spadek liczby **rodzin zastępczych niezawodowych** – **1021** w roku 2019 (↓ o 29 rodzin). Niewielki spadek odnotowano w liczbie **placówek pogotowia rodzinnego** – z **43 do 41** (155 dzieci umieszczonych), bez zmian pozostaje za to liczba **rodzin zastępczych specjalistycznych** – **34 rodziny** (82 dzieci umieszczonych w 2019 roku). **Z 27 do 29** zwiększyła się liczba **rodziny domów dziecka**, a liczba dzieci tam przebywających wyniosła w roku oceny 172 dzieci.

Wykres nr 32 Rodziny zastępcze i dzieci w nich przebywające w 2019 roku, w podziale na typy rodzin

Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdania z realizacji ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej za II półrocze 2019 r.

W 2019 roku zostało przeszkolonych 173 kandydatów do prowadzenia rodzin zastępczych (↓ o 2 kandydatów), z czego zdecydowana większość (73,4%) w obszarze rodzin zastępczych niezawodowych. Nie przeszkolono żadnego kandydata na prowadzącego rodzinny dom dziecka.

Wykres nr 33 Kandydaci przeszkoleni w 2019 roku do prowadzenia rodzin zastępczych, w podziale na typy rodzin

Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdania z realizacji ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej za II półrocze 2019 r.

Zgodnie z ustawą z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, rodziny zastępcze i rodzinne domy dziecka obejmuje się opieką koordynatora rodzinnej pieczy zastępczej. Koordynator rodzinnej pieczy zastępczej może mieć pod opieką maksymalnie 15 rodzin zastępczych lub rodzinnych domów dziecka.

W porównaniu do roku ubiegłego w roku oceny odnotowano spadek liczby zatrudnionych koordynatorów, ze 166 do **159**. W 2019 roku pracowali oni z **2 418** rodzinami zastępczymi, co oznacza, że opieką koordynatorów jest objętych 79,8 % (↓ o 0,3 p. p.) rodzin zastępczych z województwa wielkopolskiego.

Koordynatorzy działają we wszystkich wielkopolskich powiatach, najwięcej jest ich zatrudnionych w: m. Poznaniu (34), poznańskim (10), m. Kaliszu (6), krotoszyńskim (6) i szamotulskim (6).

6.1.2. Instytucjonalna piecza zastępcza

Instytucjonalna piecza zastępcza na poziomie powiatów jest sprawowana w formie placówek opiekuńczo-wychowawczych, które są prowadzone jako placówki typu:

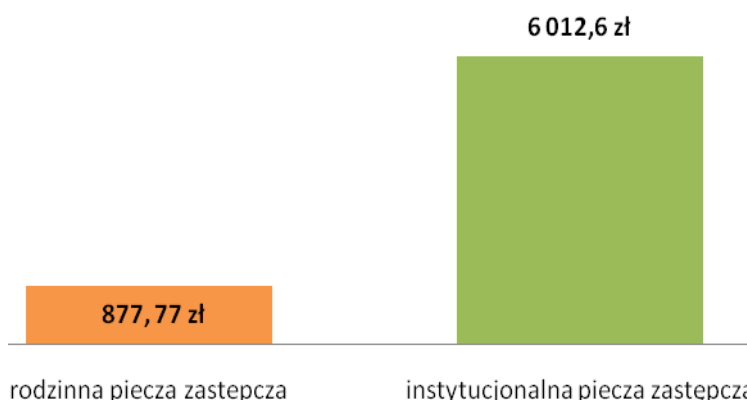
- interwencyjnego – zapewniają doraźną opiekę nad dzieckiem w czasie trwania sytuacji kryzysowej, w szczególności placówka jest obowiązana przyjąć dziecko w przypadkach wymagających natychmiastowego zapewnienia mu opieki,
- rodzinnego – wychowują dzieci w różnym wieku, w tym dorastające i usamodzielniające się; umożliwiają wspólne wychowanie i opiekę licznemu rodzeństwu, współpracują z koordynatorem rodzinnej pieczy zastępczej i asystentem rodzin,

- c) socjalizacyjnego – zapewniają dziecku całodobową opiekę i wychowanie oraz zaspokajają jego niezbędne potrzeby, w szczególności emocjonalne, rozwojowe, zdrowotne, bytowe, społeczne i religijne; realizują przygotowany we współpracy z asystentem rodziny plan pomocy dziecku; podejmują działania w celu powrotu dziecka do rodziny; zapewniają dziecku dostęp do kształcenia dostosowanego do jego wieku i możliwości rozwojowych; obejmują dziecko działaniami terapeutycznymi, zapewniają korzystanie z przysługujących świadczeń zdrowotnych,
- d) specjalistyczno-terapeutycznego – sprawują opiekę nad dzieckiem o indywidualnych potrzebach, w szczególności: legitymującym się orzeczeniem o niepełnosprawności albo orzeczeniem o umiarkowanym lub znacznym stopniu niepełnosprawności; wymagającym stosowania specjalnych metod wychowawczych i specjalistycznej terapii; wymagającym wyrównywania opóźnień rozwojowych i edukacyjnych. Placówka zapewnia zajęcia wychowawcze, socjoterapeutyczne, korekcyjne, kompensacyjne, logopedyczne, terapeutyczne, rekompensujące braki w wychowaniu w rodzinie i przygotowujące do życia społecznego, a dzieciom niepełnosprawnym także odpowiednią rehabilitację i zajęcia rewalidacyjne.²⁰⁾

W roku 2019 w województwie wielkopolskim działały **64 placówki opiekuńczo-wychowawcze** (bez zmian w stosunku do roku poprzedniego), w tym 47 pełniło rolę socjalizacyjną, 14–interwencyjną, a 15–rodzinną (placówki mogą łączyć poszczególne zadania). Według sprawozdań powiatowych zapewniły one opiekę **1072 dzieciom** (↓ o 37 dzieci). W **15 placówkach typu rodzinnego** przebywało **96 dzieci** (↓ o 5 dzieci).

Z zestawienia kosztów, jakie samorządy powiatowe wydatkują na poszczególne rodzaje pieczy zastępczej wynika, że **średniomiesięczny koszt utrzymania 1 wychowanka placówki opiekuńczo-wychowawczej wynosi 4 608,5 zł**. Dla porównania, kwota wydatkowana na utrzymanie miejsc w rodzinnej pieczy zastępczej jest ponad sześciokrotnie niższa (patrz wykres poniżej).

Wykres nr 34 Średni miesięczny koszt utrzymania 1 wychowanka w placówce opiekuńczo-wychowawczej oraz w rodzinnej pieczy zastępczej (w zł)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdania z realizacji ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej za I i III półrocze 2019 r.

6.2. Usamodzielnienie

Osobie opuszczającej, po osiągnięciu pełnoletności, rodzinę zastępczą, rodzinny dom dziecka, placówkę opiekuńczo-wychowawczą lub regionalną placówkę opiekuńczo-terapeutyczną przysługuje pomoc na usamodzielnienie.

Przez osobę usamodzielnianą rozumie się również osobę, której pobyt w rodzinnej pieczy zastępczej ustał na skutek śmierci osób tworzących rodzinę zastępczą lub osoby prowadzącej

²⁰⁾ Ustawa z dnia 9 VI 2011 r. o wspieraniu rodziny oraz systemie pieczy zastępczej (Dz. U. Nr 149, poz. 887 z późn. zm.).

rodzinny dom dziecka, w okresie 6 miesięcy przed osiągnięciem przez osobę usamodzielnianą pełnoletności.

W ustawie wyróżniono następujące formy pomocy dla ww. kategorii osób:

1) pomoc na:

- kontynuowanie nauki,
- usamodzielnienie,
- zagospodarowanie;

2) pomoc w uzyskaniu:

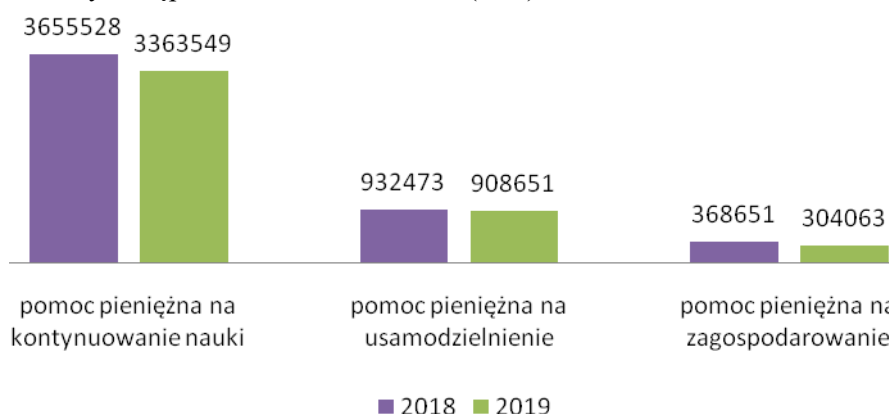
- odpowiednich warunków mieszkaniowych,
- zatrudnienia;

3) pomoc prawna i psychologiczna (nowa forma pomocy wprowadzona nowelizacją z dnia 25 lipca 2014 r.).

Pomoc ta może mieć charakter pieniężny (przyznanie świadczenia pieniężnego) lub niepieniężny (pomoc w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych, pomoc w uzyskaniu zatrudnienia, pomoc na zagospodarowanie w formie rzeczowej, pomoc prawna i psychologiczna).²¹⁾

W roku oceny **333 pełnoletnie osoby w województwie opuściły rodziny zastępcze**. Takie osoby mogą skorzystać między innymi z pomocy pieniężnej na usamodzielnienie, na kontynuowanie nauki oraz na zagospodarowanie – łącznie z tytułu tej pomocy w 2019 roku wypłaconych zostało 4 586 348 zł (↓ o 370 304 zł). Jedynie 4 samorzędy powiatowe udzieliłyim także pomocy w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych (powiat czarnkowsko-trzcianecki, chodzieski, poznański m. Poznań), natomiast wsparcie w uzyskaniu zatrudnienia świadczył jedynie powiat gostyński.

Wykres nr 35 Kwoty świadczeń wydatkowane na pomoc w usamodzielnieniu pełnoletnich osób opuszczających rodziny zastępcze w 2018 i 2019 roku (w zł)

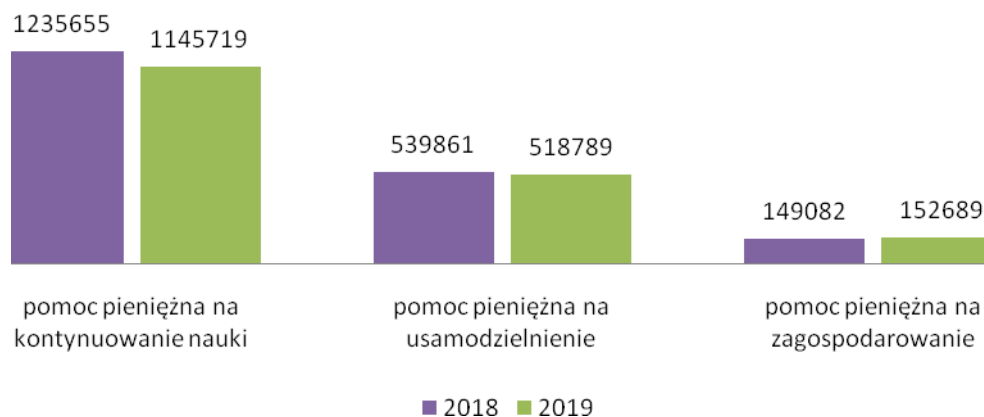

Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdania z realizacji ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej za I i II półrocze 2019 r.

W roku oceny **495 pełnoletnich osób opuściło placówki opiekuńczo-wychowawcze**. Osoby te analogicznie, jak w przypadku pełnoletnich opuszczających rodziny zastępcze, mogły skorzystać z pomocy pieniężnej na usamodzielnienie, na kontynuowanie nauki oraz na zagospodarowanie. Łącznie, w roku 2019 z tytułu tych trzech form udzielono pomocy na kwotę w wysokości 1 817 197zł (↓ o 107 401zł).

Wykres nr 36 Kwoty świadczeń wydatkowane na pomoc w usamodzielnieniu pełnoletnich osób opuszczających placówki opiekuńczo-wychowawcze w 2018 i 2019 roku (w zł)

²¹⁾ Informacja Rady Ministrów o realizacji w roku 2014 ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz. U. Z 2015 r. poz. 332), s.32

Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdania z realizacji ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej za I i II półrocze 2019 r.

Kolejną kategorią osób usamodzielnianych są pełnoletnie osoby opuszczające instytucje, o których mowa w art. 88 ust.1 ustawy o pomocy społecznej, tj. domy pomocy społecznej dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie, domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży, schroniska dla nieletnich, zakłady poprawcze, specjalne ośrodki szkolno-wychowawcze, specjalne ośrodki wychowawcze, młodzieżowe ośrodki socjoterapii zapewniające całodobową opiekę oraz młodzieżowe ośrodki wychowawcze. W 2019 roku z tego typu wsparcia skorzystało łącznie **76 os.** (↓ o 13 os.), którym przyznano świadczenia na kwotę **374 695 zł** (↓o 73 793 zł).

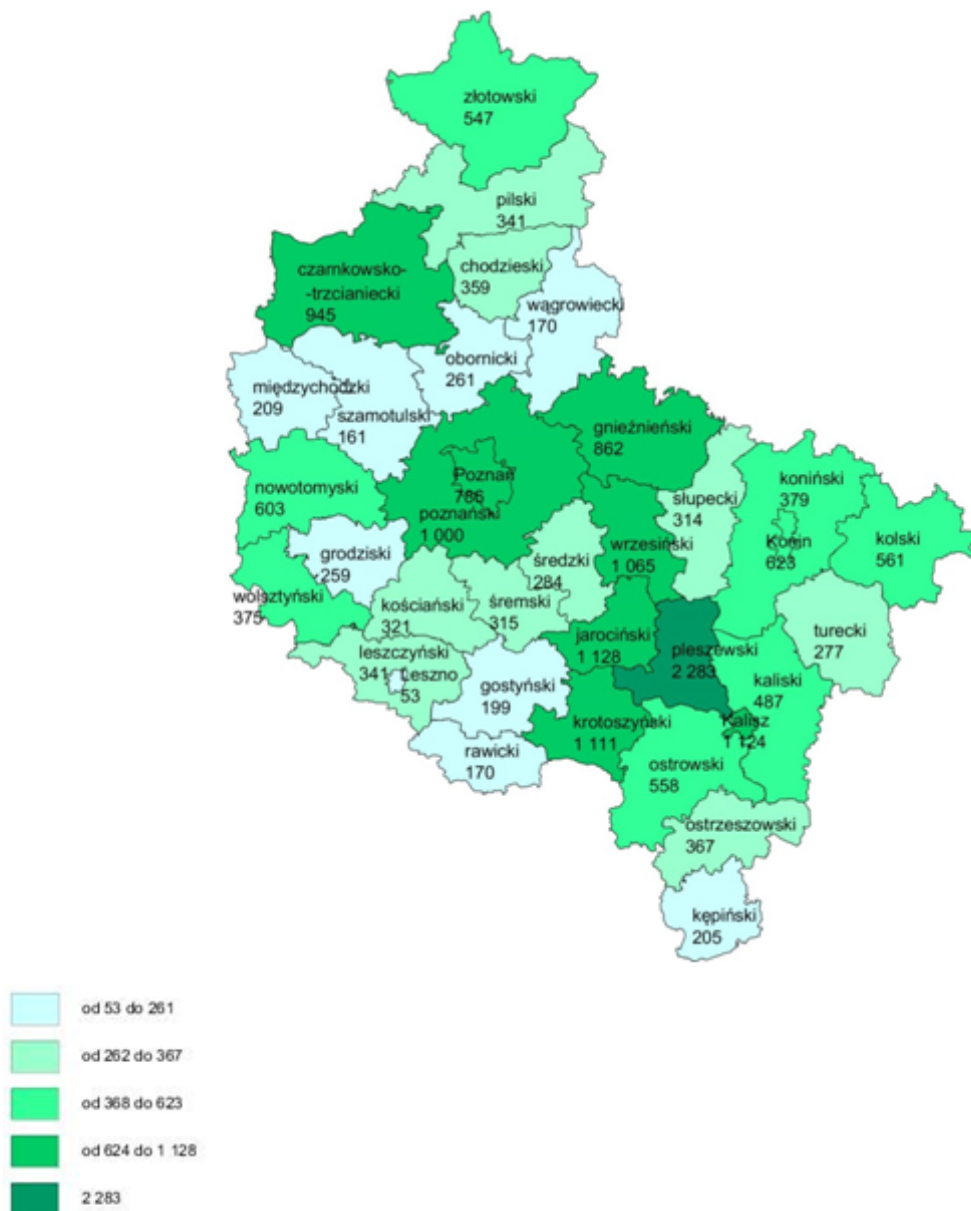
6.3. Rehabilitacja zawodowa i społeczna osób niepełnosprawnych

W roku oceny w ramach rehabilitacji zawodowej i społecznej osób z niepełnosprawnościami w sprawozdaniach powiatowych uwzględnione zostały następujące formy wsparcia: pomoc na likwidację barier architektonicznych, technicznych i w komunikowaniu się, turnusy rehabilitacyjne, zaopatrzenie w przedmioty ortopedyczne, środki pomocnicze i sprzęt rehabilitacyjny, dofinansowanie sportu, kultury, rekreacji i turystyki, dofinansowanie usług tłumacza języka migowego lub tłumacza-przewodnika oraz działania realizowane w ramach programu „Aktywny samorząd”.

Ogólna kwota dofinansowania w 2019 r. zadań realizowanych przez wielkopolskie powiaty w ramach rehabilitacji społecznej i zawodowej osób niepełnosprawnych wyniosła **89 546 831 zł** (↑ o 7 846 679 zł).

Jeśli chodzi o zasięg udzielonego wsparcia, to najliczniejsza grupa osób z niepełnosprawnościami (**19 043 os.**, ↑o 2 831 os.) skorzystała z pomocy w zaopatrzeniu w przedmioty ortopedyczne, środki pomocnicze i sprzęt rehabilitacyjny. Najwięcej w powiatach: pleszewskim (2 283 os.), jarocińskim (1 128 os.), m. Kalisz (1 124 os.), krotoszyńskim (1 111 os.) i poznańskim (1 000 os.). Kwota przyznanego dofinansowania wyniosła w 2019 roku **13 095 336 zł** (↑o 854 210 zł).

Mapa nr 14 Liczba osób, które uzyskały pomoc w zaopatrzeniu w przedmioty ortopedyczne, środki pomocnicze i sprzęt rehabilitacyjny w 2019 roku

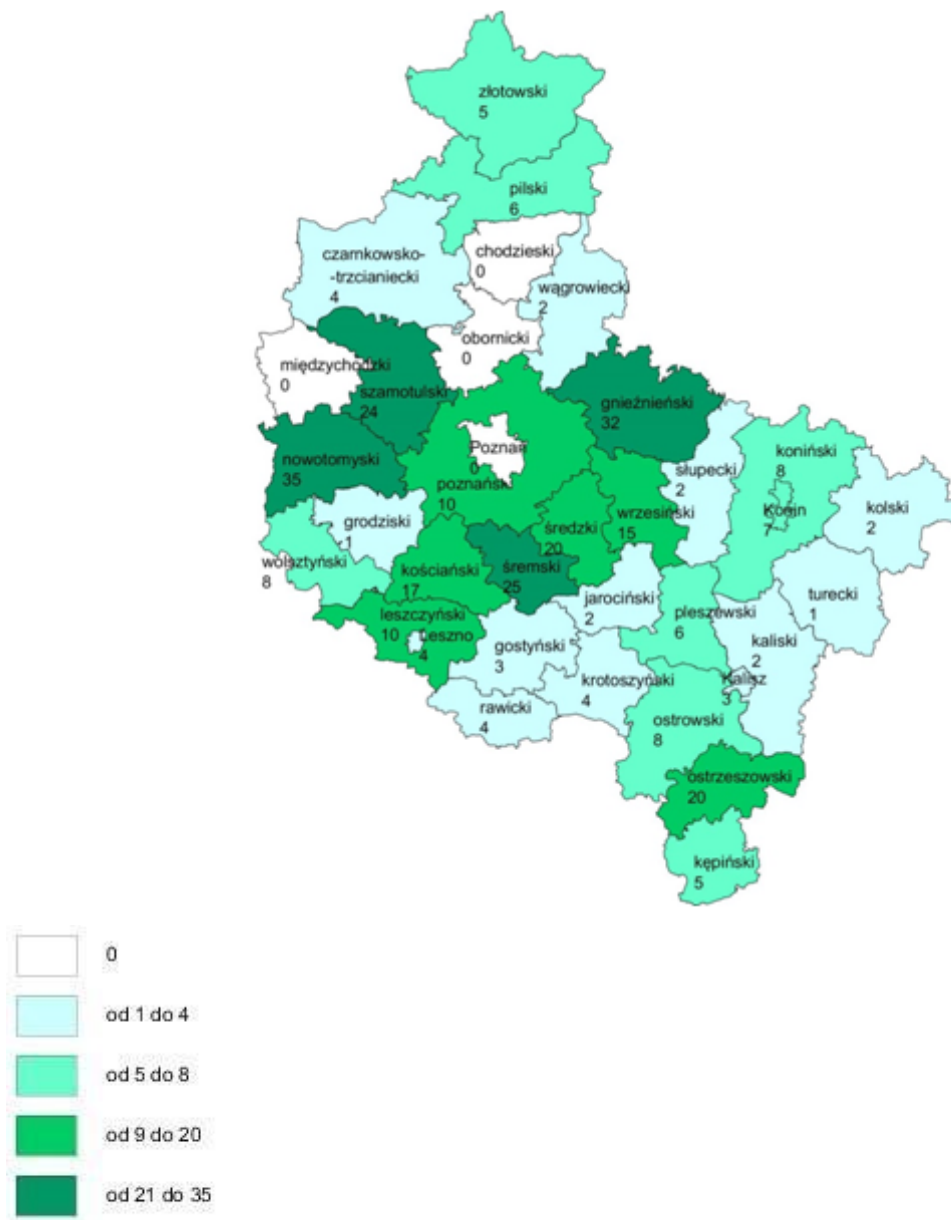

Źródło: Sprawozdanie OZPS za 2019 r.

Ze wsparcia w postaci turnusów rehabilitacyjnych skorzystało 5 966 Wielkopolan (↓ o 1 986 os.), na łączną kwotę 6542529 zł (↑ o 118 883 zł).

Spora grupa osób z niepełnosprawnościami – **17 628 os.** skorzystała również z dofinansowania **295 imprez** (↑ o 11 imprez) w ramach zadania: dofinansowanie sportu, kultury, rekreacji i turystyki. Tego typu wydarzenia odbyły się na terenie większości powiatów Wielkopolski (wyjątkami są tutaj powiaty: chodzieski, obornicki, międzychodzki i m. Poznań). Najwięcej imprez zorganizowano w powiatach: nowotomyskim (36), gnieźnieńskim (33), śremskim (24), średzkim (20) i ostrzeszowskim (20).

Mapa nr 15 Liczba dofinansowanych imprez w ramach zadania dofinansowanie sportu, kultury, rekreacji i turystyki w 2019 roku

Źródło: Sprawozdanie OZPS za 2019 r.

W roku 2019 wszystkie wielkopolskie powiaty realizowały **Program „Aktywny samorząd”**. Jest to program dofinansowany przez PFRON, którego celem jest wyeliminowanie lub zmniejszenie barier ograniczających uczestnictwo osób z niepełnosprawnościami w życiu społecznym, zawodowym i w dostępie do edukacji.

W jego ramach w 2019 roku realizowano następujące zadania:

- 1) Moduł I – likwidacja barier utrudniających aktywizację społeczną i zawodową, w tym:
 - a) Obszar A – likwidacja bariery transportowej:
 - Zadanie 1 – pomoc w zakupie i montażu oprzyrządowania do posiadanego samochodu, adresowana do osób z orzeczeniem o niepełnosprawności (do 16 roku życia) lub osób ze znacznym albo umiarkowanym stopniem niepełnosprawności, z dysfunkcją narządu ruchu,
 - Zadanie 2 – pomoc w uzyskaniu prawa jazdy, adresowana do osób ze znacznym albo umiarkowanym stopniem niepełnosprawności, z dysfunkcją narządu ruchu,

-Zadanie 3 – pomoc w uzyskaniu prawa jazdy, adresowana do osób ze znacznym albo umiarkowanym stopniem niepełnosprawności, z dysfunkcją narządu słuchu, w stopniu wymagającym korzystania z usług tłumacza języka migowego,

-Zadanie 4 – pomoc w zakupie i montażu oprzyrządowania do posiadanego samochodu, adresowana do osób ze znacznym albo umiarkowanym stopniem niepełnosprawności, z dysfunkcją narządu słuchu,

b) Obszar B – likwidacja barier w dostępie do uczestniczenia w społeczeństwie informacyjnym:

-Zadanie 1 – pomoc w zakupie sprzętu elektronicznego lub jego elementów oraz oprogramowania, adresowana do osób z orzeczeniem o niepełnosprawności (do 16 roku życia) lub do osób ze znacznym stopniem niepełnosprawności, z dysfunkcją narządu wzroku lub obu kończyn górnych,

-Zadanie 2 – dofinansowanie szkoleń w zakresie obsługi nabytego w ramach programu sprzętu elektronicznego i oprogramowania,

-Zadanie 3 – pomoc w zakupie sprzętu elektronicznego lub jego elementów oraz oprogramowania, adresowana do osób z umiarkowanym stopniem niepełnosprawności, z dysfunkcją narządu wzroku,

-Zadanie 4 – pomoc w zakupie sprzętu elektronicznego lub jego elementów oraz oprogramowania, adresowana do osób z orzeczeniem o niepełnosprawności (do 16 roku życia) lub osób ze znacznym albo umiarkowanym stopniem niepełnosprawności, z dysfunkcją narządu słuchu i trudnościami w komunikowaniu się za pomocą mowy,

-Zadanie 5 – pomoc w utrzymaniu sprawności technicznej posiadanego sprzętu elektronicznego, zakupionego w ramach programu, adresowana do osób z orzeczeniem o niepełnosprawności (do 16 roku życia) lub osób ze znacznym stopniem niepełnosprawności,

c) Obszar C – likwidacja barier w poruszaniu się:

-Zadanie 2 – pomoc w utrzymaniu sprawności technicznej posiadanego skutera lub wózka inwalidzkiego o napędzie elektrycznym, adresowana do osób z orzeczeniem o niepełnosprawności (do 16 roku życia) lub osób ze znacznym stopniem niepełnosprawności,

-Zadanie 3 – pomoc w zakupie protezy kończyny, w której zastosowano nowoczesne rozwiązania techniczne, tj. protezy co najmniej na III poziomie jakości, adresowana do osób ze stopniem niepełnosprawności,

-Zadanie 4 – pomoc w utrzymaniu sprawności technicznej posiadanej protezy kończyny, w której zastosowano nowoczesne rozwiązania techniczne (co najmniej na III poziomie jakości), adresowana do osób ze stopniem niepełnosprawności,

-Zadanie 5 – pomoc w zakupie skutera inwalidzkiego o napędzie elektrycznym lub oprzyrządowania elektrycznego do wózka ręcznego, adresowana do osób z orzeczeniem o niepełnosprawności (do 16 roku życia) lub osób ze znacznym stopniem niepełnosprawności, z dysfunkcją narządu ruchu powodującą problemy w samodzielnym przemieszczaniu się i posiadających zgodę lekarza specjalisty na użytkowanie przedmiotu dofinansowania,

d) Obszar D – pomoc w utrzymaniu aktywności zawodowej poprzez zapewnienie opieki dla osoby zależnej (dziecka przebywającego w żłobku lub przedszkolu albo pod inną tego typu opieką), adresowana do osób ze znacznym lub umiarkowanym stopniem niepełnosprawności, którzy są przedstawicielem ustawowym lub opiekunem prawnym dziecka;

2) Moduł II – pomoc w uzyskaniu wykształcenia na poziomie wyższym, adresowana do osób ze znacznym lub umiarkowanym stopniem niepełnosprawności, pobierających naukę w szkole wyższej lub szkole policealnej lub kolegium, a także do osób mających przewód doktorski otwarty poza studiami doktoranckimi.²²⁾

W ramach programu „Aktywny samorząd” udzielono łącznie **3 160 świadczeń** (↑ o 249 świadczeń) **na łączną kwotę 11893109 zł** (↑ o 2 967 178 zł). Najwięcej ich wypłacono w powiatach: m. Poznań (371), ostrowskim (217), poznańskim (160) i jarocińskim (152).

Mapa nr 16 Liczba świadczeń udzielonych w ramach programu „Aktywny samorząd” w 2019 roku

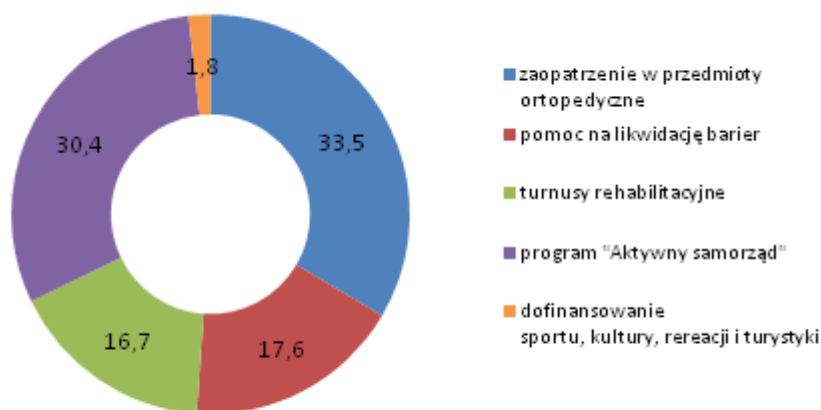
²²⁾Kierunki działań oraz warunki brzegowe obowiązujące realizatorów pilotażowego programu „Aktywny samorząd” w 2019 roku, Załącznik do uchwały nr 4/2019 Zarządu PFRON z dnia 29 stycznia 2019 r.

Źródło: Sprawozdanie OZPS za 2019 r.

Spośród opisanych powyżej zadań największą część budżetu stanowiło zaopatrzenie osób tego potrzebujących w przedmioty ortopedyczne, środki pomocnicze i sprzęt rehabilitacyjny – w roku 2019 kwota ta wyniosła 13095336zł.

Wykres nr 37 Struktura wydatków na zadania realizowane przez samorzady powiatowe w ramach rehabilitacji społecznej i zawodowej w 2019 roku (w %)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie OZPS za 2019 r.

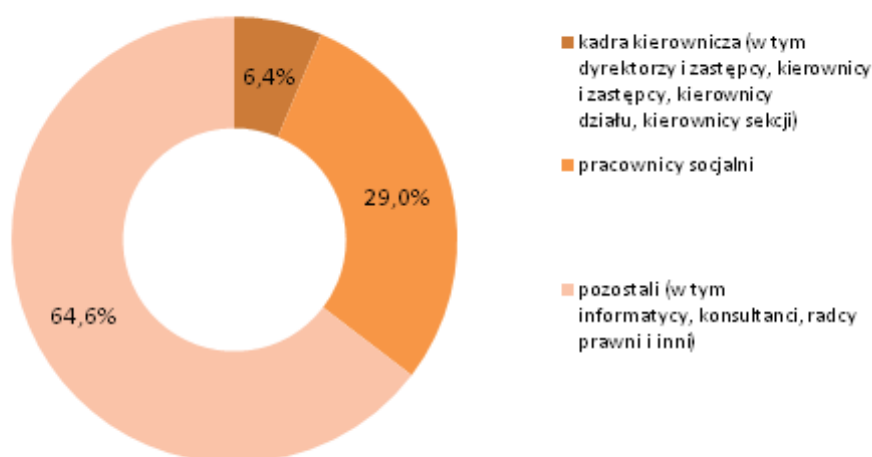
Z nadesłanych sprawozdań wynika, że w roku 2019 tylko m. Kalisz skorzystało z możliwości dofinansowania usług tłumacza migowego lub tłumacza-przewodnika, na łączną kwotę 2 000 zł.

7. Kadra jednostek organizacyjnych pomocy społecznej

7.1. Struktura kadry socjalnej

Kadrę wielkopolskich OPS, PCPR w 2019 roku stanowiło **5 888 pracowników** (↑ o 74 os.), z czego niespełna 1/3 stanowili **pracownicy socjalni** (1 709 os.; ↑ o 1 osobę). Przy czym powyższa liczba osób zaczerpnięta ze sprawozdania resortowego MPRIPS-03 dotyczy jedynie osób zatrudnionych na umowę o pracę, w różnym wymiarze czasu pracy. W przeliczeniu na pełne etaty, kadra ogółem stanowi 5 673,54 etatów, natomiast pracownicy socjalni zajmują 1 694,59 etatów.

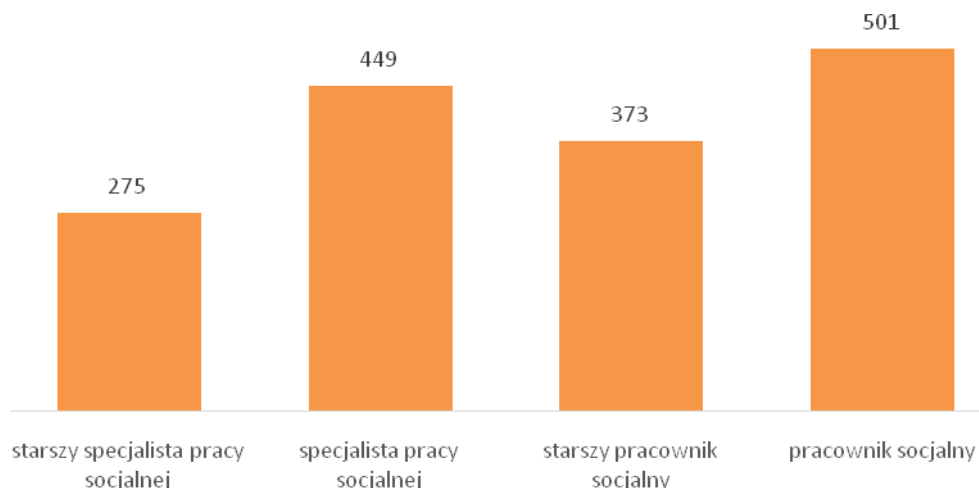
Wykres nr 38 Struktura zatrudnienia w OPS i PCPR w 2019 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdania MPRIPS-03 za 2019 r.

Spośród **1608 (1593,59 pełnych etatów) pracowników socjalnych zatrudnionych wyłącznie w ośrodkach pomocy społecznej**, 724 pracowało na stanowisku specjalisty bądź starszego specjalisty, 874 na stanowiskach pracownika socjalnego i starszego pracownika socjalnego. Dokładną strukturę stanowisk pracowników socjalnych w OPS przedstawia poniższy wykres.

Wykres nr 39 Struktura stanowisk pracowników socjalnych OPS

Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdania MP RiPS-03 za 2019 r.

W 2019 roku pracę terenową w rejonach opiekuńczych wykonywało 1 289 spośród 1608 pracowników socjalnych OPS. Dodatkowo w ośrodkach pracowało łącznie 18 aspirantów pracy socjalnej.

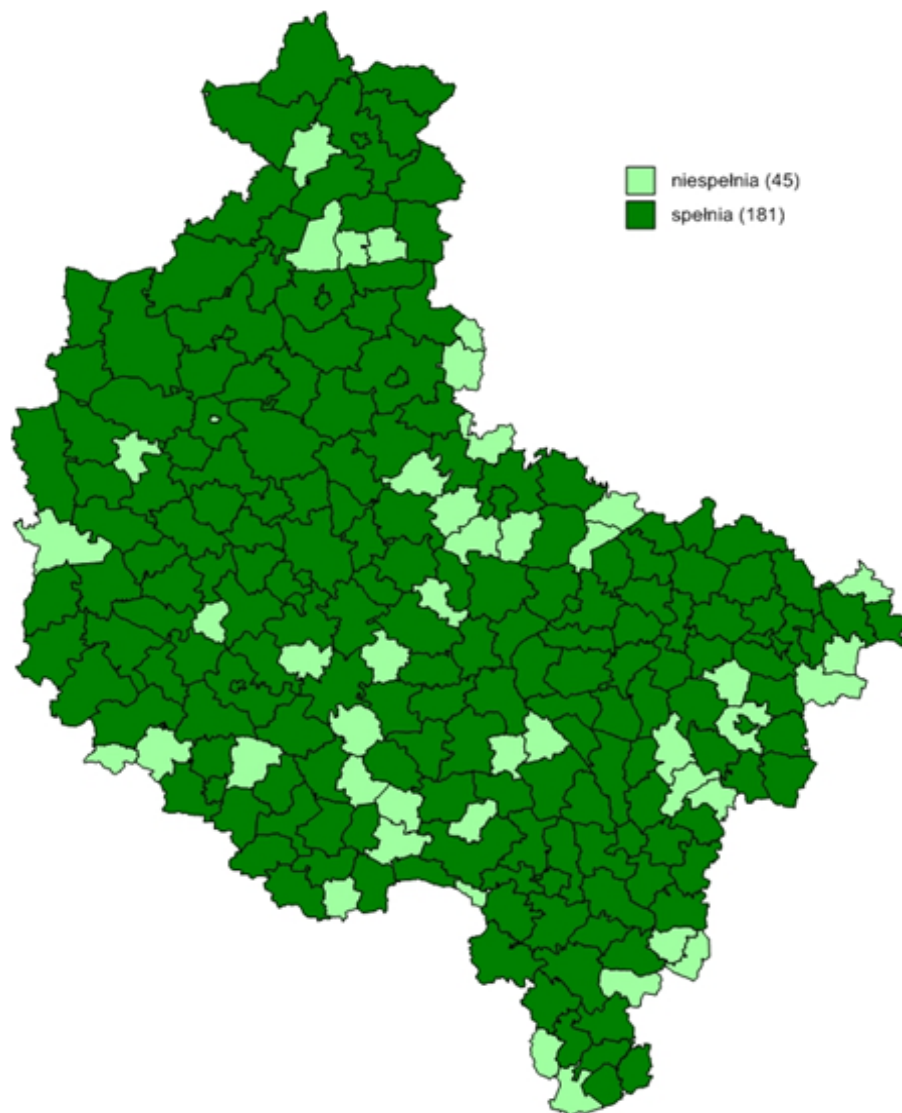
W skład kadry jednostek organizacyjnych pomocy i integracji społecznej w województwie wchodzi dodatkowo pracownicy służb wojewody realizujący zadania z zakresu pomocy społecznej, regionalnego ośrodka polityki społecznej, klubów integracji społecznej, domów pomocy społecznej, placówek specjalistycznego poradnictwa, ośrodków interwencji kryzysowej, ośrodków wsparcia.

Łącznie, kadrę jednostek organizacyjnych pomocy i integracji społecznej w 2019 roku tworzyło **11 561 os. (↑ o 929 os.) zatrudnionych w ramach 10975,98 etatów.**

7.2. Dostępność kadry socjalnej

Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej nakłada na ośrodki pomocy społecznej obowiązek zatrudniania pracowników socjalnych proporcjonalnie do liczby mieszkańców (1 pracownik socjalny zatrudniony w pełnym wymiarze na 2000 mieszkańców gminy) lub do liczby rodzin i osób samotnie gospodarujących objętych pracą socjalną (1 pracownik socjalny zatrudniony w pełnym wymiarze na 50 środowisk). Ponadto ośrodek powinien zatrudniać **nie mniej niż 3 pracowników socjalnych**, nawet w przypadku, gdy wcześniej wymienione wskaźniki są przez gminę osiągnięte. **W 2019 ten wymóg ustawy nadal nie był spełniony w 45 (↑6) gminach województwa wielkopolskiego.**

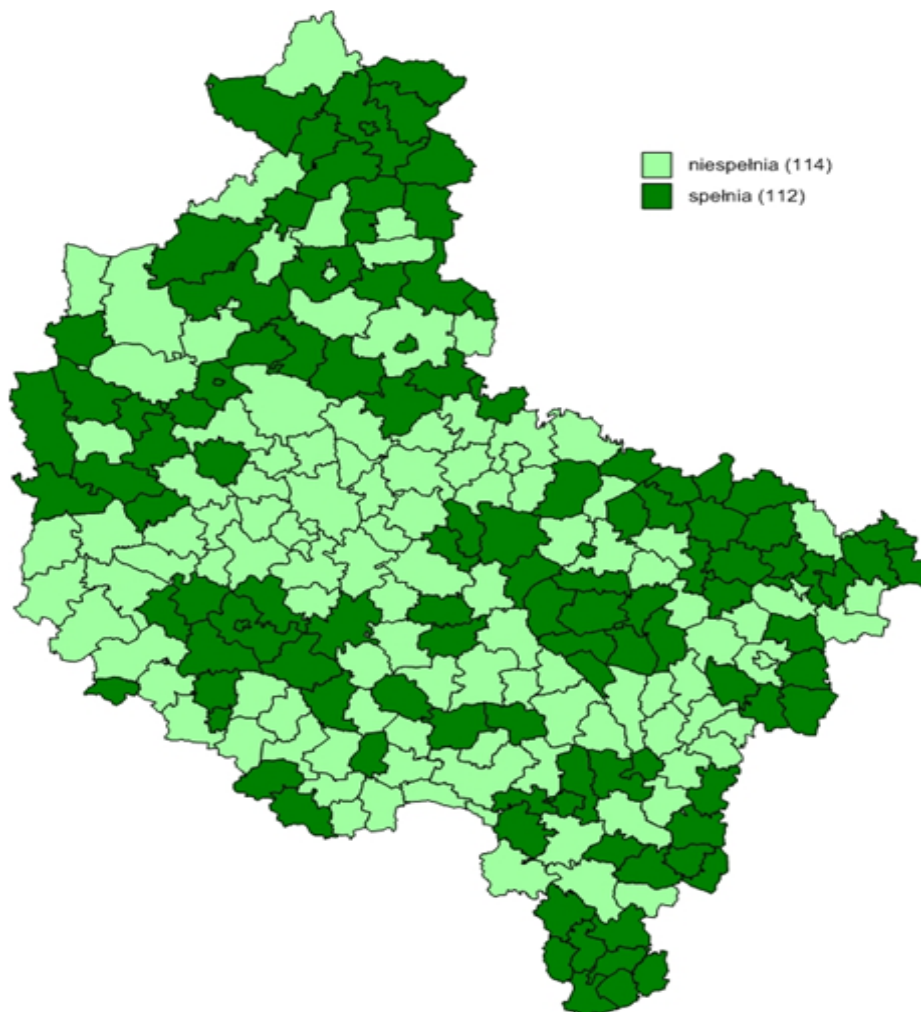
Mapa nr 17 Wskaźnik dostępności kadry pracy socjalnej w 2019 roku – zatrudnienie minimum 3 pracowników socjalnych

Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdania MPRIPS-03 za 2019 r.

Według danych zawartych w sprawozdaniu MPRIPS-03 w 2019 roku ponad połowa wielkopolskich gmin (114 z 226, włączając w to trzy miasta na prawach powiatu) **nie spełniła warunku zatrudnienia 1 pracownika socjalnego w przeliczeniu na 2000 mieszkańców**. W porównaniu z rokiem poprzednim sytuacja ta uległa nieznacznemu polepszeniu (↓12 gminy). **Średnia wartość wskaźnika „1 pracownik socjalny na 2 000 mieszkańców” w województwie wielkopolskim osiągnęła w 2019 roku niższą wartość niż w roku poprzednim, czyli 0,91** (na podstawie danych z gmin i miast na prawach powiatu). Wśród gmin o najniższej wartości wskaźnika zatrudnienia pracowników socjalnych w roku oceny znalazły się gminy: Komorniki (0,34), Tarnowo Podgórne (0,36), Turek – gmina (0,41), Kórnik (0,42), Włoszakowice (0,42). Najwyższą wartość osiągnęły natomiast: Zakrzewo (2,42), Chodów (1,95), Obrzycko – miasto (1,68), Ostroróg (1,61), Czajków (1,60).

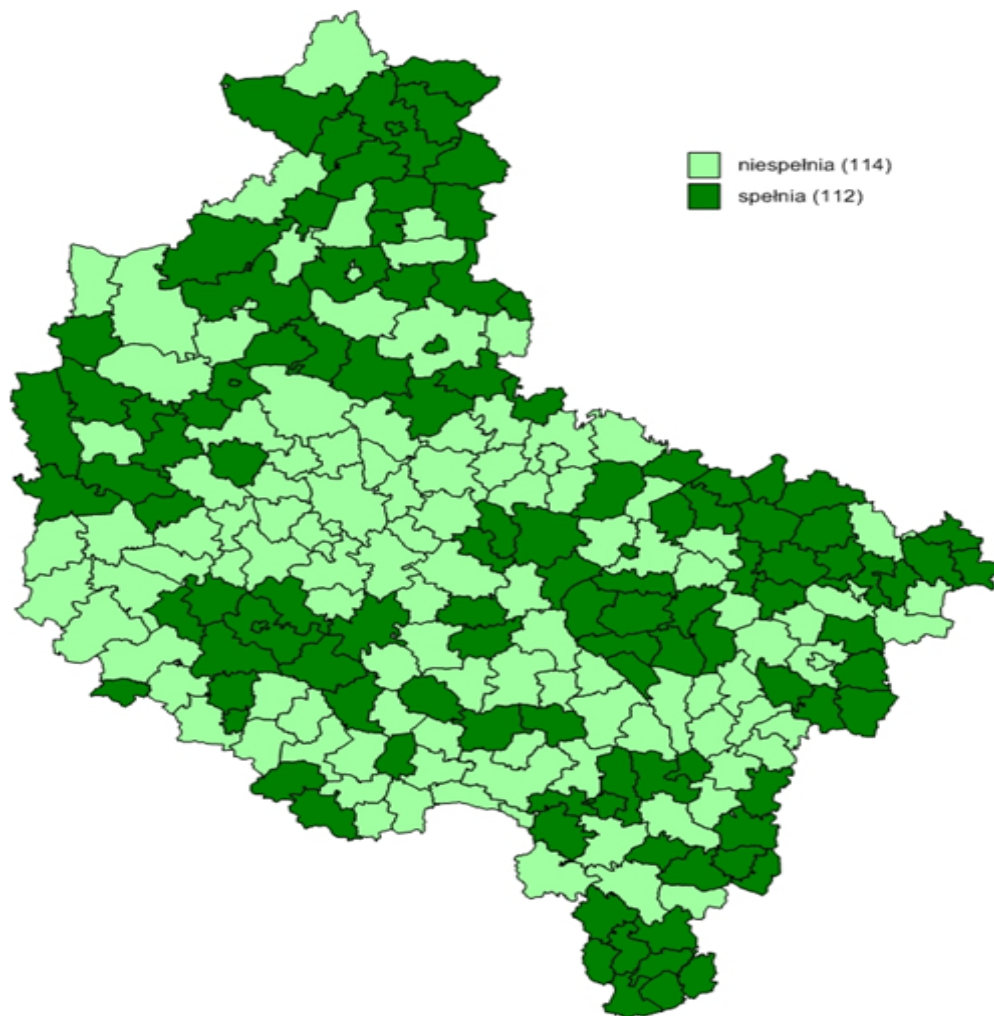
Mapa nr 18 Wskaźnik dostępności kadry pracy socjalnej w 2019 roku (Liczba pracowników socjalnych w przeliczeniu na pełen etat x 2000/liczba mieszkańców gminy i miasta na prawach powiatu)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdania MPRIPS-03 za 2019 r.

W związku z tym, że wskaźnik „1 pracownik socjalny zatrudniony w pełnym wymiarze na 2000 mieszkańców gminy” nie do końca oddaje rzeczywistą dostępność pracowników socjalnych, ze względu na występujące między gminami różnice w faktycznej liczbie osób objętych pomocą społeczną, gminy zamiennie stosują wskaźnik „1 pracownik socjalny zatrudniony w pełnym wymiarze na 50 rodzin i osób samotnie gospodarujących objętych pracą socjalną”. **Średnia wartość wskaźnika dostępności kadry socjalnej dla rodzin i osób korzystających z pracy socjalnej w wielkopolskich gminach i miastach na prawach powiatu w 2019 roku wynosił 1,3.** Nie oznacza to jednak, że wymóg ustawy we wszystkich gminach jest spełniony. Na terenie województwa **56 gmin nie spełnia tego wymogu** (↓20 gmin), nie licząc 13 gmin, które wykazały wartość 0 w miejscu sprawozdania, gdzie ujmuje się liczbę środowisk objętych pracą socjalną.

Mapa nr 19 Wskaźnik dostępności kadry pracy socjalnej w 2019 roku (Liczba pracowników socjalnych w przeliczeniu na pełen etat/liczba rodzin objętych pracą socjalną gminy i miasta na prawach powiatu x 50)

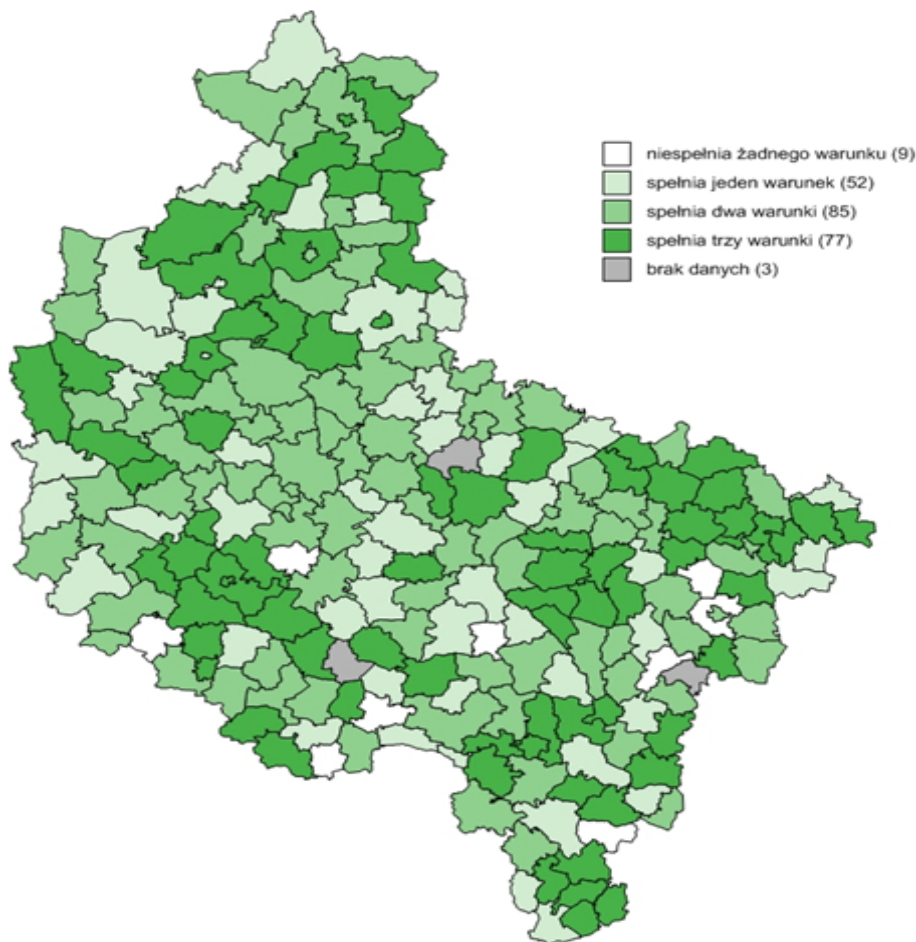

Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdania MPRIPS-03 za 2019 r.

Podkreślić jednak należy, że i ten wskaźnik nie oddaje rzeczywistego obciążenia pracą pracowników socjalnych, ponieważ nie ujmuje się w nim tych osób, które nie zostały objęte pracą socjalną, a otrzymały świadczenie z pomocy społecznej (stąd bardzo wysoki lub bardzo niski wskaźnik w przypadku niektórych gmin). Z każdą osobą, która zgłasza się do gminy w celu otrzymania pomocy, pracownik socjalny przeprowadza wywiad środowiskowy, aby ustalić sytuację życiową osoby (rodziny) i zakres niezbędnego wsparcia. Często pomoc ogranicza się jedynie do przyznania świadczeń z pomocy społecznej, co wiąże się z pracą administracyjno-biurową, którą niejednokrotnie wykonuje pracownik socjalny. **W związku z tym, aby wskaźnik „1 pracownik socjalny zatrudniony w pełnym wymiarze na 50 rodzin i osób samotnie gospodarujących objętych pracą socjalną” rzeczywiście dostarczał informacji nt. dostępności pracownika socjalnego i pracy socjalnej, niezbędne jest oddzielenie pracy socjalnej od udzielanych świadczeń** (co miałyby spowodować zapowiadana od lat zmiana systemowa w pomocy społecznej).

W związku z powyższym, analizę dostępności kadry socjalnej na obecną chwilę należy prowadzić w oparciu o oba wskaźniki oraz dane dotyczące korzystających z różnych form pomocy i wsparcia. Na poniższej mapie umieszczone zostały gminy pod kątem spełniania wszystkich trzech wyżej opisanych wymogów dotyczących dostępności kadry pracy socjalnej.

Mapa nr 20 Spełnianie wszystkich warunków dostępności kadry pracy socjalnej

Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdania MPRIPS-03 za 2019 r.

Ochrona pracowników w dobie pandemii była jednym z zagadnień, które pojawiały się we wnioskach jednostek organizacyjnych pomocy społecznej. Wskazywano na trudności z zapewnieniem środków ochrony osobistej dla pracowników socjalnych, osób realizujących usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania klientów i miejsc całonocnego pobytu oraz innych pracowników. Powodem tego była przede wszystkim niska dostępność tych środków oraz wysoka cena. Często podkreślano, że JOPS, mimo braku przygotowania do takiego wydarzenia, jakim jest pandemia, reagowały podobnie jak w przypadku wystąpienia sytuacji kryzysowej. Pojawiły się również postulaty dot. konieczności opracowania przez instytucje pomocy społecznej niezbędnych procedur na wypadek zagrożenia epidemicznego, tak aby natłok zaleceń, wymagań i zmian przepisów nie wpłynął istotnie na jakość pracy, co nastąpiło w tym okresie.

Przedstawiciele JOPS wskazują na potrzebę ciągłego podnoszenia kompetencji pracowników socjalnych, asystentów rodziny, koordynatorów pieczy zastępczej i innych pracowników poprzez szkolenia i inne formy kształcenia w celu zapewnienia najwyższego standardu usług oraz zwiększenia skuteczności działania pomocy społecznej.

Bardzo często pojawiały się wnioski dotyczące umożliwienia dostępu i finansowania usług superwizji dla pracowników pomocy społecznej (przede wszystkim pracowników socjalnych i asystentów rodziny) jako jednego z czynników służących profilaktyce wypalenia zawodowego wśród kadry oraz poprawiających jakość pracy z klientem.

Ponadto coraz częściej wskazuje się na konieczności zwiększania przez samorzady nakładów finansowych na wynagrodzenia dla kadry socjalnej oraz podniesienie tychże wynagrodzeń. Wg przedstawicieli JOPS wynagrodzenia pracowników socjalnych są nieadekwatne w stosunku do oczekiwań związanych z kwalifikacjami (skończone studia, kursy, itp.), umiejętnościami kadry socjalnej i faktycznie wykonywanymi obowiązkami. Ponadto często brakuje jasnej ścieżki awansu, szczególnie w małych ośrodkach.

Zadaniem JOPS pogłębia się problem z zatrudnieniem pracowników socjalnych, ponieważ coraz mniej osób jest zainteresowanych podjęciem pracy w zawodzie („o niskim prestiżu społecznym” i „bardzo stresogennym”) za proponowane wynagrodzenie.

Jednostki, które nie spełniały kryteriów ustawowych dot. zatrudnienia odpowiedniej liczby pracowników, zgłaszały taką potrzebę, wskazując m.in. na potrzebę zwiększenia budżetów ośrodków w tym obszarze.

W celu zwiększenia dostępu do specjalistycznego poradnictwa na terenie gmin i powiatów postulowano o możliwość zatrudnienia/wykupienia usług prawników, psychologów, pedagogów i terapeutów.

JOPS wskazują na konieczność poprawienia warunków lokalowych ich instytucji, w szczególności chodzi o zwiększanie powierzchni. Niektórym jednostkom wraz lokalnymi władzami udało się podjąć działania mające na celu zmianę obecnej, negatywnej sytuacji. Zmiany te mają przede wszystkim służyć poprawie współpracy z klientem pomocy społecznej (zagwarantować poczucie bezpieczeństwa i poufności w przypadku wizyty w instytucji) oraz zapewnić bezpieczeństwo i higienę pracy osobom zatrudnionym.

8. Zasoby instytucjonalne pomocy i wsparcia

Zasób instytucjonalny oznacza łączną liczbę instytucji i placówek działających w danym roku kalendarzowym na obszarze jednostki samorządu terytorialnego, utworzonych i finansowanych tylko przez tę jednostkę samorządu terytorialnego (gminę, powiat ziemski, miasto na prawach powiatu). Do zasobu instytucjonalnego na terenie danej jednostki samorządu terytorialnego wlicza się także te instytucje i placówki, które zostały utworzone przez inne podmioty (np. organizacje pozarządowe) i są prowadzone na zasadach zlecenia zadania publicznego (także zlecenia wykonywania usług na rzecz jednostki samorządu terytorialnego).

Katalog placówek funkcjonujących w ramach zasobów instytucjonalnych pomocy społecznej w wielkopolskich gminach i powiatach przedstawić można w podziale na odbiorców oferowanego wsparcia jako:

- a) placówki oferujące wsparcie seniorom,
- b) placówki oferujące wsparcie osobom niepełnosprawnym,
- c) placówki oferujące wsparcie rodzinom (w tym pieczy zastępczej),
- d) placówki oferujące wsparcie osobom należącym do grupy podwyższonego ryzyka socjalnego.

Należy zaznaczyć, że przedstawiony poniżej opis dotyczy wyłącznie placówek prowadzonych przez gminę lub powiat lub też placówek prowadzonych przez inne podmioty na zlecenie samorządów.

8.1. Placówki oferujące wsparcie seniorom

Zasób instytucjonalny oferujący wsparcie seniorów tworzą w szczególności:

Domy pomocy społecznej (DPS) – służące przede wszystkim osobom wymagającym całodobowej opieki z powodu wieku, choroby lub niepełnosprawności, niemogącym samodzielnie funkcjonować w codziennym życiu, którym nie można zapewnić niezbędnej pomocy w formie usług opiekuńczych. Typy domów pomocy społecznej są zróżnicowane ze względu na typ odbiorców. Osobne podmioty oferują usługi przeznaczone dla:

- osób w podeszłym wieku,
- osób przewlekle somatycznie chorych,
- osób przewlekle psychicznie chorych,
- dorosłych z niepełnosprawnością intelektualną,
- dzieci i młodzieży z niepełnosprawnością intelektualną,
- osób z niepełnosprawnością fizyczną.

Według sprawozdań gmin i powiatów, w roku 2018 w województwie wielkopolskim łącznie działały **63 domy pomocy społecznej**, oferujące łącznie 6 378 miejsc (↓ o1 miejsce). Z ich oferty w roku oceny skorzystało łącznie **7 225 osób** (↑o 86 os.), a w roku oceny umieszczonych w nich

zostało 1 065 os. (↓ o 43 os.), Osoby starsze mogą przebywać w każdym z rodzajów DPS, jednak typowych placówek dedykowanych osobom starszym funkcjonowało na terenie województwa 10. Blisko połowa wszystkich mieszkańców DPS w województwie to osoby powyżej 65 r.ż., w 2019 roku były to 3 443 osoby (czyli 48,2% wszystkich mieszkańców).

Wartość wskaźnika zaspokojenia potrzeb miejsc w domach pomocy społecznej pozostaje bez zmian w stosunku do roku ubiegłego (stosunek liczby osób umieszczonych w stosunku do sumy osób oczekujących i umieszczonych) i w 2019 r. wynosi **0,62**. Na umieszczenie w DPS oczekują 652 osoby(↑ o 30 os.).

Od kilku lat znacznie wzrastają wydatki ponoszone przez gminy na utrzymanie ich mieszkańców w DPS, w roku oceny wielkopolskie gminy przeznaczyły na utrzymanie 4 644 os. (↑ o 132 os.) 126692141 zł (↑ o 11 600 751zł). **Wzrasta również średni roczny koszt utrzymania 1 mieszkańca DPS**, w 2019 roku wyniósł on 40406,64 zł, co oznacza wzrost o 6,4% w stosunku do roku ubiegłego.

·Rodzinne Domy Pomocy (RDP) – stanowią formę usług opiekuńczych i bytowych świadczonych całodobowo przez osobę fizyczną lub organizację pożytku publicznego dla nie mniej niż trzech i nie więcej niż ośmiu zamieszkujących wspólnie osób wymagających z powodu wieku lub niepełnosprawności wsparcia w tej formie.Są one alternatywną formą wsparcia dla dużych domów pomocy społecznej. W doskonały sposób mogą one również uzupełniać system opieki długoterminowej.

Obecnie na terenie województwa wielkopolskiego funkcjonuje jedynie jeden rodzinny dom pomocy (w m. Poznaniu), w którym zamieszkuje 8 osób.

·Dzienne domy pomocy społecznej (DDP) – są to ośrodki wsparcia przeznaczone dla osób samotnych lub osób w rodzinach, które z powodu wieku, choroby lub innych przyczyn wymagają pomocy, a są jej pozbawione lub rodzina takiej pomocy nie może zapewnić. Ich celem jest zorganizowanie czasu wolnego pensjonariuszom – osobom w wieku poprodukcyjnym z danego terenu. Może być to pomoc w zaspokojeniu ich potrzeb, a także wsparcie w samodzielnym egzystowaniu w środowisku lokalnym.

W roku 2019 działały w Wielkopolsce **33 DDP** (↑o 11), z czego 29 prowadzonych było przez JST (28 gmin i 1 powiat). Z ich oferty skorzystały łącznie 2 762 os.

W 2015 roku wprowadzony został rządowy *Wieloletni Program „Senior-WIGOR”*, który od stycznia 2017 roku nosi nazwę „Senior+”. W ramach programu możliwe jest dofinansowanie usług oraz utworzenie i wyposażenie dziennych domów pomocy z budżetu państwa. Dla przykładu, w 2017 roku 13, w 2018 roku – 26 a w 2019 –58 wielkopolskich samorządów (gminnych i powiatowych)uzyskało rekomendację dla utworzenia lub/i prowadzenia domu lub klubu Senior +. Część z ww. samorządów utworzyła nowe domy, inne zaś poszerzyły swoją ofertę lub też przekształciły dotychczas działające placówki, aby uzyskać finansowanie działań z budżetu państwa.

·Mieszkania chronione – będące formą pomocy społecznej przygotowującą osoby tam przebywające, pod opieką specjalistów, do prowadzenia samodzielnego życia lub zastępującą pobyt w placówce zapewniającej całodobową opiekę.Dzięki temu, że łączą funkcję pobytu w samodzielnym (własnym) mieszkaniu z funkcją pobytu w placówce opiekuńczo-rehabilitacyjnej, przy niewielkich kosztach dla mieszkańca, osoba przebywająca w mieszkaniu chronionym z jednej strony uczy się samodzielności w naturalnych warunkach, a z drugiej – otrzymuje niezbędne wsparcie, które umożliwia jej codzienne funkcjonowanie i zapewnia poczucie bezpieczeństwa.Taka forma pomocy osobom niesamodzielnym jest korzystniejsza pod wieloma względami dla JST niż tworzenie i utrzymywanie całodobowych jednostek, takich jak np. domy pomocy społecznej, czy placówki opiekuńczo-wychowawcze (o ile, oczywiście, jest to adekwatna forma wsparcia w konkretnym przypadku).

W roku 2019 na terenie województwa wielkopolskiego w zasobach gmin i powiatów znajdowało się **109 mieszkań chronionych** (↑ o 35 mieszkań),z czego 25 było przeznaczonych dla osób usamodzielnianych, a 10 dla osób z zaburzeniami psychicznymi. Skorzystało z nich łącznie 358osób, w tym 108 usamodzielnianych i 66 z zaburzeniami psychicznymi.Biorąc pod uwagę osoby, które potencjalnie mogą korzystać z mieszkań chronionych, liczba mieszkań i miejsc jest niewystarczająca. Tę formę wsparcia należałoby przede wszystkim **rozwijać w tych powiatach, w których mieszkania chronione nie funkcjonują oraz występuje wysoki odsetek osób z niepełnosprawnością, osób**

w wieku poprodukcyjnym, a także liczba usamodzielnianych wychowanków pieczy zastępczej. Wymienione grupy są głównymi potencjalnymi adresatami usługi w formie mieszkania chronionego.²³⁾

8.2. Placówki oferujące wsparcie osobom niepełnosprawnym

Placówki oferujące wsparcie osobom z niepełnosprawnościami to przede wszystkim:

· **Domy Pomocy Społecznej (DPS)** – Typy domów pomocy społecznej objęte analizą z uwagi na specyfikę odbiorców – osób z niepełnosprawnością, to w szczególności domy dla:

- osób przewlekle psychicznie chorych,
- dorosłych niepełnosprawnych intelektualnie,
- dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie,
- osób niepełnosprawnych fizycznie.

W świetle danych uzyskanych podczas analizy statystyki resortowej, stacjonarna opieka całodobowa, dedykowana osobom z niepełnosprawnością oraz przewlekle psychicznie chorym nie jest dostępna na terenie wszystkich powiatów. Zgodnie z danymi sprawozdawczymi (MPIPS 05 za 2019 r.) w województwie wielkopolskim funkcjonowało **19 domów pomocy społecznej dla osób z niepełnosprawnością** oraz **11 dla osób przewlekle psychicznie chorych** – łącznie dysponowały one 2 882 miejscami (↓o 256 miejsc), a skorzystało z nich 2 875 osób.

· **Środowiskowe Domy Samopomocy (ŚDS)** to rodzaj ośrodka wsparcia, będący jednostką organizacyjną pomocy społecznej dziennego pobytu dla osób przewlekle psychicznie chorych oraz upośledzonych umysłowo, które w wyniku upośledzenia niektórych funkcji organizmu lub zdolności adaptacyjnych wymagają pomocy do życia w środowisku rodzinnym i społecznym, w szczególności w celu zwiększania zaradności i samodzielności życiowej, a także ich integracji społecznej.

· **Kluby Samopomocy (KS)** – Działanie grup samopomocowych nie jest ściśle uregulowane w ustawodawstwie. Zgodnie z art. 15 ustawy o pomocy społecznej, pomoc społeczna polega między innymi na rozwijaniu nowych form pomocy społecznej i samopomocy w ramach zidentyfikowanych potrzeb. Dalej art. 51a określa, że zakres usług świadczonych w klubach samopomocy ustala właściwy organ jednostki samorządu terytorialnego prowadzącej klub samopomocy w uzgodnieniu z wojewodą.

W 2019 roku w Wielkopolsce funkcjonowało 71 środowiskowych domów samopomocy (bez zmian w stosunku do roku ubiegłego), które udzieliły wsparcia 2 424 (↓o 200 os.) oraz 1 klub samopomocy dedykowany tej grupie osób.

· Placówki aktywizacji społeczno-zawodowej typu:

Warsztaty Terapii Zajęciowej (WTZ) – WTZ jest wyodrębnioną organizacyjnie i finansowo placówką, stwarzającą osobom z niepełnosprawnością i niezdolnym do podjęcia pracy możliwość rehabilitacji społecznej i zawodowej w zakresie pozyskania lub przywracania umiejętności niezbędnych do podjęcia zatrudnienia.

W **87** działających w roku oceny **WTZ** udzielono wsparcia 3 164 os. (↑o 108 os.)

Zakłady Aktywności Zawodowej (ZAZ) – ZAZ jest podmiotem tworzonym w celu zatrudniania osób o znacznym lub umiarkowanym stopniu niepełnosprawności, u których stwierdzono autyzm, niepełnosprawność intelektualną lub chorobę psychiczną. Do statutowych celów tego typu podmiotów należy rehabilitacja zawodowa i społeczna zatrudnianych osób.

W Wielkopolsce funkcjonuje **9 ZAZ**: w Żerkowie, Pile, Liskowie, Koźminie Wlkp., Książenicach, Gołaszewie, Słupcy, Leonowie i Posadzie. Zatrudniają one łącznie 616 osób, w tym **468 z niepełnosprawnościami, z czego 76% to osoby z niepełnosprawnością** (przy czym blisko 60% to osoby ze znacznym stopniem niepełnosprawności).

²³⁾ Diagnoza sektora usług społecznych wraz z rekomendacjami, ROPS Poznań, 2015 r., s.33

8.3. Placówki oferujące wsparcie rodzinom (w tym pieczy zastępczej)

Placówki oferujące wsparcie rodzinom, w tym pieczy zastępczej to przede wszystkim:

· **Ośrodki interwencji kryzysowej (OIK)** – podstawowym celem działalności ośrodka jest świadczenie poradnictwa specjalistycznego oraz podejmowanie działań z zakresu interwencji kryzysowej osobom pełnoletnim oraz rodzinom mającym trudności w rozwiązywaniu własnych problemów życiowych, doznających jakichkolwiek form przemocy w rodzinie lub będących w innych kryzysach życiowych.

Według sprawozdania MRPiPS-03 pod koniec 2019 roku w województwie wielkopolskim funkcjonowało **18** takich ośrodków, z czego 4 prowadzone były przez organizacje pozarządowe. Z ich usług skorzystało łącznie 3 386 osób (↑ o 654 os.). Dodatkowo, na terenie województwa działają 3 Specjalistyczne Ośrodki Wsparcia dla Ofiar Przemocy w Rodzinie (zadanie zlecone powiatom z zakresu administracji rządowej). Takie ośrodki znajdują się w Pile, Zdunach (powiat krotoszyński) i Poznaniu. Łącznie z ich wsparcia w roku 2019 skorzystało 228 osób.

· **Jednostki specjalistycznego poradnictwa** – to jednostki, w których realizowane są zadania specjalistycznego poradnictwa. Specjalistyczne poradnictwo, w szczególności prawne, psychologiczne i rodzinne, jest świadczone osobom i rodzinom, które mają trudności lub wykazują potrzebę wsparcia w rozwiązywaniu swoich problemów życiowych, bez względu na posiadany dochód.

Według sprawozdania MRPiPS-03 w województwie wielkopolskim pod koniec 2019 roku funkcjonowało **19 jednostek specjalistycznego poradnictwa**, które udzieliły wsparcia 6 757 os.

· **Placówki wsparcia dziennego** – w celu wsparcia rodziny dziecko może zostać objęte opieką i wychowaniem w placówce wsparcia dziennego. Mogą być prowadzone w formie:

- opiekuńczej – zapewniają dziecku opiekę i wychowanie, pomoc w nauce, organizację czasu wolnego, zabawę i zajęcia sportowe oraz rozwój zainteresowań.
- specjalistycznej – organizują zajęcia socjoterapeutyczne, terapeutyczne, korekcyjne, kompensacyjne oraz logopedyczne, realizują indywidualny program korekcyjny, program psychokorekcyjny lub psychoprofilaktyczny, w szczególności terapię pedagogiczną, psychologiczną i socjoterapię.
- pracy podwórkowej realizowanej przez wychowawcę – prowadzą działania animacyjne i socjoterapeutyczne.²⁴⁾

W 2019 roku funkcjonowało **135 placówek wsparcia dziennego** (↓ o 1 placówkę) – 4 placówki prowadzone były przez powiaty, a 131 przez gminy. Skorzystało z nich łącznie 2 655 dzieci (↓ o 49 dzieci). Pod koniec 2019 roku w Wielkopolsce funkcjonowało: 67 placówek prowadzonych w formie opiekuńczej, 40 w specjalistycznej oraz 32 w formie pracy podwórkowej prowadzonej przez wychowawcę (zadania placówek mogą być łączone).

· Instytucjonalny zasób pieczy zastępczej, do którego należą:

Placówki opiekuńczo-wychowawcze

Regionalne placówki opiekuńczo-terapeutyczne

Interwencyjne ośrodki preadopcyjne.

Dziecko pozbawione opieki rodzicielskiej może być umieszczone w **placówce opiekuńczo-wychowawczej** następującego typu:

- a) interwencyjnego (pogotowie opiekuńcze),
- b) rodzinnego (rodzinny dom dziecka),
- c) socjalizacyjnego (dom dziecka).

²⁴⁾ Art. 18. Ustawy o wspieraniu rodziny i pieczy zastępczej.

Placówka opiekuńczo-wychowawcza zapewnia dziecku całodobową ciągłą lub okresową opiekę i wychowanie oraz zaspokaja jego niezbędne potrzeby bytowe, rozwojowe, w tym emocjonalne, społeczne, religijne, a także zapewnia korzystanie z przysługujących świadczeń zdrowotnych i kształcenia.

W województwie wielkopolskim pod koniec 2018 roku działały **64 placówki opiekuńczo-wychowawcze**, w tym 15 placówek typu rodzinnego, które dysponowały łącznie **1 160 miejscami**. Z ich wsparcia skorzystało łącznie **1 059 dzieci**.

Obecnie na terenie Wielkopolski nie funkcjonuje regionalna placówka terapeutyczna ani ośrodek preadopcyjny. W związku z powyższym brakuje możliwości zapewnienia specjalistycznej opieki i wsparcia dzieciom znajdującym się w szczególnej sytuacji zdrowotnej i społecznej, a które nie mogą być umieszczone w rodzinnej pieczy zastępczej, placówce opiekuńczo-wychowawczej lub oczekują na przysposobienie. W placówkach tych świadczona być powinna specjalistyczna opieka medyczna i rehabilitacyjna dostosowana do potrzeb dzieci.

8.4. *Placówki oferujące wsparcie osobom należącym do grupy podwyższonego ryzyka socjalnego*

Do placówek oferujących wsparcie osobom należącym do grupy podwyższonego ryzyka socjalnego zaliczyć możemy:

· **Centra integracji społecznej** – pracę z osobami wykluczonymi społecznie lub zagrożonymi wykluczeniem podejmują między innymi **centra integracji społecznej**. Proponowane w CIS rozwiązania powinny posiadać wielotorowy charakter i obejmować zarówno oddziaływania w zakresie nabycia umiejętności aktywnego poruszania się na rynku pracy, przekazu kompetencji zawodowych, jak i zajęcia wspomagające osobistą zmianę.²⁵⁾

W 2019 roku w Wielkopolsce działało **36 CIS** (↑o 1 CIS), które swymi działaniami objęły **1 085 osób** (↑o 30 os.).

· **Kluby integracji społecznej** – udzielają pomocy osobom indywidualnym oraz ich rodzinom w odbudowywaniu i podtrzymywaniu umiejętności uczestnictwa w życiu społeczności lokalnej, w powrocie do pełnienia ról społecznych oraz w podniesieniu kwalifikacji zawodowych.

W roku oceny działało **32 KIS** (↑o 2 KIS), które udzieliły wsparcia **1 112 os.** (↓o 487 os.).

· **Noclegownie, schroniska i domy dla osób bezdomnych.**

Według sprawozdania MRPiPS-03 pod koniec 2019 roku na terenie województwa wielkopolskiego funkcjonowało **28 noclegowni, schronisk i domów dla osób bezdomnych**, a z 771 dostępnych miejsc skorzystało ogółem **2 211 osób** (↓o 493 os.). Dodatkowo, wsparcie tej grupie osób oferowane także było poprzez działalność 3 ogrzewalni, z którego skorzystały 734 osoby (↑o181 os.). Z oferty 2 schronisk dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi skorzystało 49 osób.

Oprócz wyszczególnionych powyżej zasobów pomocy i wsparcia na terenie województwa wielkopolskiego funkcjonują również inne placówki, zabezpieczające potrzeby społeczne w tym zakresie, np.: kluby seniora, uniwersytety III wieku, młodzieżowe ośrodki socjoterapii, świetlice środowiskowe oraz socjoterapeutyczne.

Jak wynika ze sprawozdania OZPS – **łącznie, ze wsparcia w ramach zasobów instytucjonalnych zlokalizowanych na terenie województwa wielkopolskiego w 2019 r. skorzystało 50 568 osób.**

Z powyższego zestawienia wynika, że istniejące zasoby pomocy i wsparcia w dużej mierze zaspokajają potrzeby mieszkańców Wielkopolski. W większości prognoz na 2019 r. przedstawiciele JST wskazywali jednak na dalszy **przewidywany wzrost liczby osób z nich korzystających**, więc **zapotrzebowanie na wybrane formy wsparcia stale będzie wzrastać** – zwłaszcza w odniesieniu do grupy osób starszych (w wieku poprodukcyjnym), której liczebność w populacji ogólnej sukcesywnie rośnie. Coraz częściej zwraca się też uwagę na konieczność wzmocnienia i rozwijania usług społecznych zlokalizowanych

²⁵⁾ Marek Borowski, Małgorzata Kowalska, Małgorzata Półtorak, Joanna Tomaszczyk, Iwona Żukiert „Model centrum integracji społecznej”, str. 5 http://www.wrzos.org.pl/projekt1.18/download/Model%20CIS_7.03.pdf

w środowisku osoby korzystającej, zgodnie z ideą deinstytucjonalizacji. Ten sposób organizacji usług jest również tożsamy z wytycznymi aktualnej perspektywy finansowej 2014-2020. Zwraca również uwagę **nierównomierne rozlokowanie istniejących zasobów pomocy i wsparcia** – najczęściej w pobliżu centrum województwa, a więc głównie w stolicy województwa – mieście Poznań i w jego okolicach, a także innych większych miast (Konin, Kalisz, Leszno, Piła), natomiast gminy położone na obrzeżach województwa, zwłaszcza północnym oraz wschodnim nie dysponują ofertą tak zróżnicowaną i dostosowaną do potrzeb mieszkańców. Warto byłoby uwzględnić ten fakt przy planowaniu kolejnych inwestycji w tym obszarze.

9. Aktywność projektowo-konkursowa jednostek organizacyjnych pomocy społecznej

Gminy i powiaty, oprócz realizacji zadań własnych, podejmowały również dodatkowe działania, których celem była poprawa jakości życia ich mieszkańców. Ponadto zgodnie z art. 18 ust. 6 Ustawy o pomocy społecznej do zadań zleconych przez administrację rządową gminom, oraz w myśl art. 20 ust. 3 tejże Ustawy – zleconych powiatom, należy realizacja rządowych programów pomocy społecznej, mających na celu ochronę poziomu życia osób, rodzin i grup społecznych. W związku z powyższym w tej części opracowania, zaprezentujemy aktywność wielkopolskich samorządów, w zakresie wybranych programów.

Jednym z programów, do którego wielkopolskie gminy najchętniej przystępowały był program „**Asystent rodziny i koordynator rodzinnej pieczy zastępczej**”. Założeniem Programu jest stymulowanie podejmowania przez samorzady terytorialne odpowiednich szczebli (gmin i powiatów) takich działań, które służą:

- wsparciu rodzin przeżywających trudności opiekuńczo–wychowawcze, które umożliwiłoby zatrzymanie w rodzinie dzieci zagrożonych umieszczeniem w pieczy zastępczej lub powrót do rodziny dzieci umieszczonych wcześniej w pieczy zastępczej, poprzez rozwój sieci asystentów rodziny zatrudnianych w gminach.

- wsparciu rodzin zastępczych i rodzinnych domów dziecka poprzez rozwój sieci koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej zatrudnianych w powiatach.

Ponadto Program ma wzmocnić rolę asystentów rodziny i koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej w systemie wspierania rodziny i pieczy zastępczej²⁶⁾, dlatego Program realizowany jest w formie dofinansowania wynagrodzenia asystenta rodziny oraz koordynatora rodzinnej pieczy zastępczej.

Z danych zamieszczonych na stronie²⁷⁾ Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej wynika, że w 2019 roku pozytywną rekomendację Ministra w sprawie otrzymania dofinansowania wynagrodzenia asystentów rodziny uzyskało 200 wielkopolskich gmin. Kwota 4 469 042 zł miała zostać przeznaczona na zatrudnienie 316 asystentów rodziny. Natomiast w przypadku dofinansowania wynagrodzeń koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej zgodę uzyskały 34 powiaty (w tym grodzkie i ziemskie), na łączną kwotę 2 888 838,17 zł (↑ o 744 798,17 zł). W ramach tej kwoty zaplanowano dofinansowanie zatrudnienia 148 koordynatorów (↑ o 18 os.).

W ramach **Programu Wieloletniego „Senior+”** na lata 2015-2020 jednostki samorządu terytorialnego mogły ubiegać się o uzyskanie środków finansowych przeznaczonych na:

- jednorazowe wsparcie finansowe na utworzenie lub wyposażenie placówki oraz
- na zapewnienie funkcjonowania już istniejących placówek.

W ramach modułu I dofinansowanie uzyskało 21 wielkopolskich gmin, przy czym 14 gmin na utworzenie lub wyposażenie Klubu „Senior+”, a 7 Dziennego Domu „Senior+”. Z kolei 37 gmin otrzymało akceptację na dofinansowanie funkcjonowania już istniejących placówek „Senior+²⁸⁾”.

Program "Maluch+" wspiera rozwój instytucji opieki nad dziećmi w wieku do lat 3 – żłobków, klubów dziecięcych i dziennych opiekunów. Program realizowany był w 2019 r. w jednej edycji, złożonej z 4 modułów, w których zostały dofinansowywane działania na rzecz rozwoju i utrzymania ww. infrastruktury opieki nad dziećmi w wieku do lat 3. Dotację otrzymać mogły zarówno samorzady jak i inne

²⁶⁾ <https://www.gov.pl/web/rodzina/ogloszenie-programu-asystent-rodziny-i-koordynator-rodzinnej-pieczy-zastepczej-na-rok-2019>, dostęp na 13.05.2020 r.

²⁷⁾ <https://www.gov.pl/web/rodzina/rozstrzygniecie-programu-asystent-rodziny-i-koordynator-rodzinnej-pieczy-zastepczej-na-rok-2019>, dostęp na: 13.05.2020 r.

²⁸⁾ <https://www.gov.pl/web/rodzina/wyniki-otwartego-konkursu-ofert-edycja-2019>, dostępna na: 13.05.2020 r.

podmioty niż jednostki samorządu terytorialnego na tworzenie nowych miejsc opieki oraz utrzymanie już istniejących.²⁹⁾

W 2019 roku dofinansowanych w ramach wszystkich modułów dofinansowanych zostało 356 podmiotów działających na terenie województwa wielkopolskiego, na łączną wartość 26 592 976,20 zł, przy czym w ramach modułu 1a: 14 podmiotów (14 gmin) na kwotę 8 622 609,00 zł, modułu 1b: 5 podmiotów (4 gminy) na kwotę 1 067 852,00 zł oraz modułu 2: 42 podmioty (23 gminy) na kwotę 2 204 550,00 zł.

Wszystkie wielkopolskie gminy brały w 2019 r. udział w programie „**Posiłek w szkole i w domu**”, który jest kontynuacją programu „Pomoc państwa w zakresie dożywiania”. Składa się z trzech modułów: pierwszy moduł to wsparcie i posiłek adresowany do dzieci i młodzieży, drugi to posiłek adresowany do osób starszych, a trzeci moduł zakłada doposażenie i poprawę standardu już działających stołówek (mających własną kuchnię i jadalnię) lub doposażenie tych, które nie działają tak, aby mogły zostać uruchomione lub o stworzenie nowych, a także wsparcie adaptacji i wyposażenia pomieszczeń przeznaczonych do spożywania posiłków, czyli jadalni. Program przewiduje otrzymanie przez osoby uprawnione pomocy w formach:

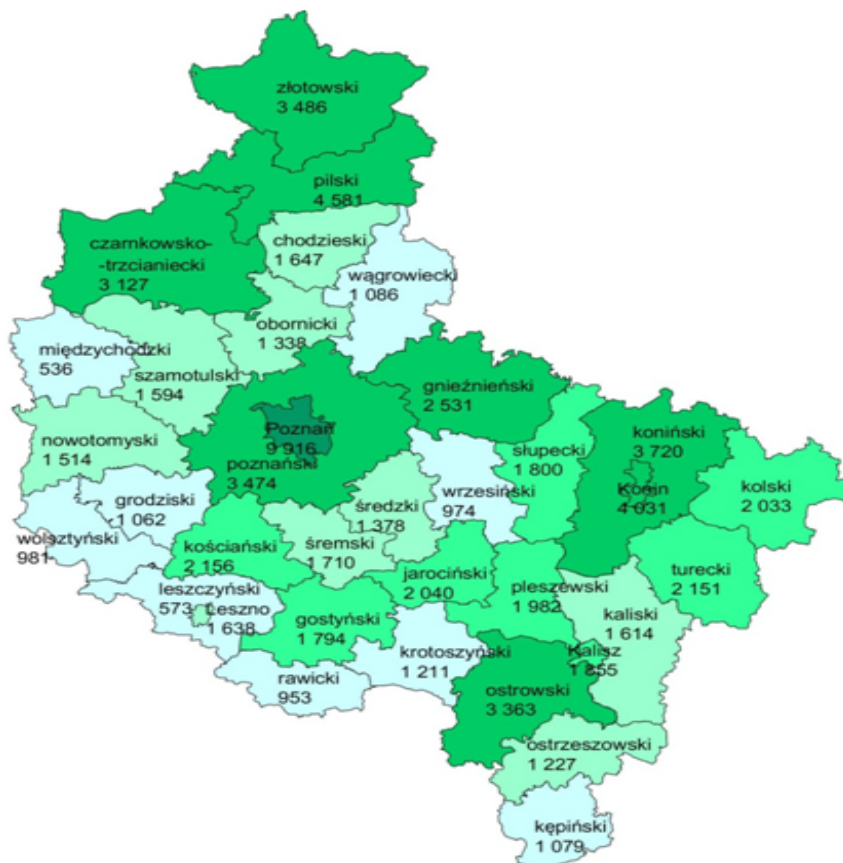
- posiłku,
- świadczenia pieniężnego w postaci zasiłku celowego na zakup posiłku lub żywności,
- świadczenia rzeczowego w postaci produktów żywnościowych.

Ogółem, z pomocy w dożywianiu skorzystało **76155** mieszkańców (↓ o 6 524 os.) wszystkich gmin województwa wielkopolskiego, z czego 44% to mieszkańcy wsi. Programem objęto **39 021 dzieci** (↑ o 8 194 dzieci) do czasu ukończenia szkoły ponadgimnazjalnej. **Z posiłku** w ramach programu skorzystało **31 777 osób** (42% z liczby objętych programem), w tym **7 568 dzieci** do czasu rozpoczęcia nauki w szkole podstawowej i **20 425 uczniów** do czasu ukończenia szkoły ponadgimnazjalnej. Pomoc w formie zasiłku celowego otrzymały **54404 osoby** (71,5% z liczby osób objętych programem).

Koszt realizacji programu na terenie województwa wielkopolskiego wyniósł w 2019 roku ogółem **55 458 816 zł** (↓ o 816 023 zł), z czego **1 921 2574 zł** (34,6%) to środki własne gmin, a **36 246 242 zł** stanowiła dotacja z budżetu państwa (65,4%).

Mapa nr 21 Liczba osób objętych programem „Pomoc państwa w zakresie dożywiania” w 2019 roku

²⁹⁾ <https://www.gov.pl/web/rodzina/maluch-2019>, dostęp na: 13.05.2020 r.

Źródło: Sprawozdanie Dożywianie za IV kwartał 2019r.

Najliczniej z „Pomocy państwa w zakresie dożywiania” skorzystali mieszkańcy gmin zlokalizowanych na terenie powiatów: m. Poznania (9 916 os.), piłskiego (4 581 os.), m. Konin (4 031 os.), konińskiego (3 720 os.), złotowskiego (3 486 os.), poznańskiego (3 474 os.), ostrowskiego (3 363 os.) oraz czarnkowsko-trzcianeckiego (3 127 os.).

W sprawozdaniu została wykazana również szacunkowa liczba dzieci i osób wymagających dożywiania, a nie objętych programem, w 2019 r. było to **212 osób** (↑ o 13 os.). Jako główny powód tej sytuacji wskazano ich niechęć do skorzystania z tej formy pomocy (197 osób).

Jednym z dodatkowych źródeł finansowania działań JOPS na rzecz korzystających z pomocy społecznej były również fundusze europejskie, w tym Wielkopolski Regionalny Program Operacyjny 2014+. W województwie wielkopolskim przewidziano między innymi dofinansowanie przedsięwzięć mających na celu ułatwienie dostępu do przystępnych cenowo, trwałych oraz wysokiej jakości usług o charakterze społecznym polegających na:

- wsparciu rodziny i systemu pieczy zastępczej, w tym działań na rzecz usamodzielnienia osób opuszczających pieczę zastępczą,
- świadczeniu usług opiekuńczych i asystenckich,
- wsparciu opiekunów faktycznych w opiece nad osobami niesamodzielnymi,
- zwiększeniu dostępu do mieszkalnictwa wspomaganego.

W 2019 roku w województwie realizowano 41 projektów, w tym 3 pozakonkursowych (przeznaczonych dla konkretnych podmiotów, które złożą wnioski o dofinansowanie projektu) i 38 konkursowych. Łączna wartość ww. projektów wyniosła 62 827 606,42 zł, przy czym dofinansowanie opiewało na kwotę 59 657 676,45 zł. Liczba JOPS zaangażowanych w realizację wyniosła 50 jednostek, przy czym niektóre realizowały w 2019 roku kilka projektów usługowych. Warto podkreślić, że wszystkie ww. projekty realizowane były w formule partnerskiej, tj. z innymi samorządami, organizacjami pozarządowymi lub podmiotami ekonomii społecznej.³⁰⁾

³⁰⁾ Dane Departamentu Wdrażania Europejskiego Funduszu Społecznego UMWW.

Ponadto z danych otrzymanych z wielkopolskich gmin i powiatów wynika, że w 2019 roku 10 jednostek organizacyjnych pomocy społecznej realizowało projekty z dofinansowaniem UE z zakresu aktywnej integracji, których celem widzącym była integracja i aktywizacja społeczno-zawodowa osób i rodzin zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym. Z danych otrzymanych z Wojewódzkiego Urzędu Pracy³¹⁾ wynika, że „obecnie realizowanych jest 9 projektów na łączną kwotę 9 515 945,45 zł, w których ośrodki pomocy społecznej lub powiatowe centra pomocy rodzinie są partnerami lub partnerami wiodącymi – łącznie 10 podmiotów”. Ponadto do 2020 roku zakończona została realizacja 49 projektów z aktywnej integracji, których łączna wartość wyniosła 55 276 446,30 zł.

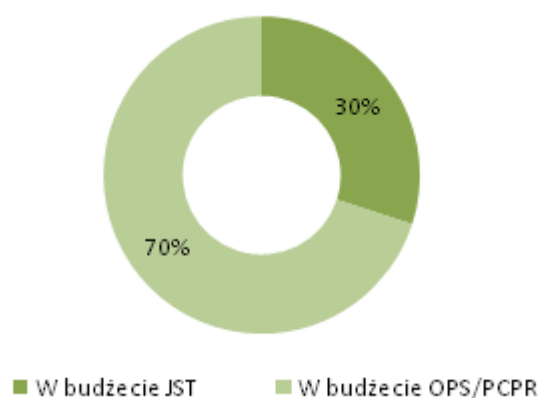
Środki unijne w pomocy społecznej nie są przeznaczane jedynie na wsparcie dla osób korzystających, ale również na reorganizację pracy w ośrodkach pomocy społecznej, przygotowanie merytoryczne personelu do wprowadzanych zmian modelu funkcjonowania ośrodków oraz realizację pracy socjalnej i usług wg. nowego modelu. Z tej formy wsparcia w 2019 roku skorzystały 4 ośrodki pomocy społecznej z terenu województwa wielkopolskiego w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój. Reasumując, wielkopolskie samorządy poszukują i korzystają z dodatkowych źródeł finansowania dodatkowych zadań realizowanych na rzecz mieszkańców własnych gmin i powiatów.

10. Środki finansowe na wydatki w pomocy społecznej i innych obszarach polityki społecznej w budżecie jednostki samorządu terytorialnego

Opisując część sprawozdania dotyczącą środków finansowych należy podkreślić, iż zawarte w niej dane pochodzą ze sprawozdań budżetowych gmin i powiatów (Rb-28) (Sprawozdanie z wykonania planu wydatków budżetowych jednostki samorządu terytorialnego), a wydatki wyszczególnione w sprawozdaniu OZPS stanowią jedynie część wydatków ponoszonych przez JST w obszarze pomocy społecznej (uwzględniające m.in. kwoty świadczeń z pomocy społecznej, wydatki na usługi społeczne), polityki społecznej (uwzględniające m.in. świadczenie wychowawcze, wydatki na pieczę zastępczą, fundusz alimentacyjny, prowadzenie żłobków) oraz ochrony zdrowia.

Kwota na realizację wybranych działań w zakresie pomocy społecznej i innych obszarów polityki społecznej, wydatkowana w 2019 roku i wykazana przez ośrodki pomocy społecznej i powiatowe centra pomocy rodzinie, wyniosła 6 103 740 921 zł. Budżety OPS wzrastają m.in. z uwagi na obsługiwane niektórych zadań, które wykraczają poza realizację ustawy o pomocy społecznej, np. świadczeń rodzinnych. Wzrost wydatków na świadczenie wychowawcze 500+ spowodowane zmianami, które nastąpiły w 2019 również przyczyniły się do wzrostu wydatków przeznaczonych na wsparcie rodziny. Od 1 lipca 2019 roku świadczenie wychowawcze przysługuje na wszystkie dzieci do 18. roku życia, bez względu na dochody uzyskiwane przez rodzinę.

Wykres nr 40 Procentowy rozkład środków finansowych przeznaczonych na wybrane działania w pomocy społecznej i polityce społecznej w budżetach OPS/PCPR oraz budżetach JST w 2019 rok

Źródło: Opracowanie własne na podstawie OZPS za 2019 r.

W budżetach OPS/PCPR znajdowała się znaczna część kwoty (70%) wydatkowanej w zakresie wybranych zadań w obszarze pomocy społecznej i polityki społecznej. Sporą część wydatków stanowią środki przeznaczone na świadczenia rodzinne. Wzrastają środki finansowe wydatkowane przez JST na usługi społeczne.

³¹⁾ Instytucja Pośrednicząca Wielkopolskiego Regionalnego Programu Operacyjnego na lata 2014-2020, m.in. w ramach Poddziałania 7.1.2. Aktywna integracja

Poniżej znajduje się prezentacja wysokości środków finansowych wydatkowanych w Wielkopolsce na realizację zadań z zakresu pomocy społecznej i polityki społecznej. Pod tabelą znajduje się analiza dominujących tendencji dotyczących wydatków samorządów gminnych i powiatowych w roku oceny.

Tabela nr 3 Środki finansowe przeznaczone w latach 2018, 2019 na wybrane wydatki w obszarze pomocy społecznej i polityki społecznej oraz prognozy na rok 2020

WYSZCZEGÓLNIENIE		Rok 2018	Rok oceny 2019	Prognoza 2020
OGÓLEM				
OGÓLEM (działy)	1	X	6 103 740 921	6 740 398 855
W tym: w budżecie OPS/PCPR	2	X	4 274 646 337	4 727 113 268
851 - OCHRONA ZDROWIA				
85153 - Przeciwdziałanie narkomanii	3	3 384 913	3 474 426	3 998 302
w tym: w budżecie OPS / PCPR	4	531 974	481 682	672 832
85154 - Przeciwdziałanie alkoholizmowi	5	63 669 323	65 075 709	68 183 658
w tym: w budżecie OPS / PCPR	6	11 310 780	11 693 673	14 152 020
852 - POMOC SPOŁECZNA				
85202 - Domy pomocy społecznej	7	375 768 800	405 945 954	421 356 882
w tym: w budżecie OPS / PCPR	8	108 956 835	119 911 517	132 061 507
85203 - Ośrodki Wsparcia	9	59 738 415	69 886 063	70 951 173
w tym: w budżecie OPS / PCPR	10	18 404 959	20 694 308	19 684 046
85205 - Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie	11	3 213 024	3 637 178	3 733 746
w tym: w budżecie OPS / PCPR	12	2 232 460	2 539 794	2 723 462
85213 - Składki na ubezpieczenie zdrowotne opłacane za osoby pobierające niektóre świadczenia z pomocy społecznej oraz za osoby uczestniczące w zajęciach centrum integracji społecznej	13	X	6 511 618	7 176 808
w tym: w budżecie OPS / PCPR	14	X	5 806 051	6 319 060
85214 - Zasilki okresowe, celowe i pomoc w naturze oraz składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe	15	88 806 156	87 098 049	89 124 541
w tym: w budżecie OPS / PCPR	16	87 439 306	85 514 649	87 073 948
85215 - Dodatki mieszkaniowe	17	65 686 409	61 691 725	64 680 510
w tym: w budżecie OPS / PCPR	18	30 736 891	29 222 779	31 410 441
85216 - Zasilki stale	19	68 591 056	71 163 308	71 252 675
w tym: w budżecie OPS / PCPR	20	65 818 827	67 784 234	68 135 748
85218 - Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie	21	31 204 295	32 831 273	34 492 038
w tym: w budżecie OPS/PCPR	22	31 144 417	32 831 273	33 295 038
85219 - Ośrodek Pomocy Społecznej	23	241 883 422	260 757 908	276 281 427
w tym: w budżecie OPS/PCPR	24	241 117 070	259 598 776	274 936 164
85220 - Specjalistyczne poradnictwo, mieszkania chronione i ośrodki interwencji kryzysowej	25	7 390 671	8 342 521	9 107 181
w tym: w budżecie OPS / PCPR	26	3 641 839	4 471 722	5 035 725
85228 - Usługi opiekuńcze i specjalistyczne usługi opiekuńcze	27	75 514 889	88 499 117	99 165 108
w tym: w budżecie OPS / PCPR	28	41 342 200	47 595 605	55 053 417
85230 - Pomoc w zakresie dożywiania	29	55 449 395	54 474 734	54 839 858

w tym: w budżecie OPS / PCPR	30	54 128 273	52 892 150	53 289 282
85231 - Pomoc dla cudzoziemców	31	38 696	42 320	32 400
w tym: w budżecie OPS / PCPR	32	38 696	42 320	32 400
W tym (z wiersza 31): Wydatki na pomoc dla cudzoziemców w celu integracji ze środowiskiem (cudzoziemcy, którzy uzyskali status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą)	33	9 828	9 820	0
w tym: w budżecie OPS / PCPR	34	9 828	0	0
85232 - Centra Integracji Społecznej	35	5 466 416	3 782 724	10 385 057
w tym: w budżecie OPS / PCPR	36	1 086 633	851 657	857 627
85278 - Usuwanie skutków klęsk żywiołowych	37	1 125 297	129 119	71 400
w tym: w budżecie OPS / PCPR	38	993 905	122 581	60 000
85295 - Pozostała działalność	39	31 675 798	46 009 601	49 522 081
w tym: w budżecie OPS / PCPR	40	14 423 202	17 330 387	21 602 391
853 - POZOSTAŁE ZADANIA W ZAKRESIE POLITYKI SPOŁECZNEJ				
85311 - Rehabilitacja zawodowa i społeczna osób niepełnosprawnych	41	21 221 781	23 047 446	24 790 364
w tym: w budżecie OPS / PCPR	42	9 599 526	10 798 091	11 233 930
85321 - Zespoły orzekania o niepełnosprawności	43	11 502 945	13 075 670	11 283 467
w tym: w budżecie dyspozycji OPS / PCPR	44	3 526 839	4 039 622	3 664 814
85324 - Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych	45	41 378 324	42 494 271	40 153 371
w tym: w budżecie OPS / PCPR	46	20 489 342	18 249 557	19 640 518
85395 - Pozostała działalność w zakresie polityki społecznej	47	40 422 277	27 868 381	30 773 276
w tym: w budżecie OPS / PCPR	48	22 720 580	10 250 998	13 648 377
854 - EDUKACYJNA OPIEKA WYCHOWAWCZA				
85415 - Pomoc materialna dla uczniów o charakterze socjalnym	49	20 360 040	21 698 670	17 618 277
w tym: w budżecie OPS / PCPR	50	11 056 947	10 815 486	10 325 304
85416 - Pomoc materialna dla uczniów o charakterze motywacyjnym	51	5 102 719	6 142 444	6 451 245
w tym: w budżecie OPS / PCPR	52	18 960	169 990	174 537
855 - RODZINA				
85501 - Świadczenie wychowawcze	53	2 220 857 170	3 058 228 558	3 627 238 563
w tym: w budżecie OPS / PCPR	54	1 726 005 603	2 268 089 409	2 661 211 489
85502 - Świadczenia rodzinne, świadczenie z funduszu alimentacyjnego oraz składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe z ubezpieczenia społecznego	55	1 163 603 912	1 189 742 123	1 198 824 852
w tym: w budżecie OPS / PCPR	56	932 361 849	925 310 970	945 326 524
85504 - Wspieranie rodziny	57	119 851 157	130 117 255	102 916 773
w tym: w budżecie OPS / PCPR	58	107 232 730	114 222 944	91 104 013
85505 - Tworzenie i funkcjonowanie żłobków	59	90 922 836	97 996 385	109 129 020
w tym: w budżecie OPS / PCPR	60	67 200	182 601	187 335
85506 - Tworzenie i funkcjonowanie klubów dziecięcych	61	747 934	958 496	1 490 778
w tym: w budżecie OPS / PCPR	62	0	291 031	411 031
85507 - Dzienni opiekunowie	63	547 824	595 271	685 540
w tym: w budżecie OPS / PCPR	64	0	37 259	0
85508 - Rodziny zastępcze	65	122 536 032	132 105 815	136 941 467

w tym: w budżecie OPS / PCPR	66	113 638 858	122 232 845	127 411 271
85510 - Działalność placówek opiekuńczo-wychowawczych	67	74 888 510	79 974 361	87 454 460
w tym: w budżecie OPS / PCPR	68	18 555 997	22 488 899	28 115 396
85513 - Składki na ubezpieczenie zdrowotne opłacane za osoby pobierające niektóre świadczenia rodzinne, zgodnie z przepisami ustawy o świadczeniach rodzinnych oraz za osoby pobierające zasiłki dla opiekunów, zgodnie z przepisami ustawy z dnia 4 kwietnia 2014 r. o ustaleniu i wypłacie zasiłków dla opiekunów	69	X	10 342 428	10 292 557
w tym: w budżecie OPS / PCPR	70	X	8 081 477	8 263 621
85514 - Składki na ubezpieczenie zdrowotne opłacane za osoby przebywające na urloпах wychowawczych, za osoby zatrudnione jako nianie oraz za osoby sprawujące osobistą opiekę nad dzieckiem	71	X	0	0
w tym: w budżecie OPS / PCPR	72	X	0	0

Źródło: Tabela budżetowa z OZPS za 2019 r.

Środki finansowe w dziale 852 – Pomoc Społeczna, rozdziale 85295 – Pozostała działalność JST najczęściej wydatkowały na: realizację Programu "Pomoc państwa w zakresie dożywiania" jako wkład własny, stypendia szkolne, wydatki związane z realizacją i obsługą programu Karta Dużej Rodziny, pomoc (dodatek) dla osób mających ustalone prawo do świadczenia pielęgnacyjnego, finansowanie klubu seniora, dotację celową dla organizacji prowadzącej działalność pożytku publicznego dotyczącą zadań publicznych z zakresu pomocy społecznej.

Należy zwrócić uwagę na wydatki związane z pieczą zastępczą. Środki finansowe wykazane przez JST w rozdziale budżetowym 85508 – Rodziny zastępcze w roku oceny wyniosły 132 105 815 zł. W prognozach wykazanych na rok 2020 JST wykazują wzrost wydatków na ten cel. Prognozowany wzrost potrzebnych środków przeznaczanych na ten cel może wynikać z tego, iż zgodnie z art. 191 ust. 8 i 9 ustawy o wspieraniu rodziny i pieczy zastępczej, w przypadku umieszczenia dziecka w pieczy zastępczej gmina ponosi wydatki w wysokości: 10% w pierwszym roku pobytu dziecka w pieczy zastępczej, 30% – w drugim roku i 50% w trzecim i kolejnych latach pobytu dziecka w pieczy zastępczej. W ostatnich latach wzrastają również wydatki przeznaczane na pieczę instytucjonalną, w 2019 roku wydatki w rozdziale 85510 – Działalność placówek opiekuńczo-wychowawczych wyniosły 79 974 361 zł. We wnioskach końcowych formułowanych przez pracowników OPS i PCPR, pojawia się wiele odniesień do zabezpieczenia finansowego tego obszaru oraz rozwoju rodzinnych form pieczy zastępczej, jako tej najbardziej funkcjonalnej dla dziecka. Przykładowe wnioski:

Wzrastająca liczba dzieci umieszczonych w rodzinach zastępczych oraz liczba zapytań z innych ośrodków o możliwość umieszczenia dzieci w pieczy zastępczej wskazuje na ciągłą potrzebę rozwoju rodzicielstwa zastępczego tj. pozyskania nowych rodzin zastępczych. (PCPR)

Obserwujemy również rosnące koszty związane z pobytem dzieci w pieczy zastępczej, główną przyczyną tego zjawiska jest konieczność refundacji kosztów do PCPR w Kępnie w wysokości 30 % lub 50 % , ponieważ dzieci przebywają w pieczy zastępczej powyżej 2 i 3 lat. (OPS)

Konieczne jest jednak wspieranie rozwoju rodzinnej pieczy zastępczej i zwiększanie zatrudnienia profesjonalnej kadry w systemie pieczy zastępczej. Warunkiem rozwoju rodzinnych form pieczy i pozyskania nowych rodzin zawodowych jest wspieranie tych rodzin poprzez zatrudnienie koordynatorów, psychologa, dostęp do pomocy psychologa, prawnika, pedagoga. (PCPR)

Wzrastają wydatki związane z zapewnieniem wsparcia w domach pomocy społecznej. Środki finansowe ujęte w rozdziale budżetowym 85202 – Domy pomocy społecznej w latach 2018-2019 zwiększyły się o 30 177 154 zł. W 2020 roku JST planują wydatkować na ten cel 421 356 882 zł. Przedstawiciele OPS zaznaczają, że wydatki na ten cel stanowią istotną część budżetu gminy. Poniżej kilka cytatów z wniosków końcowych sformułowanych przez pracowników ośrodków pomocy społecznej.

Analizując wydatki na poszczególne rodzaje świadczeń należy zwrócić szczególną uwagę na znaczny wzrost kosztów utrzymania osób przebywających w domach pomocy społecznej. Proces starzenia się społeczeństwa spowodował, że z roku na rok będzie wzrastała liczba beneficjentów Domów Pomocy

społecznej, oraz usług opiekuńczych. Zmiana ustawy o pomocy społecznej w 2004r. nałożyła na gminy obowiązek współfinansowania kosztów pobytu mieszkańców naszej gminy. (OPS)

Ponadto wzrasta liczba osób wymagających zapewnienia pomocy w postaci usług opiekuńczych w miejscu zamieszkania jak również zapewnienia pomocy w formie całodobowej opieki i pielęgnacji świadczonej przez domy pomocy społecznej.

Gmina nie dysponuje również placówkami całodobowej pomocy, np. Domy Pomocy Społecznej. Mimo wysokich kosztów utrzymania w tych instytucjach, z uwagi na konieczność wsparcia tą formą pomocy w ostatnich latach zanotowano wzrost liczby osób umieszczanych w DPS-ach. (OPS)

Rosną potrzeby związane z zapewnieniem całodobowej opieki dla osób tego wymagających, stąd też nie maleje zapotrzebowanie na Domy Pomocy Społecznej, co powoduje wzrastające koszty utrzymania mieszkańca. Jednakże wraz ze wzrostem utrzymania mieszkańca wrasta także standard w jakich żyją osoby skierowane do DPS. (OPS)

Wzrastają wydatki związane z zapewnieniem usług opiekuńczych i specjalistycznych usług opiekuńczych. W rozdziale budżetowym 85228 – usługi opiekuńcze i specjalistyczne usługi opiekuńcze w porównaniu z 2018 rokiem w 2019 wydatkowano o **12 984 228 zł więcej**. **Prognozy na 2020 rok wskazują na dalszy wzrost wysokości środków** przeznaczonych na ten cel, o 10 665 991 zł w porównaniu z 2019 rokiem. Zapewnienie opieki środowiskowej dla wielu gmin staje się działaniem priorytetowym.

Od kilku lat wzrasta liczba osób korzystających z usług opiekuńczych, co determinuje konieczność zabezpieczenia środków finansowych na ten cel. Nieuchronny proces starzenia się społeczeństwa powoduje konieczność zapewnienia pomocy osobom starszym chorym i niepełnosprawnym. Niezwykle ważne jest wzmocnienie środowiskowych form wsparcia dla tej grupy osób w miejscu zamieszkania, które nie są w stanie samodzielnie zapewnić swoich potrzeb. (OPS)

Zwiększająca się liczba osób w wieku poprodukcyjnym oraz z długotrwałymi, ciężkimi chorobami lub niepełnosprawnościami wymaga kontynuacji działań wspierających zarówno w sposób pieniężny oraz niepieniężny (w tym w formie usług opiekuńczych). (OPS)

Pozytywnym trendem są wzrastające wydatki JST w rozdziale 85203 – ośrodki wsparcia. W roku oceny w porównaniu z 2018 rokiem wydatkowano na ten cel 10 147 648 zł więcej.

Dobrze działają i rozwijają się ośrodki wsparcia, w tym środowiskowy dom samopomocy oraz warsztaty terapii zajęciowej, które zapewniają dzienną pomoc i wsparcie osobom niepełnosprawnym z terenu powiatu gostyńskiego. Ww. placówki cieszą się coraz większym zainteresowaniem. Wskazane jest dalsze wspieranie powiatowych ośrodków wsparcia. (PCPR)

Starzejące się społeczeństwo generuje konieczność organizacji wsparcia w lokalnym środowisku poprzez tworzenie dziennych ośrodków wsparcia czy też opieki krótkoterminowej - całodobowej. Działania te wpisują się w deinstytucjonalizację opieki senioralnej. (PCPR)

W 2019 rok w porównaniu z 2018 roku odnotowano wzrost wysokości środków przeznaczanych na zasiłki stałe o 2 572 252 zł. Wśród korzystających z pomocy społecznej wzrasta liczba osób przewlekle chorych i osób z niepełnosprawnością. W 2019 roku (trzeci rok z rzędu) dominującym powodem przyznania świadczenia z pomocy społecznej była długotrwała lub ciężka choroba. Zasiłek stały, obok zasiłku okresowego i celowego jest świadczeniem udzielanym w ramach ustawy o pomocy społecznej. Kwota zasiłku to różnica między kryterium dochodowym a dochodem osoby gospodarującej lub osoby w rodzinie. Ponadto, w przypadku osób samotnie gospodarujących kwota zasiłku nie może być wyższa 645 zł, kwota zasiłku stałego jest prawie dwukrotnie niższa aniżeli kwota minimum socjalnego oraz o 54 zł niższa od kwoty wyznaczającej minimum egzystencji, czyli granicę ubóstwa po przekroczeniu której zagrożone jest życie człowieka i zaspokojenie najbardziej podstawowych potrzeb gwarantujących fizyczne przetrwanie jednostki.

Pozytywnym trendem jest powiększająca się infrastruktura żłobków i klubów dziecięcych. W latach 2016-2019 rośnie zarówno liczba takich placówek, jak i liczba miejsc. W roku oceny JST wydatkowały na żłobki – 97 996 385 zł, na kluby dziecięce – 958 496 zł, a na dziennych opiekunów 595 271 zł.

Pozytywnym trendem są wzrastające wydatki JST w rozdziale 85220 – specjalistyczne poradnictwo, mieszkania chronione i ośrodki interwencji kryzysowej w odpowiedzi na problemy rodzin związane z przemocą domową, czy bezradnością w sprawach opiekuńczo-wychowawczych. W 2019 roku środki wydatkowane na ten cel w porównaniu z 2018 rokiem wzrosły o 951 850 zł. Poniżej znajduje się

kilka cytatów z wniosków końcowych i rekomendacji OPS/PCPR, które potwierdzają duże znaczenie i wartość tych usług dla społeczności lokalnej:

Niezbędnym narzędziem w pracy jest pomoc w formie poradnictwa specjalistycznego w szczególności psychologicznego a także terapeutycznego (terapia rodzinna). Poradnictwo specjalistyczne (socjalne) jest świadczone przez pracowników socjalnych w ramach prowadzonej pracy socjalnej. (OPS)

Zwiększenie oferty pomocowej dla rodzin zagrożonych wykluczeniem społecznym, niewydolnych wychowawczo - specjalistyczne poradnictwo psychologiczne, prawne, grupy wsparcia. (OPS)

Zwiększenie oferty pomocy społecznej dla rodzin i osób w zakresie: dostępności specjalistów w celu profesjonalnego wsparcia dla rodzin zagrożonych wykluczeniem społecznym, specjalistycznego poradnictwa dla rodzin niewydolnych wychowawczo, środowiskowej pracy socjalnej poprzez realizację projektów socjalnych, programów osłonowych, ministerialnych i innych. (OPS)

Na podstawie analizy zasobów pomocy społecznej w Gminie Y rekomendowane jest dalsze szkolenie i doskonalenie specjalistyczne i problemowe kadry, zwiększenie dostępności do specjalistycznego poradnictwa, prowadzenie działań profilaktycznych, ze szczególnym uwzględnieniem dzieci i młodzieży we współpracy z placówkami oświatowymi, pozyskiwanie środków zewnętrznych na realizację działań o charakterze integracyjnym oraz profilaktyczno-wspierającym. (OPS)

Dalsze rozwijanie specjalistycznego poradnictwa w szczególności dla osób sprawujących rodzinną pieczę zastępczą oraz dzieci umieszczonych w pieczy zastępczej, rodzin z problemami opiekuńczo-wychowawczymi oraz rodzin z problemem przemocy w rodzinie. (PCPR)

Poradnictwo specjalistyczne w szczególności: prawne, psychologiczne i rodzinne jest świadczone osobom i rodzinom, które mają trudności lub wykazują potrzebę wsparcia w rozwiązywaniu swoich problemów życiowych, bez względu na posiadany dochód. W Powiatowym Centrum Pomocy Rodzinie w miejscowości X, poradnictwo specjalistyczne funkcjonuje w ramach Działu Pieczy Zastępczej. Coraz większe zainteresowanie oraz duża liczba osób korzystających z tej formy wsparcia sprawia, że średni czas oczekiwania na poradę psychologiczną wynosi około trzech tygodni. (PCPR)

11. Działalność organizacji pozarządowych finansowanych przez SWW

W tegorocznej edycji Oceny Zasobów Pomocy Społecznej, dział dotyczący działalności organizacji pozarządowych stworzony został po przeanalizowaniu dokumentów zawierających wykazyrostrzygniętych konkursów na dofinansowanie działalności organizacji pozarządowych w obrębie pomocy społecznej ze środków Samorządu Wojewódzkiego oraz środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych.

Pierwszy konkurs dotyczył **wspierania zadań z zakresu rehabilitacji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych** będących w 2019 roku w dyspozycji Samorządu Województwa Wielkopolskiego. W jego ramach uruchomiono 6 zadań, do których organizacje pozarządowe zgłosiły 57 projektów na łączną kwotę dofinansowania **4,5 mln złotych**.

Tabela nr 4 Zadania i kwota ich dofinansowania w konkursie wspierania zadań z zakresu rehabilitacji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych ze środków PFRON w 2019 roku

Nazwa zadania	Liczba dofinansowanych ofert	Kwota dofinansowania w zł
„Prowadzenie rehabilitacji osób niepełnosprawnych w różnych typach placówek”	23	1 792 496,00
„Organizowanie i prowadzenie szkoleń, kursów, warsztatów, grup środowiskowego wsparcia oraz zespołów aktywności społecznej dla osób niepełnosprawnych – aktywizujących zawodowo i społecznie te osoby”	8	690 000,00
„Organizowanie i prowadzenie szkoleń, kursów i warsztatów dla członków rodzin osób niepełnosprawnych, opiekunów, kadry i wolontariuszy bezpośrednio zaangażowanych	8	485 000,00

w proces rehabilitacji zawodowej lub społecznej osób niepełnosprawnych, ze szczególnym uwzględnieniem zagadnień dotyczących procesu integracji osób niepełnosprawnych w najbliższym środowisku i społeczności lokalnej, zwiększania ich aktywności życiowej i zaradności osobistej oraz niezależności ekonomicznej, podnoszenia umiejętności pracy z osobami niepełnosprawnymi, w tym sprawowania nad nimi opieki i udzielania pomocy w procesie ich rehabilitacji”		
„Organizowanie i prowadzenie zintegrowanych działań na rzecz włączania osób niepełnosprawnych w rynek pracy, w szczególności przez a) doradztwo zawodowe, b) przygotowanie i wdrożenie indywidualnego planu drogi życiowej i zawodowej, c) prowadzenie specjalistycznego poradnictwa zawodowego i pośrednictwa pracy, mających na celu przygotowanie do aktywnego poszukiwania pracy i utrzymania w zatrudnieniu osób niepełnosprawnych”	1	70 000,00
„Zakup, szkolenie i utrzymanie psów asystujących w trakcie szkolenia”	2	100 704,00
„Promowanie aktywności osób niepełnosprawnych w różnych dziedzinach życia społecznego i zawodowego.”	9	830 000,00
„Świadczenie usług wspierających, które mają na celu umożliwienie lub wspomaganie niezależnego życia osób niepełnosprawnych, w szczególności usług asystencji osobistej.”	4	365 000,00
„Opracowywanie lub wydawanie publikacji, wydawnictw ciągłych oraz wydawnictw zwartych, stanowiących zamkniętą całość, w tym na nośnikach elektromagnetycznych i elektronicznych: a) dotyczących problematyki związanej z niepełnosprawnością, b) kierowanych do osób niepełnosprawnych – w tym publikowanych drukiem powiększonym, pismem Braille’a lub publikowanych w tekście łatwym do czytania”	2	166 800,00
RAZEM:	57	4 500 000,00

Źródło: Załącznik nr 1 do uchwały nr 1105/2019 Zarządu Województwa Wielkopolskiego z dnia 7 sierpnia 2019 r.

Dobłą praktyką realizowaną przez samorządy jest finansowanie zadań wieloletnich w ramach otwartych konkursów ofert dla organizacji pozarządowych, które pozwalają na realizację działań długofalowych. Kolejny konkurs rozstrzygnięty w 2019 roku został dedykowany zadaniom wieloletnim, które będą realizowane w latach 2019-2021. Przeznaczono na ten cel 360 000,00 zł.

Tabela nr 5 Zadania i kwotadofinansowania w konkursie wspierania zadań publicznych województwa wielkopolskiego z dziedziny pomocy społecznej realizowanych w latach 2019-2021

Nazwa zadania	Liczba dofinansowanych ofert	Kwota dofinansowania w zł w latach 2019-2021
Upowszechnianie (w tym pozyskiwanie partnerów z subregionów Wielkopolski) Programu „Wielkopolska Karta Rodziny”.	1	90 000,00
Przeprowadzenie kampanii społeczno-edukacyjnej dotyczącej problematyki	1	90 000,00

przeciwdziałania przemocy domowej, w tym utworzenie/aktualizowanie, upowszechnianie i administrowanie regionalną stroną internetową o przeciwdziałaniu zjawisku przemocy.		
Przeprowadzenie kampanii społeczno-edukacyjnej dotyczącej osób starszych, w tym utworzenie/aktualizowanie, upowszechnianie i administrowanie wielkopolskim portalem internetowym wymiany informacji dotyczącym osób starszych.	1	90 000,00
Wzmacnianie rozwoju społeczności lokalnych w Województwie Wielkopolskim poprzez działania animacyjno-aktywizujące.	1	90 000,00
Łącznie:	3	360 000,00

Załącznik nr 1 do uchwały nr 641/2019 Zarządu Województwa Wielkopolskiego z dnia 18 kwietnia 2019 r.

W 2019 roku w konkursach rocznych dofinansowano 36 ofert na kwotę 880 000,00 zł.

Tabela nr 6 Zadania i kwota ich dofinansowania w konkursie wspierania zadań publicznych województwa wielkopolskiego z dziedziny pomocy społecznej w 2019 roku

Nazwa zadania	Liczba dofinansowanych ofert	Kwota dofinansowania w zł
Zadanie pn. „Wspieranie inicjatyw na rzecz wielkopolskich rodzin”	6	123 000,00
Zadanie pn. „Przeprowadzenie audytu dostępności dla osób z niepełnosprawnościami min. 30 instytucji użyteczności publicznej podlegających samorządowi województwa wielkopolskiego z wykorzystaniem narzędzia pomiaru dostępności instytucji użyteczności publicznej dla osób z niepełnosprawnościami”	1	35 000,00
Zadanie pn. „Realizacja przedsięwzięć na rzecz integracji międzypokoleniowej”	5	100 000,00
Zadanie pn. „Realizacja działań na rzecz wsparcia rodzin i opiekunów osób starszych niesamodzielnych”	1	30 000,00
Zadanie pn. „Realizacja subregionalnych i/lub regionalnych przedsięwzięć prezentujących pozytywny wizerunek seniora i/lub promujących aktywny styl życia osób starszych”	7	100 000,00
Zadanie pn. „Popularyzowanie działalności i współpracy rad seniorów z województwa wielkopolskiego poprzez spotkania, szkolenia, warsztaty”	1	65 000,00
Zadanie pn. „Wspieranie dostępu do wczesnej wielospecjalistycznej rehabilitacji dla osób bez orzeczonej niepełnosprawności/orzeczonego stopnia niepełnosprawności. Zadanie skierowane np. do dzieci na etapie wczesnej rehabilitacji, osób po udarze, osób po wypadkach”	5	200 000,00
Zadanie pn. „Promocja pozytywnych postaw w stosunku do osób z różnymi rodzajami niepełnosprawności zwłaszcza wśród dzieci i młodzieży”	4	101 000,00

Zadanie pn. „Zapewnienie wsparcia osobom z niepełnosprawnościami i terminalnie chorym oraz ich rodzinom poprzez działalność hospicyjną lub wolontariat szpitalny”	2	46 000,00
Zadanie pn. „Realizacja subregionalnego wsparcia żywnościowego polegającego na przyjmowaniu, magazynowaniu, dystrybucji i monitoringu wydawania żywności dla osób najbardziej potrzebujących we współpracy z innymi organizacjami pozarządowymi”	4	80 000,00
Łącznie:	36	880 000, 00

Źródło: Załącznik nr 1 do uchwały nr 693/2019 Zarządu Województwa Wielkopolskiego z dnia 9 maja 2019 r.

Spośród wszystkich projektów⁸ obejmowało swoim działaniem obszar całej Wielkopolski, dwa spośród nich kierowały swoje działania do rodzin z dziećmi, trzy do osób z niepełnosprawnością, jeden do opiekunów osób niesamodzielnych i dwa do seniorów. Najwięcej, bo aż 13 projektów w tym konkursie obejmuje swoim zasięgiem subregion poznański, 10 – subregion kaliski, 9 – leszczyński, 8 – koniński, 8 – kaliski i 7 – pilski.

12. Wnioski i rekomendacje

12.1. Infrastruktura społeczna

1. Gminne zasoby mieszkań komunalnych kurczą się z roku na rok. W świetle sprawozdań gminnych w roku oceny **liczba mieszkań komunalnych znajdujących się w zasobach gminy zmalała – z 52 807 w 2018 roku do 52 015 w roku 2019** (↓ o 792 mieszkania). Prawdopodobnie wynika to z faktu coraz częstszego wykupu przez lokatorów mieszkań komunalnych na własność. Niektóre samorządy, aby jeszcze bardziej zwiększyć atrakcyjność takiego rozwiązania wprowadzają bonifikaty (tak, jak w przypadku mieszkań zakładowych), gdzie np. można wykupić mieszkanie za 10% jego rynkowej wartości. Każda gmina ustala własny poziom zniżek na wykup mieszkania komunalnego. Są jednak miasta, które całkowicie zrezygnowały z bonifikat.³²⁾ Z punktu widzenia polskiego permanentnego kryzysu mieszkaniowego oraz niezaspokojonych potrzeb mieszkaniowych osób, których nie stać na zakup mieszkania oraz jego wynajęcie na rynku komercyjnym, kurczenie się gminnych zasobów mieszkaniowych jest zjawiskiem negatywnym. Naruszana w ten sposób jest również zasada sprawiedliwości społecznej w obszarze braku równych szans w dostępie do gminnych zasobów mieszkaniowych dla wszystkich mieszkańców danej gminy, którzy znajdują się w grupie osób uprawnionych do otrzymania mieszkania komunalnego.

2. **W roku oceny zmalała również liczba lokali socjalnych** – w roku 2018 wielkopolskie gminy dysponowały zasobem 6 256 mieszkań, a w 2019 – **5 085 mieszkaniami socjalnymi**. Z danych wykazanych w OZPS wynika, że 72 wielkopolskie gminy nie posiadały w 2019 r. w swoim zasobie w ogóle mieszkań socjalnych. Realizacja przez gminy zapisów ustawy o ochronie praw lokatorów i zasobie mieszkaniowym, nakładających na gminę obowiązek zabezpieczenia pomieszczeń tymczasowych dla osób i rodzin eksmitowanych, wymaga zwiększenia zasobu lokali socjalnych. **Gminy często borykają się z brakiem takich nieruchomości. Choćby z tego powodu, że muszą realizować wyroki eksmisyjne nie tylko tam, gdzie wierzycielem jest gmina, ale też te od spółdzielni mieszkaniowych, prywatnych właścicieli i innych instytucji występujących z powództwem eksmisyjnym.** Jeśli gminy nie wskażą pomieszczenia w wyznaczonym czasie (a wyroki realizują w kolejności chronologicznej, chyba, że lokatorzy są np. narażeni na niebezpieczeństwo zawalenia się budynku), komornik kieruje dłużnika do noclegowni albo schroniska. Gdy dłużnik zostaje pozbawiony prawa do tymczasowego pomieszczenia, bo np. stosował przemoc względem rodziny, wówczas komornik również powiadamia gminę i ona typuje noclegownię, schronisko lub inną placówkę zapewniającą miejsca noclegowe dla osób znajdujących się w takiej sytuacji.³³⁾

³²⁾ <http://www.morizon.pl/blog/mieszkanie-komunalne-poradnik/>, dostęp: 30.05.2017 r.

³³⁾ <http://regiodom.pl/porta/wiadomosci/zmiany-w-prawie/eksmisja-2016-komu-należy-sie-mieszkanie-socjalne-lokal-zastępczy-komu-ni>, dostęp: 30.05.2017 r.

3. Istotnym problemem większości gmin są **niewystarczające zasoby infrastruktury społecznej w zakresie opieki nad dziećmi w wieku do lat 3**. Pomimo stałego wzrostu dostępności różnych form opieki nad najmłodszymi nadal występują powiaty, na terenie których nie funkcjonuje żadna z form instytucjonalnej opieki nad dziećmi do lat 3. **Na 226 wielkopolskich gmin opiekę żłobkową świadczyło 98 gmin – 43,4% (dla porównania, w 2017 roku – 80 gmin, 35,4% wszystkich samorządów gminnych). W 2018 roku 17 z 19 gmin miejskich oferowało przynajmniej jedną placówkę opieki żłobkowej. Wśród gmin miejsko-wiejskich 54 z 91 posiadało taką placówkę, a wśród wiejskich jedynie 27 na 116. W 2018 roku średni odsetek dzieci w wieku do lat 3 objętych opieką żłobkową w Wielkopolsce wyniósł 10,3%. Wartość tego wskaźnika na terenach wiejskich wynosiła 4,0%, a na terenach miejskich 16,1%. W stosunku do 2017 roku, wartość wskaźnika uległa lekkiej poprawie: dla ogółu województwa wyniosła wówczas 8,4%, przy czym (podobnie jak w roku 2018) na terenach wiejskich była o ponad 10 pkt. procentowych niższa aniżeli na obszarach wiejskich (w miastach osiągnęła wartość 13,6%, a na wsiach 2,8%). W sytuacji niewystarczających środków finansowych na realizację zadań własnych gmin, rozbudowa infrastruktury mogłaby odbyć się w oparciu o partnerstwo publiczno-prywatne lub wykorzystanie możliwości poszerzenia infrastruktury w ramach środków będących do dyspozycji w Wielkopolskim Regionalnym Programie Operacyjnym. Rekomenduje się również zwiększenie środków z budżetu Ministerstwa Rodziny Pracy i Polityki Społecznej na upowszechnianie alternatywnych form opieki nad małym dzieckiem, takich jak klub dziecięcy oraz dzienny opiekun, których celem jest pomoc rodzicom w godzeniu pracy zawodowej z obowiązkami rodzinnymi (opieką nad dziećmi).**

4. W roku 2019 w porównaniu do 2018 wzrosła liczba klubów i innych miejsc spotkań dla seniorów (z 464 do 492), jednak **nadal blisko 40% wielkopolskich gmin nie posiadało na swoim terenie oferty klubów i innych miejsc spotkań dla seniorów (85 gmin)**. Samorządy powinny zwrócić uwagę na rozbudowę tego rodzaju infrastruktury. Działania wspierające seniorów i poprawiające jakość ich życia są możliwe do sfinansowania w ramach WRPO 2014+ Osi priorytetowej nr 7 Włączenie Społeczne, priorytetu inwestycyjnego 9iv „Ułatwianie dostępu do przystępnych cenowo, trwałych oraz wysokiej jakości usług, w tym opieki zdrowotnej i usług socjalnych świadczonych w interesie ogólnym”. Biorąc pod uwagę systematyczny wzrost odsetka ludności w wieku poprodukcyjnym w województwie wielkopolskim (w 2017 roku 19,4%), zmieniające się potrzeby, oczekiwania, styl życia osób starszych, które wymagają z jednej strony zapewnienia wsparcia i opieki tym niesamodzielnym, a z drugiej możliwości realizacji integracji społecznej osób aktywnych, samorządy powinny regularnie diagnozować sytuację osób starszych oraz konstruować ofertę usług w odpowiedzi na rozpoznane potrzeby.

5. Na terenie województwa wielkopolskiego **nie funkcjonuje żaden ośrodek dla cudzoziemców, co biorąc pod uwagę aktualny kryzys migracyjny i możliwe relokacje uchodźców z innych krajów europejskich, stanowi istotny deficyt w zasobie województwa.**

12.2. Korzystający z pomocy i wsparcia

1. **W ciągu kilku ostatnich lat liczba świadczeniobiorców w województwie wielkopolskim sukcesywnie maleje, od roku 2016 zmalała aż o 19,7% (25 648 os.). W Wielkopolsce tego typu świadczenie w 2019 r. przyznano 104 243 os. (↓ o 6 667 os.), co stanowiło 44,6% ogółu osób, którym udzielono pomocy i wsparcia. Świadczenie z pomocy społecznej w 2019 r. przyznano 76 150 rodzinom, które liczyły 161 357 os. (↓ o 10 707 os.).** Przyczyną poprawy warunków materialnych rodzin upatruje się przede wszystkim we wprowadzeniu rządowego programu 500+ (1 kwietnia 2016 roku), jednak wpływ na tę sytuację mógł mieć także dość znaczny spadek bezrobocia na przestrzeni kilku ostatnich lat, wzrost płacy minimalnej oraz systematyczny rozwój gospodarczy, dostrzegalny na poziomie wielu lokalnych samorządów (co zostało dostrzeżone na poziomie gminnych i powiatowych rekomendacji dołączonych do oceny zasobów pomocy społecznej). Zauważyć należy, że od roku 2016 liczba osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej z tytułu bezrobocia spadła dość znacznie (o 43,5%, czyli 14 261 rodzin). Niektóre z samorządów w poprawie sytuacji społeczno-gospodarczej upatrują również efektu realizowanych projektów unijnych, które wpłynęły, w ich ocenie, na rozwój gmin i powiatów (m.in. poprzez aktywizację zawodową prowadzoną w ramach projektów zewnętrznych, udzielanie wsparcia na rozwój przedsiębiorstw, dopłaty dla rolników, itp.). Być może zjawisko zmniejszania się liczby osób korzystających z pomocy społecznej jest wypadkową opisanych wyżej czynników, z pewnością jednak należy się przyglądać tym statystykom w kolejnych latach.

2. W roku 2019 po raz pierwszy od kilku lat nastąpił niewielki spadek (o 0,7 p.p.) osób długotrwale korzystających ze świadczeń pomocy społecznej (zarejestrowanych w systemach pomocy społecznej w ciągu ostatnich 36 miesięcy przez co najmniej 18 miesięcy). Dotąd można było obserwować **utrwalanie zjawiska pozostawiania w systemie osób długotrwale korzystających**. Dla przykładu, w 2016 roku 48,1% osób korzystających z pomocy należało do tej kategorii, w roku 2018 już 50,2%, natomiast w 2019 roku odsetek ten wysiósł 49,5%. Być może zadziałał tu efekt świadczenia wychowawczego 500+, który od lipca 2019 roku jest przyznawany na każde dziecko do 18 r.ż. pozostające na utrzymaniu rodziców, niezależnie od ich dochodu. Bez wątplenia należy to zjawisko obserwować w kolejnych latach i dopiero wtedy będzie można sformułować uprawnione tezy dotyczące tej tendencji. **Należy również zabezpieczyć środki finansowe** na: pomoc materialną w postaci świadczeń pieniężnych kierowanych do grup zagrożonych marginalizacją i wykluczeniem społecznym, a także na pomoc niematerialną, realizowaną m.in. poprzez działania wykwalifikowanej kadry pomocy społecznej (np. asystenci rodziny), czy rozwój infrastruktury pomocy społecznej adresowanej do tej grupy.

3. Coraz częściej wśród klientów pomocy społecznej znajdują się osoby prowadzące jednoosobowe gospodarstwa domowe. Począwszy od roku 2018 grupa ta stała się liczniejsza niż grupa pozostałych gospodarstw domowych (w 2019 osiągnęła wartość 51,9%), w przeciągu ostatnich 3 lat został odnotowany wzrost o 3,8 p. p. W grupie wszystkich gospodarstw domowych otrzymujących świadczenia z pomocy społecznej 16,4% to 1-osobowe gospodarstwa domowe emerytów i rencistów.

4. Wzrasta odsetek osób starszych będących klientami pomocy społecznej. O ile w 2018 roku stanowili oni 22,1% tej grupy, to w 2019 roku już 23,8%.

5. W roku 2019 **spadła ponownie wartość wskaźnika deprivacji lokalnej** (stopień niezaspokojenia potrzeb mieszkańców wielkopolskich gmin wyrażony liczbą bezwzględną jako stosunek liczby osób w rodzinach, którym przyznano pomoc na każdy 1000 mieszkańców gminy) do 46,18 (co oznacza spadek w porównaniu do roku poprzedniego o 3,13 p. p.). Wskaźnik deprivacji lokalnej najwyższe wartości osiąga na terenach zlokalizowanych w północnej i wschodniej części województwa. Najwyższe wartości wskaźnika deprivacji lokalnej w roku 2019 wystąpiły w gminach: Małanów (152,41), Powidz (119,2), Chocz (113,68), Lipka (112,31) i Okonek (107,41). W tym zestawieniu znalazły się także gminy należące do powiatów: złotowskiego, chodzieskiego, jarocińskiego, tureckiego i kaliskiego. Zaleca się zintensyfikowanie działań na rzecz przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu, zwłaszcza na terenie gmin dotkniętych w największym stopniu deprivacją potrzeb.

6. Na przestrzeni kilku ostatnich lat czterema głównymi powodami udzielania pomocy i wsparcia w województwie wielkopolskim były niezmiennie: ubóstwo, bezrobocie, niepełnosprawność i długotrwała lub ciężka choroba, zmienna była natomiast ich kolejność na liście rankingowej w poszczególnych latach. Od trzech lat głównym powodem korzystania z pomocy społecznej w naszym województwie jest długotrwała lub ciężka choroba w rodzinie, następnie ubóstwo, niepełnosprawność i bezrobocie. We wszystkich tych kategoriach nastąpił spadek liczby rodzin korzystających, w stosunku do poprzedniego roku. W 2019 roku lista rankingowa wyglądała następująco: **1. Długotrwała lub ciężka choroba – 39 251** (o 506 rodzin), **2. Ubóstwo – 31 846 rodzin** (o 2 555 rodzin), **3. Niepełnosprawność – 29 233 rodzin** (o 1 301 rodzin) **4. Bezrobocie – 18 513 rodzin** (o 3 721 rodzin). Zaleca się zintensyfikowanie działań na rzecz przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu, adresowanych do tych grup beneficjentów.

7. Od kilku lat utrzymuje się tendencja spadkowa liczby klientów pomocy społecznej, niewątpliwie przekłada się to na spadek liczby **świadczeniobiorców świadczeń pieniężnych, pobierających zasiłki okresowe i celowe** (spadek, odpowiednio o 9% i 7% w stosunku do 2018 r.). Ponadto, wraz ze spadkiem liczby osób otrzymujących powyższe świadczenia z pomocy społecznej, **zmniejsza się również wartość wydatków gmin na ten cel** (odpowiednio o 5% i 3% w porównaniu z rokiem poprzednim).

8. W województwie wielkopolskim do 2017 roku systematycznie wzrastała liczba osób pobierających zasiłek stały. **Od 2018 roku obserwujemy spadek liczby osób pobierających ten typ świadczenia (o 460 os. w 2018 r. i 371 os. w 2019r.)**.Warto również zwrócić uwagę, że w Wielkopolsce ciągle zmniejsza się liczba osób funkcjonujących w rodzinie pobierających zasiłek stały, a równocześnie wzrasta liczba osób samotnie gospodarujących otrzymujących to świadczenie **(w 2019 roku ok. 84% pobierających to świadczenie zamieszkuje jednoosobowe gospodarstwa domowe)**. Przypuszczać zatem można, iż w części przypadków następuje przejście klientów z jednej do drugiej kategorii w wyniku (np. śmierć współmałżonka).

9. W województwie wielkopolskim wzrasta liczba osób korzystających z usług opiekuńczych (**↑ o 681 os. względem 2018 roku**), oraz wydatki związane z realizacją tego zadania przez gminy (**↑ o 11 299 325 zł zł**). Spośród wszystkich usług opiekuńczych prawie **2,6% (327 os., ↑ o 70 os.)** stanowiły osoby, którym udzielono **specjalistycznych usług opiekuńczych**. Mimo wzrostu środków finansowych przeznaczanych przez gminy na realizację usług opiekuńczych, obserwujemy trend spadkowy w odniesieniu do średniej miesięcznej liczby godzin usług opiekuńczych (w tym specjalistycznych) przypadających na jedną osobę korzystającą z tej formy wsparcia (z 34 godz./mc w 2015 r. do 29 godz./mc w 2019 r.). W dalszym ciągu zwiększa się wymiar świadczenia usług o charakterze specjalistycznym. Oznacza to, że prawdopodobnie konieczne jest świadczenie usług bardziej wyspecjalizowanych, szczególnie w sytuacji, gdy coraz więcej osób w wieku poprodukcyjnym jest odbiorcami usług opiekuńczych. Z drugiej strony, wydaje się, że samorządy gminne, mimo zwiększania kwot przeznaczanych na usługi opiekuńcze nie są w stanie zaspokoić rosnących potrzeb w tym zakresie, o czym świadczy spadek średniej liczby godzin ich świadczenia.

W kolejnych latach należy spodziewać się dalszego wzrostu wydatków gmin na usługi opiekuńcze, w związku koniecznością zapewnienia pracownikom środków ochrony osobistej (wynika to z pandemii COVID-19) oraz wprowadzeniem standardów dot. minimalnej wysokości wynagrodzenia za pracę.

10. W roku oceny w porównaniu do 2018 roku spadają wydatki na dodatki mieszkaniowe i dodatki energetyczne. Eksperti twierdzą, że wypłaty dodatku energetycznego nie są ukierunkowane na trwałe rozwiązanie problemu ubóstwa energetycznego, jedynie okresowo w niewielkim stopniu poprawiają płynność budżetu gospodarstwa domowego. Dodatek energetyczny to niewystarczający obecnie instrument ochrony najuboższych odbiorców energii i powinien w przyszłości zostać wpisany w kompleksowy system ochrony takich odbiorców.³⁴⁾

12.3. Kadra pomocy społecznej

1. Liczba pracowników socjalnych, zatrudnionych w gminach i powiatach na tym stanowisku, nie uległa znaczącej zmianie w porównaniu z rokiem poprzednim. Warto podkreślić, że mimo wzrostu ogólnej liczby pracowników jednostek organizacyjnych pomocy społecznej w województwie wielkopolskim, w zasadzie nie wzrasta liczba osób zatrudnionych na stanowisku pracownika socjalnego. Prawdopodobną przyczyną wzrostu ogólnej liczby pracowników w JOPS jest kontynuacja realizacji zadań z zakresu zabezpieczenia społecznego oraz innych zadań związanych z wypłatą świadczeń (np. ustawy z dnia 11 lutego 2016 roku o pomocy państwa w wychowaniu dzieci). Przyczyn odpływu pracowników socjalnych z zawodu z jednej strony można dopatrywać się w trudnych warunkach pracy, niskim uposażeniu (w stosunku do wykonywanej pracy) oraz przechodzeniu pracowników na emeryturę i trudnościach w rekrutacji nowej kadry. Przedstawiciele JOPS wprost przyznają, że pogłębia się problem z zatrudnieniem pracowników socjalnych, ponieważ coraz mniej osób jest zainteresowanych podjęciem pracy w zawodzie („o niskim prestiżu społecznym” i „bardzo stresogennym”) za proponowane wynagrodzenie. Ponadto coraz częściej wskazują na konieczności zwiększenia przez samorządy nakładów finansowych na wynagrodzenia dla kadry socjalnej oraz podniesienie tychże wynagrodzeń. Wg przedstawicieli JOPS wynagrodzenia pracowników socjalnych są nieadekwatne w stosunku do oczekiwań związanych z kwalifikacjami (skończone studia, kursy, itp.), umiejętnościami kadry socjalnej i faktycznie wykonywanymi obowiązkami. Ponadto często brakuje jasnej ścieżki awansu, szczególnie w małych ośrodkach.

2. Podlegające ciągłym zmianom prawo, wprowadzanie nowych zadań dla pracowników socjalnych oraz asystentów rodziny wymaga od tych specjalistów nieustannego zwiększania kompetencji zawodowych. Dlatego konieczne jest umożliwienie pracownikom socjalnym i asystentom rodziny rozwoju zawodowego (np. zdobywanie specjalizacji) poprzez tworzenie do tego warunków oraz finansowanie lub współfinansowanie przez pracodawców różnych form podnoszących i wzmacniających kwalifikacje zawodowe. Ponadto, w celu udzielenia wsparcia, zapobiegania wypaleniu zawodowemu i podnoszenia skuteczności pracy, **niezbędne jest umożliwienie udziału pracownikom socjalnym i asystentom rodziny w profesjonalnej superwizji.**

³⁴⁾ <https://www.wnp.pl/energetyka/dodatek-energetyczny-to-instrument-obecnie-niewystarczajacy-uwaza-mariusz-swora,339377.html> [Dostęp: 01.06.2020 r.]

3. **Nie wszystkie wielkopolskie gminy spełniają kryteria ustawowe dotyczące zatrudnienia pracowników socjalnych.** 45 (↑ 6) gmin nie spełnia wymogu zatrudnienia nie mniej niż 3 pracowników socjalnych. Z kolei wskaźnik zatrudnienia 1 pracownika socjalnego na 2000 mieszkańców osiąga 50,4% gmin w województwie, natomiast wskaźnik 1 pracownika na 50 środowisk objętych pracą socjalną 75% gmin. Choć ostatnie ostatni wskaźnik uległ poprawie, to trzeba podkreślić, że jest to raczej konsekwencją spadku liczby osób korzystających z pomocy społecznej (w tym z pracy socjalnej) niż realnym wzrostem dostępności pracowników socjalnych. Rekomenduje się zwiększenie zatrudnienia pracowników socjalnych, w szczególności w tych gminach, które nie spełniają wymogów ustawowych.

4. W województwie wielkopolskim w roku oceny odnotowano spadek liczby kontraktów socjalnych, a mimo to liczba osób korzystających ze świadczeń z pomocy społecznej objętych kontraktami nieco utrzymywała się na podobnym do zeszłego roku poziomie (ok. 4,9%). Mimo to, aż 40% gmin nie podjęło się realizacji kontraktu socjalnego z osobami, którym przyznano świadczenie z pomocy społecznej. Powodów wzrostu liczby kontraktów i odsetka świadczeniobiorców objętego nimi upatrywać należy w przystąpieniu JOPS do realizacji projektów współfinansowanych ze środków unijnych. Realizacja kontraktu lub jego odmiany jest bowiem w tych przedsięwzięciach obowiązkowa.

5. W 2019 roku **375** asystentów rodziny udzieliło wsparcia ponad 4 tysiącom wielkopolskich rodzin. Oznacza to, że **30% rodzinotrzymujących pomoc z tytułu bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych zostało objętych asystenturą rodziny.** Wydaje się, że zatrudnienie asystentów rodziny od pewnego czasu stabilizuje się. Trzeba jednak podkreślić, że w dziewięciu gminach ta usługa nie była dostępna. W związku z tym rekomenduje się wprowadzenie tej formy wsparcia w gminach, które nie realizują tego zadania.

6. W dalszym ciągu rekomenduje się opracowanie standardu odpowiednich warunków pracy pracownika socjalnego i asystenta rodziny, w szczególności stworzenie warunków lokalowych do godnego przyjmowania osób korzystających ze wsparcia systemu pomocy społecznej.

7. **W województwie wielkopolskim w niewielkim stopniu funkcjonuje usługa rodziny wspierającej.** W 2019 roku odnotowano jedynie dwie takie rodziny. Mimo, że rodziny wspierające są często powoływane w celu udzielenia pomocy konkretnej rodzinie, należy upowszechniać tę formę wsparcia, poszukiwać i promować dobre praktyki w tym zakresie z terenu Wielkopolski i innych województw.

8. W licznych rekomendacjach i wnioskach formułowanych przez OPS w OZPS pojawia się zagadnienie bezpieczeństwa pracowników socjalnych i jego poprawy, w szczególności w sytuacji kontaktu z klientem, który potencjalnie może być niebezpieczny. Ważnym zadaniem, a jednocześnie obowiązkiem samorządów staje się podjęcie działań zmierzających do podniesienia poziomu bezpieczeństwa w miejscu pracy i poza nim (w środowisku), przy wykonywaniu indywidualnych zadań przez pracowników tej instytucji.

9. Rekomenduje się opracowanie we wszystkich instytucjach pomocy społecznej niezbędnych procedur na wypadek zagrożenia epidemicznego lub innych sytuacji kryzysowych, aby utrzymać ciągłość i wysoką jakość pracy.

12.4. Zasoby instytucjonalne pomocy i wsparcia

1. W Polsce, w ostatnich latach, zaobserwować można znaczącą poprawę długości życia. **Nasz kraj należy do państw o najwyższym oczekiwanym trwaniu życia w Europie Środkowo-Wschodniej** (w 2018 roku dla ludności Wielkopolski wynosiło ono: dla mężczyzn 73,8 lat, zaś dla kobiet 81,7 lat³⁵⁾). W konsekwencji zwiększa się w strukturze demograficznej udział osób starszych, co wymaga zintensyfikowania działań w zakresie pomocy i wsparcia dla tej kategorii wiekowej. Starzejące się społeczeństwo, a co za tym idzie wzrastająca liczba osób z niepełnosprawnościami, często też opiekuńcza niewydolność rodzin wobec dorosłych osób niesamodzielnych wymagać będzie wysokich nakładów finansowych na zapewnienie im opieki i całodobowego lub dziennego wsparcia. Pracownicy socjalni zgłaszali zatem konieczność **powstawania nowych bądź rozbudowy już istniejących placówek całodobowej pomocy, którą realizują np. domy pomocy społecznej.** Mimo wysokich kosztów utrzymania tych instytucji, w przypadku całkowitej niesamodzielności osoby starszej i braku wsparcia rodziny, są one jednak najefektywniejszą formą wsparcia.

³⁵⁾ GUS Trwanie życia w 2018 r. według województw, 2019.

2. Większość pracowników socjalnych rekomendowała również inne formy wsparcia poza ofertą domów pomocy społecznej. Istotna jest zatem dywersyfikacja form wsparcia instytucjonalnego oferowanego osobom starszym tak, aby w najlepszy sposób odpowiadały na ich zróżnicowane potrzeby. Zaleca się zatem utworzenie **większej liczby ośrodków wsparcia dziennego i mieszkań chronionych, dla osób, które są na tyle samodzielne, aby funkcjonować przy umiarkowanym wsparciu i nie są obłożnie chore**. Plusem powyższych rozwiązań są ich koszty relatywnie niższe niż opieka w domach pomocy społecznej. Po drugie, osoba starsza pozostaje w swoim naturalnym środowisku społecznym, co gwarantuje poczucie ontologicznego bezpieczeństwa. W 2019 roku na terenie całego województwa wielkopolskiego funkcjonowało 109 mieszkań chronionych, z których skorzystało 358 osób oraz 33 Dzielne Domy Pomocy, z których oferty skorzystały 2 762 osoby. Jak wynika z rekomendacji wielkopolskich JOPS – zasoby te, pomimo poprawy ich dostępności, ze względu na wdrożenie rządowego programu „Senior+” są nadal niewystarczające w porównaniu ze zgłaszanymi lokalnymi potrzebami.

3. Z uwagi na znaczne obciążenie opiekunów osób niesamodzielnych należy propagować tworzenie **instytucji opieki „wytchnieniowej”** (takich jak Dom Krótkiego Pobytu) na terenie całego województwa, które pomogłyby odciążać opiekunów zamieszkujących również gminy odległe od m. Poznań.

4. Istotne znaczenie ma również szereg rekomendacji związanych z problemem przeciwdziałania przemocy w rodzinie. Zwracano uwagę na konieczność utworzenia większej liczby **Ośrodków Interwencji Kryzysowej (OIK)** – jako formy pomocy dla ofiar przemocy, **rozszerzenia zakresu pracy z tymi rodzinami o specjalistyczne poradnictwo, tworzenie grup samopomocowych, uruchomienie szkół dla rodziców, organizowania szkoleń i warsztatów związanych z funkcjonowaniem rodziny i prowadzeniem gospodarstwa domowego**. W tym kontekście istotne jest również **zintensyfikowanie działań Zespołów Interdyscyplinarnych ds. Przeciwdziałania Przemocy** chociażby poprzez inicjowanie działań informacyjnych w środowisku o możliwościach uzyskania pomocy dla ofiar przemocy. Zasadne jest również zwiększenie środków finansowych na szkolenia członków Zespołów Interdyscyplinarnych.

5. Zgłaszano potrzebę kontynuowania działań w zakresie **aktywizacji zawodowej osób z niepełnosprawnościami**. Niniejsze wsparcie uwzględniać ma trzyetapowy proces aktywizacji zawodowej szczególnie dedykowany osobom z niepełnosprawnością w stopniu umiarkowanym i znacznym. W pierwszym etapie zakłada się uczestnictwo w warsztatach terapii zajęciowej, następnie osoby, które są w stanie pracować, mogą podjąć zatrudnienie w zakładach aktywności zawodowej i tym samym uzyskać niezbędne umiejętności i doświadczenie przed wejściem na otwarty rynek pracy. Wsparciem powinny być zatem objęte nie tylko zakłady aktywności zawodowej oraz warsztaty terapii zajęciowej, ale pomoc finansowa powinna być również dedykowana osobom z niepełnosprawnościami chcącym podjąć zatrudnienie na otwartym rynku pracy. Istotny w zakresie aktywizacji zawodowej osób z niepełnosprawnościami jest monitoring obecności na rynku pracy byłych uczestników warsztatów aktywności zawodowej oraz zakładów aktywności zawodowej.

6. W wielu wnioskach końcowych formułowanych w OZPS pojawił się problem niezaradności opiekuńczo-wychowawczej rodzin. Gospodarstwa domowe przeżywające trudności w wypełnianiu swoich podstawowych mogą liczyć na wieloaspektowe wsparcie. Formy pomocy wobec tego typu rodzin zostały zapisane w Ustawie o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej. Samorządy odnotowują wzrost kosztów przeznaczanych na instytucjonalne formy pieczy zastępczej, stąd przedstawiciele JOPS rekomendują zwiększenie nakładów finansowych na **utrzymanie rodzinnych form pieczy zastępczej**. Konieczne jest zatem zabezpieczenie środków finansowych na dalszy rozwój rodzin zastępczych niezawodowych, zawodowych i rodzinnych domów dziecka. Zadania z tym związane to: diagnozowanie, szkolenie i kwalifikowanie kandydatów zgłaszających chęć stworzenia rodziny zastępczej, wypłata pełnego zakresu świadczeń obligatoryjnych i fakultatywnych na rzecz tych rodzin. Rekomenduje się tworzenie placówek wsparcia dziennego dla dzieci i młodzieży, jako jednego z elementów systemu wsparcia rodzin z dziećmi.

7. Ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej dopuszcza funkcjonowanie instytucjonalnej pieczy zastępczej (placówki opiekuńczo-wychowawcze) z miejscami dla 30 dzieci do końca roku 2020. Po tym okresie w każdej placówce opiekuńczo-wychowawczej będzie mogło przebywać tylko 14 dzieci. Mając świadomość konsekwencji nadchodzących zmian systemowych **pracownicy socjalni zgłaszali konieczność podejmowania dalszych działań na rzecz tworzenia rodzinnych domów dziecka oraz rodzin zastępczych zawodowych**. Dodatkowo, kalkulacje kosztów ponoszonych przez samorządy lokalne w ramach wydatków na poszczególne rodzaje pieczy zastępczej pokazują, że **średniomiesięczny koszt utrzymania 1 wychowanka w rodzinie zastępczej (niespokrewnionej) jest ponad sześciokrotnie niższy niż koszt utrzymania 1 wychowanka placówki opiekuńczo-wychowawczej**.

8. Rekomenduje się **zwiększenie nakładów na szkolenia dla rodzin zastępczych, osób prowadzących rodzinne domy dziecka i kandydatów na rodziny adopcyjne**. Jak wynika również z rekomendacji eksperckich sformułowanych w ramach raportu „Diagnoza systemu pieczy zastępczej w Wielkopolsce”: „Służby profesjonalne muszą aktywnie zachowywać się w stosunku do rodzin zastępczych i prowadzących rodzinne domy dziecka sugerując im fachowe wsparcie dla dziecka, czy to medyczne, czy psychologiczno-pedagogiczne czy też inne”.

9. Wskazane byłoby **prowadzenie większej liczby mieszkań chronionych dla pełnoletnich wychowanków rodzin zastępczych oraz placówek opiekuńczo-wychowawczych, jak i dziennych ośrodków wsparcia**. Jednakże należy zaznaczyć, że zwiększenie ww. zasobów pomocy społecznej możliwe jest pod warunkiem posiadania dodatkowych środków finansowych.

10. Z uwagi na sygnalizowany przez przedstawicieli wielkopolskich PCPR problem rosnącej liczby dzieci wymagających specjalistycznego wsparcia (w rozumieniu art. 183 ustawy o pieczy zastępczej), rekomenduje się utworzenie na terenie województwa wielkopolskiego **regionalnej placówki opiekuńczo-terapeutycznej** – formy instytucjonalnej pieczy zastępczej.

11. Pracownicy socjalni zgłaszali również potrzebę podjęcia zintensyfikowanych działań na rzecz opracowania systemowego wsparcia dla osób z niepełnosprawnością intelektualną. **Tworzenie zintegrowanego systemu wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi** poprzez działalność Zespołu Wczesnego Rozpoznawania i Wczesnej Terapii, którego głównym celem byłaby wszechstronna pomoc dzieciom upośledzonym umysłowo, poprzez zdiagnozowanie i określenie właściwej terapii, jak również pomoc i wsparcie rodziny w długotrwałym procesie terapeutycznym dziecka. We wnioskach końcowych jeden z ośrodków pomocy społecznej podniósł kwestię dzieci z niepełnosprawnością o szczególnych potrzebach opiekuńczych. Szczególnie podkreśla się konieczność uzupełnienia luki w katalogu typów domów pomocy o domy dla dzieci i młodzieży chorych psychicznie lub z zaburzeniami psychicznymi.

12. Rekomenduje się poszerzenie środowiskowego systemu wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi poprzez **zwiększenie liczby klubów samopomocy oraz utworzenie dodatkowych miejsc w Środowiskowych Domach Samopomocy**, np. zlecenie tych zadań w drodze otwartych konkursów ofert organizacjom pozarządowym.

13. Z uwagi na wzrastającą liczbę osób w wieku poprodukcyjnym wielu pracowników socjalnych zgłaszało potrzebę intensyfikacji działań w zakresie rozwoju potencjału, zainteresowań i samorealizacji osób starszych. Możliwości takie dają **kluby seniora, czy uniwersytety trzeciego wieku**.

14. We wnioskach końcowych OZPS zgłaszano brak na terenie wielu gmin **jednostek specjalistycznego poradnictwa** oraz brak specjalistów takich, jak psycholog, terapeuta, mediator, prawnik. Często, wsparcie to świadczą pracownicy socjalni, jednak w wielu przypadkach konieczne jest organizowanie doradztwa/konsultacji o charakterze specjalistycznym.

15. Analizując rozmieszczenie istniejących zasobów pomocy i wsparcia zwraca uwagę **nierównomierne ich rozlokowanie** – w pobliżu centrum województwa, a więc głównie w mieście Poznań i w jego okolicach, a także innych większych miast (Konin, Kalisz, Leszno, Piła), natomiast gminy położone na obrzeżach województwa, zwłaszcza północnym oraz wschodnim nie dysponują już ofertą tak zróżnicowaną i dostosowaną do potrzeb. Warto byłoby uwzględnić ten fakt przy planowaniu kolejnych inwestycji.

12.5. Środki finansowe na wydatki w pomocy społecznej i innych obszarach polityki społecznej

1. Budżety OPS wzrastają m.in. z uwagi na obsługiwane niektórych zadań, które wykraczają poza realizację ustawy o pomocy społecznej, np. świadczeń rodzinnych. Wzrost wydatków na świadczenie wychowawcze 500+ spowodowane zmianami, które nastąpiły w 2019 również przyczyniły się do wzrostu wydatków przeznaczonych na wsparcie rodziny. Od 1 lipca 2019 roku świadczenie wychowawcze przysługuje na wszystkie dzieci do 18. roku życia, bez względu na dochody uzyskiwane przez rodzinę.

2. **Należy zwrócić uwagę na wydatki związane z pieczą zastępczą.** Środki finansowe wykazane przez JST w rozdziale budżetowym 85508 – Rodziny zastępcze w roku oceny wyniosły 132 105 815 zł. W prognozach wykazanych na rok 2020 JST wykazują wzrost wydatków na ten cel. Prognozowany wzrost potrzebnych środków przeznaczanych na ten cel może wynikać z tego, iż zgodnie z art. 191 ust. 8 i 9 ustawy o wspieraniu rodziny i pieczy zastępczej, w przypadku umieszczenia dziecka w pieczy zastępczej gmina ponosi wydatki w wysokości: 10% w pierwszym roku pobytu dziecka w pieczy zastępczej, 30% – w drugim roku i 50% w trzecim i kolejnych latach pobytu dziecka w pieczy zastępczej. W ostatnich latach wzrastają również wydatki przeznaczane na pieczę instytucjonalną, w 2019 roku wydatki w rozdziale 85510 – Działalność placówek opiekuńczo-wychowawczych wyniosły 79 974 361 zł.

3. **Wzrastają wydatki związane z zapewnieniem wsparcia w domach pomocy społecznej.** Środki finansowe ujęte w rozdziale budżetowym 85202 – Domy pomocy społecznej w latach 2018-2019 **zwiększyły się o 30 177 154 zł.** W 2020 roku JST planują wydatkować na ten cel 421 356 882 zł. Przedstawiciele OPS zaznaczają, że wydatki na ten cel stanowią istotną część budżetu gminy.

4. **Wzrastają wydatki związane z zapewnieniem usług opiekuńczych i specjalistycznych usług opiekuńczych.** W rozdziale budżetowym 85228 – usługi opiekuńcze i specjalistyczne usługi opiekuńcze w porównaniu z 2018 rokiem w 2019 wydatkowano o **12 984 228 zł więcej.** Prognozy na 2020 rok wskazują na dalszy wzrost wysokości środków przeznaczonych na ten cel, o 10 665 991 zł w porównaniu z 2019 rokiem. Zapewnienie opieki środowiskowej dla wielu gmin staje się działaniem priorytetowym, na realizację którego pozyskują środki zewnętrzne.

5. **Pozytywnym trendem jest powiększająca się infrastruktura żłobków i klubów dziecięcych. W latach 2016-2019 rośnie zarówno liczba takich placówek, jak i liczba miejsc.** W roku oceny JST wydatkowały na żłobki – 97 996 385 zł, na kluby dziecięce – 958 496 zł, a na dziennych opiekunów 595 271 zł.

6. **Pozytywnym trendem są wzrastające wydatki JST w rozdziale 85220 – specjalistyczne poradnictwo, mieszkania chronione i ośrodki interwencji kryzysowej** w odpowiedzi na problemy rodzin związane z przemocą domową, czy bezradnością w sprawach opiekuńczo-wychowawczych. W 2019 roku środki wydatkowane na ten cel w porównaniu z 2018 rokiem wzrosły o 951 850 zł.

7. **W 2019 rok w porównaniu z 2018 roku odnotowano wzrost wysokości środków przeznaczanych na zasiłki stałe o 2 572 252 zł.** Wśród korzystających z pomocy społecznej wzrasta liczba osób przewlekle chorych i osób z niepełnosprawnością. W 2019 roku (trzeci rok z rzędu) dominującym powodem przyznania świadczenia z pomocy społecznej była długotrwała lub ciężka choroba. Zasiłek stały, obok zasiłku okresowego i celowego jest świadczeniem udzielanym w ramach ustawy o pomocy społecznej. Kwota zasiłku to różnica między kryterium dochodowym a dochodem osoby gospodarującej lub osoby w rodzinie. Ponadto, w przypadku osób samotnie gospodarujących kwota zasiłku nie może być wyższa 645 zł, kwota zasiłku stałego jest prawie dwukrotnie niższa aniżeli kwota minimum socjalnego oraz o 54 zł niższa od kwoty wyznaczającej minimum egzystencji, czyli granicę ubóstwa po przekroczeniu której zagrożone jest życie człowieka i zaspokojenie najbardziej podstawowych potrzeb gwarantujących fizyczne przetrwanie jednostki.

Uzasadnienie do uchwały Nr XX/376/20
Sejmiku Województwa Wielkopolskiego
z dnia 29 czerwca 2020 r.

w sprawie przyjęcia oceny zasobów pomocy społecznej województwa wielkopolskiego za rok 2019 w oparciu o analizę lokalnej sytuacji społecznej i demograficznej

Zgodnie z art. 16a ust. 4 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. z 2019 r. poz. 1507, z późn. zm.) zarząd województwa przedstawia do dnia 30 czerwca sejmikowi województwa ocenę zasobów pomocy społecznej w oparciu o analizę lokalnej sytuacji społecznej i demograficznej.

Zasoby obejmują, w szczególności infrastrukturę, kadre, organizacje pozarządowe i nakłady finansowe na zadania pomocy społecznej bez względu na podmiot je finansujący i realizujący. Ocena obejmuje osoby i rodziny korzystające z pomocy społecznej, rodzaje ich problemów oraz ich rozkład ilościowy.

Wobec powyższego podjęcie niniejszej uchwały przez Sejmik Województwa Wielkopolskiego jest zasadne.